

METSÄTÄHDEN MIETTEITÄ
-Kera leivon lennä, nuori mieli!
Identiteettityö ja elämän narratiivi
Irja Mäkisen päiväkirjoissa
Leila Väänänen

Pro gradu- tutkielma
Jyväskylän yliopiston
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Yhteiskuntapolitiikka
kevät 2000

SISÄLLYSLUETTELO

I JOHDANTO	3
1. Rakas päiväkirja	5
2. Tutkimuksen tarkoitus	7
II PÄIVÄKIRJAN KERTOMAA	9
1. Päiväkirja lajityyppinä	9
2. Päiväkirja teoksena	11
3. Päiväkirja identiteetin peilinä	12
3.1. Säröjä identiteetin peilissä	14
3.2. Onko peilin vika, jos nenä on vino?	17
3.3. Voiko peilikuvaansa vaikuttaa?	19
III IRJAN PÄIVÄKIRJAT	21
1. Irjan elämän teemat	25
1.1. Nuorikon runous 1932-1936	27
1.2. Onnellinen odotus 1936- 1947	30
1.3. Yksinäinen äitiys 1948-1957	32
1.4. Väsynyt vanhuus 1958- 1978	37
2. Puuttuvan läsnäolo	40
3. Kulttuurien kohtaaminen	43
IV PÄIVÄKIRJAN VIRKATTU ARKINEN KETJU	48
1. Käsityöt ja päiväkirja	49
2. Kiinnipitävä voima	53
V KENELLE KIRJOITAN?	55
1. Itselleni?	57
2. Muilleko kertoakseni?	59
VI SUMMA SUMMARUM	64
LIITE: Irjan elämän aikajana	67
LÄHTEET	69

I JOHDANTO

Tutkielmassani tarkastelen isoäitini, Irja Mäkisen, päiväkirjoja. Irja Mäkinen syntyi Kannaksen Kuuterselässä 1910 ja kuoli Ilomantsissa 1978. Olen itse syntynyt 1960 ja elänyt siis yhtä aikaa isoäitini kanssa 18 vuotta. Sain ajatuksen ottaa mummoni päiväkirjat tutkimuksen kohteeksi 1996. Vanhempani olivat säilyttäneet vuodesta 1932 vuoteen 1978 kirjoitettuja päiväkirjoja pelkästään niiden tunnearvon vuoksi. Minua alkoi kiinnostaa paitsi päiväkirjojen kuvaama elämä, myös se tapa jolla kirjoittaja oli elämästään kertonut. Minulle, joka muistan isoäitini vain hänen vanhuudenpäiviltään, on tämä tutustuminen Irjan koko elämänkaareen ollut mielenkiintoinen.

Olen lukenut päiväkirjoja paitsi isoäitini tarinana myös naisen tarinana sodanaikaisessa ja - jälkeisessä Suomessa. Irja on jakanut monien muiden naisten kohtalon; hän on joutunut jättämään kotiseutunsa Karjalan Kannaksella ja pakenemaan Suomeen, vaihtamaan asuinsijaa tahtomattaan ja sopeutumaan uuteen ympäristöön. Kuten niin monet muutkin naiset Irja on seurannut miestään sinne, minne työ tämän milloinkin on vienyt. Hän on synnyttänyt lapsia ennen sotaa ja sen jälkeen ja kasvattanut nämä lähes yksinhuoltajana. Hän on menettänyt sodassa veljensä ja sodan seurauksena myös miehensä. Hän on omassa elämässään saanut tuntea sodan seuraukset.

Irja on myös monien muiden naisten tavoin kirjoittanut elämäänsä paperille, olematta suuri kirjailija tai edes välttämättä kirjallinen kyky. Hän ei ole maalailut tragedioita tai elämää suurempia kertomuksia, vaan niukkasanaisesti päivittäin kuvannut tapahtumia ja asioita, joita hän on kokenut tai havainnoinut.

Kirjoittaessaan omaa yksityistä dokumenttiaan, Irja kuvaa samalla kokonaisen kansakunnan elämää ja historiaa. Päiväkirjan kautta pyrin lukemaan kuvaa suomalaisen naisen elämästä sekä yhteiskunnallisten ja historiallisten tapahtumien vaikutuksesta päiväkirjan kirjoittajan identiteetin kehitykseen. Olen lukenut päiväkirjaa kuin tarinaa, elämän narratiivia. Tavoitteenani on ollut antaa kahden äänen puhua; itse päiväkirjan kirjoittajan ja hänen kauttaan myös ympäröivän yhteiskunnan. Kolmannen äänen läsnäoloa tutkimuksessa ei voi välttää. Minä itse olen tutkimuksessa läsnä antaessani elämänvaiheille, tapahtumille ja kirjoitukselle merkityksiä omista lähtökohdistani käsin. Tutkiessani ihmistä tutkin siis itseäni.

Anni Vilkko on kuvannut omaelämäkerran tutkimista kättelynä hansikaskädellä : elämäkerran kertoja kertoo kyllä itsestään jotakin, mutta antaa muistinsa vaikuttaa asioiden painotukseen ja luo näin ollen itse elämäkertansa. Vilkko sanookin lukevansa omaelämäkerrallisia tekstejä ”enemmän sosiaalisena konstruktiona kuin henkilökohtaisena, intiiminä minuuden konstruktiona” (Vilkko, 1991, 15). Hansikkaita hän pitää kulttuurisena merkinä, osana ”merkitysvälitteistä kommunikaatiota, jossa yhteiskunta tapahtuu” (em.16). Päiväkirjan tutkimista voisi samantyyppistä metaforaa käyttäen kutsua kättelyksi paljain käsin, jotka ovat vieläkin musteessa! Päiväkirjan kirjoittaja kirjoittaa itsestään, ajatuksistaan ja jokapäiväisestä elämästään viitteenomaisesti päästäen kuitenkin lukijan lähelle omaa elämäänsä. Kirjoittaessaan myös hän sensuroi tekstiään ja pyrkii tällä tavoin luomaan ja rakentamaan minuuttaan. Kuitenkaan hän ei samalla tavalla kirjoitushetkellä päätä niin kuin omaelämäkertojen kirjoittajat tekevät mitä hän lukijalle kertoo ja mitä jättää kertomatta. Päinvastoin kuin omaelämäkertojen kirjoittajat, jotka tekevät tietoisin valinnan oman elämänsä paljastamisesta päiväkirj kirjoittaja ei luo elämästään tarinaa, jolla on alku ja loppu. Näiden luomisen hän jättää lukijan ja mahdollisen päiväkirjantutkijan tehtäväksi. Siksi hän kuvaannollisesti kastelee lukijankin kädet kirjoittamiseen käyttämäänsä musteeseen, tahtoen tai tahtomattaan.

Luonnollisesti myös päiväkirjan kirjoittajaa sitovat kulttuuri ja yhteiskunta. Vaikka päiväkirja onkin intiimi, henkilökohtainen ja tunnustuksellinen kirjallinen konventio, on se silti konventio, sopimus, jostakin jota tehdään ja kirjoitetaan tietyllä tavalla. Kuinka pitkälle yksityinen ihminen voi todella päättää omista ajatuksistaan ja kuinka pitkälle hän niitä tuo julki omissa päiväkirjoissaan?

Useimmat ihmiset, niin Irlakin, kirjoittavat kuitenkin päiväkirjoja enimmäkseen itselleen, kertoakseen salaisuuksia tai purkaakseen sisintään. Useimmat ihmiset eivät myöskään koskaan kuvittelekaan julkaisevansa kirjoituksiaan (vaikka kenties toivovatkin sitä!), vaan lähinnä purkavat luovaa energiaansa paperille. Omaelämäkerrallinen aineisto on mielenkiintoinen juuri sen takia, että siinä voi yksityisen kautta luoda kuvaa yleisestä. Katariina Haavio ja Satu Koskimies ovat julkaisseet nuoruudessaan kirjoittamansa päiväkirjat ja toteavat ensimmäisen osan ”50- luvun tytöt” esipuheessa seuraavaa:

Tämä teos koostuu tyttöien päiväkirjateksteistämme.- Se on kertomus erään ystävyden synnystä. Ja, viimein se on paradoksi: salaisin muuttuu julkiseksi, yksityisin yleiseksi.(Eskola, Marttila, 1992, esipuhe)

Minäkin pyrin paitsi saamaan selville kuinka päiväkirjasta voi muodostaa elämäkerran ja kuinka päiväkirja voi toimia identiteetin peilinä, myös löytämään yksityisestä jotain yleisempää. Tutkimusaineistona minulla on Irja Mäkisen kirjoittamat päiväkirjat vuosilta 1932- 1978. Tarkastelen päiväkirjoja paitsi kirjallisen kerronnan muotona, myös elämäntavan kuvauksena, identiteettikertomuksena, naisen elämän tulkkina ja kulttuurihistoriallisena peilinä. Näin uskon luovani viitekehysten, jonka sisältä piirtyy elämäntarina, joka kuvaa yhtä suomalaista aikakautta, sen vaikutusta yksilön elämään ja sitä kuinka ihminen omista lähtökohdistaan käsin kirjoittaa elämästään.

1.RAKAS PÄIVÄKIRJA

Päiväkirja on ihmisen luovan toiminnan seurauksena syntyvä yksityinen dokumentti, joka kuitenkin pitää sisällään tietoa ympäröivästä yhteiskunnasta ja sen vaikutuksesta ihmisen elämään. Ihminen on kirjoittanut päiväkirjoja siitä lähtien, kun hän ensimmäisen kerran enemmän tai vähemmän systemaattisesti alkoi merkitä paperille tekemiään havaintoja ympäröivästä maailmasta tai itsestään.

Päiväkirjojen käyttäminen tutkimusaineistoina on sosiaalitieteissä rajoittunut yleensä tutkimusta varten tehtyjen päiväkirjojen tutkimiseen. Ken Plummerin menetelmäoppaassa ”Documents of Life” esitellään kolme tapaa käyttää päiväkirjoja: pyytää tutkimushenkilöitä pitämään päiväkirjaa tietyistä aiheista, haastatella päiväkirjan kirjoittajia sitä mukaa kun hän kirjoittaa tai kerätä lokikirjoja ja aikabudjetteja. Vaikka tämän lisäksi myös kehoitetaan tutkijoita käyttämään jo kirjoitettuja päiväkirjoja tutkimusaineistona, ei niiden käyttötavoista löydy paljon esimerkkejä.

On kuitenkin olemassa joitakin eri alojen tutkijoita, jotka ovat viehättyneet päiväkirjoihin ja tutkineet yleensä suurempaa määrää päiväkirjoja vertaillen näitä toisiinsa.

Harriet Blodgett, joka on tutkinut englantilaisen päiväkirjan historiaa, sanoo niin naisten kuin miestenkin kirjoittaneen päiväkirjaa jo 1500- luvulta. Päiväkirjan muoto muuttui tällöin vähitellen julkisten tapahtumien muistiin merkitsemisestä yksityisempään oman itsen, omien tunteiden ja ajatusten peilaukseen. (Blodgett, 1988, 21)

Anna Makkosen mukaan päiväkirjojen juuret löytyvät julkisista asiakirjoista ja sotilaiden, merenkävijöiden ja löytöretkeilijöiden muistiinpanoista. Vastustaessaan auktoriteetteja henkilökohtaisen uskon kysymyksissä englantilaiset puritaanit kehittivät päiväkirjasta itsetutkiskelun menetelmän. Näistä uskonnollisista päiväkirjoista siirtyi oman itsen

tarkastelu keskeisenä piirteenä myös ” maallisiin ” päiväkirjoihin. (Makkonen 1993, 262) Hengellisten päiväkirjojen kirjoittajat toimivat kuitenkin itse asiassa paradoksaalisesti; miksi kirjoittaa Jumalalle, joka kuitenkin näkee kaiken? Tero Norkola näkeekin, että ihminen itse asiassa muuttaa kirjoittajan suhdetta päivittäisiin toimintoihinsa, jolloin hengellinen päiväkirja toimi ripittäytymisen sukuisena hartaudentarjoituksena. (Norkola, 1996)

Päiväkirja on historiantarkoitusta, tekstiä joka kuvatessaan subjektiivisesti arkipäivän ilmiöitä ja elettyä elämää pitää sisällään myös laajempia ulottuvuuksia. Yksityisiä päiväkirjoja ” pidetään ” tai kirjoitetaan monista eri syistä. Päiväkirjan ” pitäminen ” viittaa systemaattiseen toimintaan, jonka tarkoitus on pystyä myöhemmin tarkistamaan tapahtuneita tosiasioita. Päiväkirjaa kirjoitetaan usein itselle, se osoitetaan sille tulevalle minälle, joka joskus mahdollisesti tulee päiväkirjan sivuja lukemaan. Kenties ihminen tällä tavalla pyrkii ennaltaehkäisemään vanhenemisen vaikutusta; kirjoittaessaan muistiin nuoruuden tuoreita, usein toivorikkaita ajatuksia, hän myös pyrkii säilyttämään jotain ajattelutavastaan vanhuuden pessimistisemmän ajatusmaailman varalle. Päiväkirjan uudelleen lukemisella on myös oma merkityksensä minuuden ja identiteetin säilymiselle ja säilyttämiselle. Vanhoja päiväkirjojaan lukiessaan voi tunnistaa itsensä uudelleen ja huomata, että identiteetissä on jotain pysyvää. Tero Norkola näkee itselle kirjoittamisessa myös laajempaa erilaisten minuuksien kommunikointia, joka ei toimi ainoastaan eletyn dokumentointina, vaan itse asiassa muuttaa kirjoittajan elämän. Eräs Harriet Blodgettin tutkimista päiväkirjakirjureista, Fanny Burney, ilmoittaa ironisesti kirjoittavansa ” Ei - kenellekään... koska ei- kenellekään pystyn olemaan täysin varaukseton ” ” Nobody... since to Nobody can I be wholly unreserved. ” (Blodgett, 1988, 15) Tämä on kuitenkin vain eräs tapa ilmoittaa päiväkirjan intiimiydestä ja tunnustuksellisuudesta.

Kirjoittaessaan päiväkirjaa kirjoittaja samalla myös paljastaa historiallisten tapahtumien ajattomuuden. Kuvatessaan arkipäiväistä elämää kirjoittaja kertoo meille elämän aina ja kaikissa olosuhteissa kuitenkin olevan tietyiltä perusteiltaan samanlaista. Luettuaan amerikkalaisnaisten päiväkirjoja vuosisadan 1840- 1870 välillä tapahtuneelta massavaellukselta itärannikolta länteen Lillian Schlissel toteaa, että ” lukiessamme heidän päiväkirjojaan alamme ymmärtää kuinka historialliset tapahtumat muuttuvat inhimillisiksi kokemuksiksi ja historia arkipäivän kamppailuksi ” (Schlissel, 1982, 16).

Päiväkirjan kirjoittaminen on yleistä molemmille sukupuolille. Naisille sillä on kuitenkin ollut erityistä merkitystä sen takia, että naisten mahdollisuudet tuoda itseään julki yksilöinä ovat patriarkalisessa yhteiskunnassa olleet rajoitetut. Kuitenkin varhaisten julkaistujen päiväkirjojen kirjoittajat olivat miehiä, joista englantilainen Samuel Pepys on kenties

tunnetuin. Myös suurin osa julkaistuista päiväkirjoista on merkkihenkilöiden, kenties jo alunperin julkaistaviksi toivottuja tai tarkoitettuja ja juuri tämän takia kenties toisenlaisten konventioiden puitteissa kirjoitettuja teoksia. Nykyisin tytöt ja naiset kirjoittavat päiväkirjoja miehiä enemmän, joka synnyttää ajatuksen päiväkirjasta jotenkin erityisen naisellisena ilmaisumuotona. Joka tapauksessa päiväkirjakirjallisuus on marginaalin kirjallisuutta, keskuksen ulkopuolella olevan periferian ääni, yksityisen ihmisen intiimi kertomus paitsi elämästä myös elämän ulkopuolelle kutoutuvasta todellisuudesta.

Päiväkirja on kirjallisuuden muoto, joka Blodgettin mielestä löyhyydessään ja fragmentaarisuudessaan ei ole mitenkään erityisen naisinen, mutta kylläkin naisille luonteenomainen. (Blodgett, 1988, 5) Naisten päiväkirjoista voidaan ainakin puhua kirjallisena traditiona, onhan niitä länsimaissa kirjoitettu jo vuosisatojen ajan. Päiväkirjan olemus ei ole erotettavissa sen muodosta ja sen lukija kokee sen esteettisen taiteen muotona. Blodgett viittaa Christa Wolfiin, joka on sanonut : ” Päiväkirjassa aito inhimillinen tarve ilmaista itseään ... kohtaa sattumalta kirjallisuuden taiteen muotona ” ” In the diary the original human need to express oneself... coincides with literature as a form of art ” . (Blodgett, 1988)

2. TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Pyrin tutkimuksellani useaan eri päämäärään. Yhtäältä pyrin luomaan itselleni menetelmän, jolla yksityishenkilön päiväkirjan kuvaamaa elämismaailmaa voi lukea ja analysoida. Päiväkirjat ovat tutkimusalue, joiden tutkimiseen ei vielä ole kehitelty standardoituja menetelmiä, eikä se kenties ole tarpeenkaan. Lähestymistavat, joita esim. edellä mainitut tutkijat ovat käyttäneet, ovat enimmäkseen olleet kirjallisuuden tutkimuksen menetelmiä. Kuitenkin kirjallisuus ja päiväkirjat ovat mielestäni kaksi eri asiaa, enkä välttämättä näe syytä käyttää niiden tutkimiseen samanlaisia, vaan kenties samankaltaisia menetelmiä.

Toisaalta taas yritän luoda kuvaa siitä merkityksestä, joka henkilökohtaisella päiväkirjalla on omanarvontunnolle ja käsitykselle itsestä. Samassa yhteydessä ei voi olla tarkastelematta sitä funktiota, joka päiväkirjalla on henkilökohtaisen identiteetin konstruoinnissa. Peilattaessa omia minuuksiaan päiväkirjan lehdillä kirjoittaja samalla luo käsitystä omasta ainoakertaisuudestaan, omasta identiteetistään. Oletukseni on, että päiväkirjalla on eräänlaisena kiinnipitävänä voimana merkitys kirjoittajansa identiteettityölle ja minäkuvan rakentumiselle. Tämän vuoksi olen jakanut Irjan päiväkirjat neljään

kronologisesti kehittyvään kategoriaan, joiden kautta identiteetin kehitystä on helpompi seurata.

Kolmanneksi tarkastelen niitä merkityksiä, joita päiväkirjalla nimenomaan naisen elämässä voi olla. Miksi juuri nainen- ja ei niinkään paljon mies- kirjoittaa päiväkirjaa? Onko päiväkirjan pitäminen jotenkin naisellista ja mitkä oikeastaan ovat ne funktiot, joita päiväkirjalla on luodessa elämän narratiivia? Oletukseni on, että me kaikki pyrimme jollakin tavalla ja jollakin tasolla luomaan elämästämme johdonmukaisen, jännitteellisen ja koherentin kertomuksen. Onko päiväkirja eräs mahdollinen ja helposti saavutettava tapa lähestyä omaa elämäänsä kertomuksena? Löytyykö yksityisen ihmisen kertomuksesta tarinamalli, seuraako sekin joitain perinteisen kerronnan konventioita? Luulen, että samalla tapaa kuin pyrimme luomaan elämästämme kertomusta, me myös tavalla tai toisella yritämme asettaa kerrotun elämän perinteisiin tarinamalleihin.

Neljänneksi heittäydyn eräänlaisen salapoliisileikkiin Anna Makkosen tavoin, joka hänelle lähetetyn päiväkirjan perusteella onnistui (?) selvittämään sen kirjoittajan henkilöllisyyden. Minä vuorostani tiedän, kuka päiväkirjat on kirjoittanut. Kenties tutkimuksen tehtyäni tunnen myös kirjoittajan hieman paremmin. Samanaikaisesti on mielenkiintoista myös tarkastella päiväkirjoja yleisemmin eräänlaisena filosofisena ihmisen perimmäisen eksistentiaalisen pohdiskelun areenana. Kun omaelämäkertateoreetikkojen mukaan jokaista ihmistä kiusaava kysymys ”kuka minä olen” saa vastauksensa kirjoitusprosessin kautta (Kosonen, 1989, 36) olen kiinnostunut löytämään samantapaisia piirteitä myös päiväkirjatekstistä. Uskoisin, että juuri tämä hartaudenharjoitusta vastaava, tunnustuksellinen, intiimi minuuksien kohtaaminen on filosofisesta näkökulmasta täysin olennainen tekijä etsittäessä vastausta kysymykseen omasta identiteetistä.

Tutkimusta suunnitellessani olen tutustunut Mika Hannulan teokseen ”Suomi, suomalaisuus, olla suomalainen”, jonka johdannossa hän kirjoittaa:

Kyse on siitä, että jos ja kun teema koskettaa niin suoraan sitä kuka sinä olet ja kuka minä olen, ja missä me olemme, unohtamatta miten me olemme, siihen suhtautuminen ei ole, eikä voi olla pelkästään rationaalista, vaan aina valtavasti tunteisiin, omiin henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuva, sieltä oikeutuksensa ja sisältönsä hakeva.(Hannula, 1997, 8)

Olen myös selvillä siitä, että Sirkka Hirsjärvi Tutki ja kirjoita – oppaassa toteaa seuraavaa:

Vältä liian emotionaalisia aihepiirejä. Aiheet, joihin tutkija on sitoutunut hyvin tunneperäisesti, ovat monella tapaa ongelmallisia. Tutkija on tällöin kykenemätön tarkastelemaan asioita riittävän objektiivisesti tai kriittisesti, ja hyvän tutkimuksen tuottaminen on vaikeaa. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara, 1997, 74-75)

Olen päätenyt niin läheiseen aiheeseen kuin oman isoäitini päiväkirjat paitsi edellä mainituista syistä myös siksi, että pidän sitä tällä hetkellä oman elämänvaiheeni kannalta tärkeänä. Keski- ikään tultuani, huomattuani olevani yksi rengas sukupolvien ketjussa, minua ovat alkaneet yhä enemmän kiinnostaa omat juureni ja se kulttuurihistoriallinen perintö, jota minä omalla elämälläni kuljetan eteenpäin. Siinä missä päiväkirjan pitäminen voi toimia psykoanalyysin tapaisena terapiana kirjoittajalleen, voi se myös omalla tavallaan antaa vastauksia tutkijansa henkilökohtaisiin eksistentiaalsiin kysymyksiin. Näin ollen pyrin siis tämän pro gradun avulla myös löytämään vastausta siihen , kuka minä olen.

II PÄIVÄKIRJAN KERTOMAA

1. PÄIVÄKIRJA LAJITYYPINÄ

Päiväkirja lajityyppinä vastustaa lineaarisuutta, tapoja ja muotoja. Päiväkirjan kirjoittajia ei luulisi sitovan lajityypin konventiot, koska kirjoittaminen lähtee subjektista itsestään. Kuitenkin monille kirjoittajille tuntuvat olevan selvillä ne kirjoittamattomat säännöt, joiden varassa päiväkirjaa kirjoitetaan. Päiväkirjan muotoa voidaankin pitää syklisenä, kumulatiivisena ja toistavana, jota sen kuvaama päivittäisyyskin on.

Monet päiväkirjan kirjoittajat tekevät päiväkirjaa kirjoittaessaan päiväkirjasopimuksen: lupaavat olla rehellisiä, avoimia, kertoa päiväkirjalleen kaikki ilot ja murheet. Tällöin päiväkirja saa uuden ulottuvuuden toimiessaan kirjoittajansa uskottuna.

Toinen sopimus, joka päiväkirjaan usein sisältyy on ns. omaelämäkerrallinen sopimus. Kirjoittajan ja lukijan välillä vallitsee kirjoittamaton sopimus siitä, että tarina on rehellinen ja että kirjoittaja ja tarinan päähenkilö ovat yksi ja sama henkilö. Olen kuitenkin luettuani isoäitini päiväkirjoja tullut yhä vakuuttunemmaksi myös siitä, että päiväkirjat ovat fiktiota. Mitä muuta ne voisivatkaan olla? Kirjoittaessaan päiväkirjuri luo koko ajan tarinaa, narratiivia eletystä elämästä. Elämää sellaisenaan on mahdotonta dokumentoida päiväkirjan(kaan) sivuille. Siinä hetkessä, kun kirjoittaja valitsee aiheet, joista kirjoittaa ja toisaalta ne aiheet, joista jättää kirjoittamatta, hän luo fiktiivistä tarinaa omasta

elämästään. Ihmisellä on myös intentionaalisen olion taipumus selittää tapahtumien merkitys siten, että se sopii kokonaiskuvaan elämän tarinan kulusta.

Toisaalta päiväkirja lajityyppinä on niin rajoittamaton, että siinä voi ja saa myös leikitellä erilaisilla minuuksilla ja identiteeteillä. Se ikään kuin luo kirjoittajalleen tilan, jossa on Eeva Jokisen mukaan mahdollista kokeilla miltä tuntuu kertoa itsestään sivullisena, ulkopuolisena (Jokinen, 1998, 5). Päiväkirjaa kirjoittaessaan voi tarkastella omaa elämänsä ulkopuolelta, nähdä se samanaikaisesti vieraana, kirjoitettuna, erillisenä osana itseä ja kuitenkin sisältäpäin. Tämän takia päiväkirja kerronnan muotona on sinällään haastava tutkimuksen kohde. Mitä se paljastaa kirjoittajasta ja hänen suhteestaan kirjallisiin konventioihin? Kuinka yleinen diskurssi vaikuttaa kirjoittajan ”kirjoitettuun puheeseen”? Anni Vilkkonen pitää omaelämäkerrallisia tekstejä kirjoitettuna puheena, jotka toisaalta koskettavat kuin puhuttu sana ja joita kuitenkin osataan lukea kulttuurisesti eräänä kirjallisen kerronnan muotona. Vilkkosen mukaan kirjoitettua puhetta edustavat kertomukset ”pyrkivät johdonmukaisuuteen ja yhtenäisyyteen; ne ovat harkittuja, mutta tavallaan arkisia, ikään kuin ”hitaasti puhuttuja”” (Vilkkonen, 1991,4). Käsitykseni mukaan kirjoitettu puhe on kirjoittamista, jota kirjoittamisen konventioiden ei luulisi kahlitsevan. Toisaalta, voiko puhe olla kirjoitettua? Eikö puhe juuri siinä hetkessä, kun se merkitään paperille, muutu kirjoitukseksi? Kaikki puheeseen sisältyvät pienet erityispiirteet eivät koskaan voi saavuttaa päiväkirjan lehtiä. Päiväkirjaan voi jankuttaa, mutta ei änkyttää. Sen lehdille voi ilmaista epävarmuutta, mutta ei puheenomaisin keinoin.

Päiväkirjaa taas leimaa nimenomaan epäjohdonmukaisuus ja ainakin ensi lukemalta sekavuus. Päiväkirjan lukukonventioon voisi juuri tässä suhteessa mielestäni kuuluakin eräänlainen johdonmukaisuuden tavoittelu. Lukija tekee päiväkirjaa lukiessaan sen tehtävän, jonka omaelämäkerran kirjoittaja on jo tehnyt. Siinä missä omaelämäkertansa paperille kirjoittanut kertoja on jäsentänyt tarinansa intentionaaliseksi kertomukseksi, jolla on alku ja loppu, jättää päiväkirjan kirjoittaja tämän tehtävän lukijalle. Päiväkirjatekstit ovat paperille merkittyä puhetta, josta lukija luo oman käsityksensä kertomuksesta tietysti niiden vihjeiden pohjalta, joita kirjoittaja antaa valitessaan aiheet ja tavat, joilla niistä kirjoittaa.

Päiväkirjan kirjoittamisessa viehättää myös sen mahdollinen yleisö. Kenelle päiväkirjan kirjoittaja todella kirjoittaa: itselleen, omalle tulevalle minälleen, jollekin suuremmalle yleisölle? Miksi päiväkirja kirjoittaja esim. salaa joitakin asioita, vaikka hän periaatteessa kirjoittaa ”vain itselleen”?

Lukijalleen päiväkirja avautuu tavallisen ihmisen tarinana, jota lukiessaan ei voi olla peilaamatta sitä omaan elämäänsä. Suvi Aholan mielestä juuri tällainen ehkä hieman epämääräinen kulttuurinen ihmisyyks motivoi meitä lukemaan toisten ihmisten elämäntarinoita (Ahola, 1997). Kuin varkain ryhtyy vertailemaan omia kokemuksiaan kirjoittajan kertomiin tapahtumiin usein löytäen sieltä (useimmiten) paljon ihmisten kohtaloita yhdistäviä tekijöitä.

2.PÄIVÄKIRJA TEOKSENA

Päiväkirjatutkimus ei pyri laajentamaan kirjallista kaanonia koskemaan kaikkia kirjallisia tuotteita, vaan se pyrkii avaamaan uusia näkökulmia, uusia tutkimusalueita. Tero Norkola kutsuukin siirtymistä marginaalisten tekstien tutkimuksen pariin omaelämäkerrallisten tekstien vapautusliikkeeksi: ” ...mikä tahansa omaelämäkerrallinen teksti on kiinnostava . Tärkeätä on avata silmät elämän kirjojen kirjolle.” (Norkola 1996)

Päiväkirja jo pelkästään teoksena on käsin kosketeltavan henkilökohtainen. Siinä tuntuvat, näkyvät ja tuoksuvat elämän merkit. Se on usein kirjoitettu vahakantiseen ruutuvihkoon, pehmeäkantiseen ”Päiväkirjaan”, siniseen ajan kellastuttamaan kirjaseen, jonka sivut ovat kahvista ja kyynelistä tahrautuneet. Sivuja voi puuttua, niitä on salaisuuksien peittämiseksi tai akuutissa paperin puutteessa revitty irti tai ne ovat irronneet ja paikasta toiseen siirryttäessä kadonneet.

Käsinkirjoitettu teksti kertoo jo itsessään jotain kirjoittajastaan ja tämän mielentilasta tai kirjoittamisajankohdasta. Käsialan muutokset iän myötä voivat toimia oivallisena tulkkina persoonallisuuden kehityksestä ja identiteetin muodostumisesta. Käsinkirjoitettua tekstiä lukiessaan voi aistia ja nähdä mielialan vaihtelut jopa kirjoittajan käsialassa. Suuria tunteita ei välttämättä niinkään kirjoiteta sanoiksi, vaan ne saattavat näkyä vaikka käsialan horjumisena. Kaija Heikkinen toteaa tunteiden ilmaisun niukkuuden olevan silmiinpistäväää tutkiessaan naisten elämäkertoja. Sen sijaan tekstin muutos rytmisemmäksi, tauotetuksi tai erilaisten välimerkkien käytön lisääntyminen herättää ajatuksen tunteiden kuvauksen vaikeudesta. Heikkisen mukaan ” erilaiset huokaukset sävyttävät tekstiä ” (Heikkinen, 1993, 230). Kirjoittaja jättää tekstiinsä aukkoja, jättää lauseet kesken, kuin odottaen että niiden lukija täyttää ne omilla samantyyppisillä kokemuksillaan. Tämä piirre tietysti ainakin jollakin tasolla tukee ajatusta siitä, että omaelämäkerralliset ”tavallisten naisten tarinat” (Vilko, 1991, 12) ovat ” kirjoitettua puhetta”. Kirjoittamista eivät niinkään ohjaa kirjalliset konventiot, vaan puhuttaessa käytetty kieli ja puhetyyli. Myös kirjoittamiseen käytetty

kynätyyppi antaa mahdollisuuden luoda oletuksia kirjoittajan varallisuudesta tai yleensä vallitsevista elinolosuhteista.

Tällainen teksti avautuu lukijalleen ja koskettaa tätä aivan eri tavalla kuin teollisesti painettu, vaikkakin sisällöllisesti täydellinen teksti. Salattujen henkilökohtaisten ja intiimien asioiden lukeminen ei voi olla herättämättä vastakaikua lukijassaan. Lukiessaan lukija huomaa osallistuvansa lukutapahtumaan aivan uudella tavalla. Päiväkirjan lukeminen ja tutkiminen on kurkistus oikeaan elämään ja se tekee vaikutuksen:

Dramaattisista kohtaloista kertovia päiväkirjoja luettuani kirjoittajien persoonallisuudet ja myöhemmät elämänvaiheet askarruttivat minua pitkään. Henkilökohtaisen päiväkirjan, jonka kirjoittaja on aikanaan pitänyt salassa, lukeminen synnyttää intiimin ja luottamuksellisen suhteen- tuntemattomaankin - kirjoittajaan. Ihmiset, joiden tekstejä luin, vierailivat unissani .
(Norkola, 1996)

Omaelämäkerrallisten tekstien lukukonventioon kuuluu voimakas eläytyminen tarinan kertojien kohtaloihin (esim. Heikkinen, 1993, 216). Niin minäkin olen eläytynyt ja vertaillut omaa elämääni lran elämään, ja ehkä vielä tavallista enemmän sen takia, että olen hänelle niin läheisessä sukulaissuhteessa. Tutkimuksen tekemisellä juuri tässä elämäni ajankohdassa, siirtyessäni uudelle kymmenluvulle, on myös ollut terapeutista siinä mielessä, että olen löytänyt paljon vastauksia yleisinhimillisiin kysymyksiin siitä, kuka minä olen ja miksi olen juuri sellainen kuin olen.

Motiivina elämäntarinoiden lukemiselle J. P. Roos pitää niiden refleksiivistä yleistettävyyttä (Roos, 1994, 13). Ihmisten yhteisyyden ja samantyyppisten kokemusten ymmärtäminen auttaa ymmärtämään paremmin myös omaa elämäänsä. Tärkeintä ei kuitenkaan ole Roosin mielestä sitä että lukijan ja kirjoittajan elämäntarinoiden tulisi olla yhteneväiset, riittää että niillä on tarpeeksi kosketuskohtia. Minulla ja isoäidilläni on ollut paljon yhteistä, mikä on lisännyt minun lukukokemukseni syvyyttä.

3. PÄIVÄKIRJA IDENTITEETIN PEILINÄ

Identiteetti voidaan määritellä usealla eri tavalla riippuen tieteenalasta. Identiteetti ei ole mikään yksi ja yhtenäinen termi, vaan sitä voidaan käyttää kuvaamaan niin prosessia kuin

ilmiötäkin. Inhimillinen identiteetti viittaa yleensä yksilön minäkäsitykseen, kuvaan omasta itsestä.

Nykyisin ei enää niinkään jaeta yksilön identiteettiä endotermiseen ja eksotermiseen identiteettiin; ei määritellä samuutta tai persoonallisuutta dikotomisesti sosiaaliseksi ja persoonalliseksi. Realistisesta dynaamisesta näkökulmasta sosiaalinen ja persoonallinen identiteetti ovat pisteitä identiteetin kehityksen prosessissa. (Breakwell 1983, 9)

Identiteettiä ei enää pidetä staattisena, muuttumattomana, vaan se mielletään lähinnä kasvun ja kehityksen prosessiksi. Minäkin lähestyn päiväkirjojen kuvaamaa identiteettiä prosessina, muuttuvana ja kehittyvänä kertomuksena, jolle kirjoittaminen luo kehukset.

Identiteetin kehitys kytkeytyy yksilön persoonallisuuden muotoutumiseen, mutta on myös elinikäinen prosessi, johon ulkoiset ja sisäiset tekijät vaikuttavat. Vaikka latinankielinen sana identiteetti tarkoittaa yhtäläisyyttä tai samuutta, voi itse käsitteen sisältö olla hyvinkin pirstaleinen ja hajanainen. Lea Pulkkinen lainaa psykoanalytikko Erik H. Eriksonia, jonka mukaan ihmisellä on tarve tuntea samuutta ja jatkuvuutta omassa olemassaolossaan vuodesta ja tilanteesta toiseen. (Niemelä, Ruth, 1989, 79)

Eriksonin psykoanalyttinen lähestymistapa kuvaa persoonallisuuden rakennetta kolmella käsitteellä id (se), ego (minä) ja superego (yliminä). Ego sovittelee biologiset ja sosiaaliset prosessit yksilön kehityksessä, jonka seurauksena syntyy tunne henkilökohtaisesta samuudesta ja jatkuvuudesta eli identiteetistä. Pulkkinen pitää kuitenkin J.H. Marcian käsitystä identiteetin pitkä- aikaisesta muodostumisesta menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä helpompitajuisena. Marcian mukaan identiteetti on kokemus siitä, että sisäiset tarpeet, kyvyt ja itsestä tehdyt havainnot sopivat yhteen tai ovat jäsenyneet toisiinsa. Näiden tekijöiden ollessa hyvin toisiinsa jäsenyneitä, yksilö on tietoinen paitsi omasta ainutlaatuisuudestaan myös samankaltaisuudestaan toisten kanssa sekä omista voimavaroistaan ja heikkouksistaan (Niemelä, Ruth, 1988, 81). Voidaan siis puhua yksilön selvästä minä- kuvasta.

Yksilön identiteetti on myös kulttuuri- ja sukupuolikohtainen, vaikka erot eri kulttuurien ja sukupuolien sisällä voivatkin olla suurempia kuin niiden välillä. Yhteiskunnallinen kehitys on johtanut paitsi erilaisten identiteettien tiedostamiseen ja hyväksymiseen, myös yksilön problematisoivaan suhtautumiseen omaan identiteettiinsä. Äkilliset, omasta itsestä riippumattomat muutokset, saattavat horjuttaa yksilön jo vahvaksikin muotoutunutta identiteettiä ja johtaa minä- kuvan uudelleen muotoutumiseen.

Nykypäivän maailmassa yksilön identiteetti muotoutuu refleksiivisesti. Aiemmin yksilön vapaus valita elämäntapa on ollut rajoitetumpaa kuin tänä päivänä. Modernissa ja

postmodernissa maailmassa identiteetti on hyvinkin muuttuva, prosessuaalinen käsite. Tämän takia käsite identiteetti laajentuukin myös yksilön sisäiseksi minäidentiteetiksi, käsitykseksi omasta itsestä. Minäidentiteettiä luodaan jatkuvasti samalla muodostaen kertomusta, narratiivia, elämästä, jossa minällä on pääosa.

Minäidentiteetille on ominaista reflektiivisyys, Giddensin sanoin se on reflektiivinen prosessi, ”jossa minäidentiteetti konstituoidaan minän narratiivien refleksiivisen järjestelmän kautta”. (Giddens, 1991, 244). Mika Hannula taas käyttää käsitteitä identiteetti ja itseymmärrys (Hannula, 1997, 12). Hänen tapansa yritän hahmottaa identiteetin laajemmin sisältämään myös vuorovaikutussuhteen sen välillä miten hahmotamme ja ymmärrämme itseämme. Itseymmärrystä taas pidän Hannulan tapaan identiteettiä henkilökohtaisempana käsityksenä omasta minuudesta, johon myös voi suuremmin vaikuttaa. Yksilö itse antaa käyttämilleen käsitteille ja sanoille sisällön, jonka avulla hänen ajatusmaailmaansa on helpompi ymmärtää.

Minän narratiivia voidaan rakentaa refleктоimalla omaa itseään esim. omaelämäkerrallisissa teksteissä. Päiväkirjan pitämistä on pidetty katkelmallisuudessaan, väljyydessään ja henkilökohtaisuudessaan naisille ominaisena kirjoittamisen muotona. Anna Makkonen selittää tätä myös naisten elinolosuhteilla. Aikaa ei useinkaan koti- ja taloustöiden lomassa ole paljon, jolloin lyhyiden päiväkirjamerkintöjen avulla saattoi nopeasti panna muistiin päivän tapahtumat ja mietteet. (Makkonen, 1993, 374)

Päiväkirja antaa kirjoittajalleen kaikessa katkelmallisuudessaankin mahdollisuuden luoda omaa minuutta ja tehdä minän narratiivista jatkokertomus, jolla on alku ja loppu. Ainakin lukija pystyy lukemaan päiväkirjoista muodostuvan tarinan ehyenä kokonaisuutena, selityksenä elämälle. Lukiessani Irjan päiväkirjoja olen paitsi löytänyt kirjoittamiselle ominaisia teemoja eri aikakausina pystynyt myös hahmottamaan millaisia tarinamalleja ne edustavat.

3.1. SÄRÖJÄ IDENTITEETIN PEILISSÄ

Sota on sinällään jo kriisi ihmisen elämässä, mutta se aiheuttaa myös useita muita kriisejä, joiden vaikutukset ovat ihmiselämässä kauaskantoisempia. Riikka Raittiin mukaan sodassa annetaan kuolemalle uusia merkityksiä niiden läheisistä suhteista johtuen. (Raitis, 1995, 247) Sota aiheuttaa kuolemaa, ilman kuolemaa ei olisi sotaa. Sota on siis oikeutus käytännölle, joka rauhan aikana ei olisi hyväksyttyä. Sodan aikana ei yleensä puhutakaan

asioista samalla tavalla kuin rauhan aikaan, vaan esim. kuoleminen on kaatumista, uhraamista isänmaalle ja hengen antamista vapauden puolesta.

Hyväksyäkseen tällaisen suhtautumisen sodan vuoksi tapahtuvaan kuolemaan yksilön on siis myös koettava sota oikeutettuna. Yleinen ilmapiiri toisen maailmansodan aikana Suomessa oli sodalle myönteinen johtuen siitä, että Neuvostoliiton ja Suomen väliset konfliktit koettiin puolustussodaksi. Isänmaata oli puolustettava, muuten se joutuisi viholliselle, jota suuri osa kansasta ei historian tapahtumien valossa toivonut.

Vuosina 1939- 44 kuoli sodassa 2,2 % Suomen väestöstä ja n. 30 000 naista, joista suurin osa alle 40- vuotiaita, jäi leskeksi. (Salmi, 1986, 13) Kuoleman hyväksyminen on helpompaa silloin kun siihen on voinut valmistautua esim. pitkän sairastamisen aikana. (Ruth, 1985, 22) Sota- aikana voisi luulla naisten valmistautuvan rintamalla olevien miestensä kuolemaan, koska he tietävät kuinka todennäköistä se voi olla. Tämä ei kuitenkaan päde, vaan jatkuvasti ylläpidetty toivo kumoaa mahdollisen henkisen valmistautumisen. (Raitis, 1993, 253)

Sotaleskiksi jääneet naiset ovat saaneet ristiriitaisen aseman. Toisaalta he ovat sankareita annettuaan kaikkein kalleimman uhrin isänmaan puolesta. Heistä on kuitenkin tullut myös sukupuolettomia pyhäinjäännöksiä, joiden kunnioittaminen johti parhaassa iässänsä olevien naisten kannalta luonnottomiin tilanteisiin.

Kirjassa ” Kansakunnan lesket ” Tuula Salmi kertoo tapauksesta, joka kuvaa hyvin suhtautumista sotaleskiin:

” Mieleeni jäi tämäntapainen kertomus varuskunnan pikkujouluista. Ensimmäisenä vuonna lesket sijoitettiin omaan nurkkapöytänsä. Muut istuivat pareittain ja tanssivat hilpeästi koko illan. Seuraavan joulun alla tuli jälleen kutsu, mutta lesket olivat keskenään päättäneet, että jos he joutuvat jälleen istumaan itsekseen koko illan, kukaan ei mene. Järjestäjät lupasivatkin tanssia. Pikkujoulussa miehet pitivät lupauksensa ja tanssivat ylen innokkaasti leskiä. Seuraavana vuonna heidät jätettiin kutsumatta. ” (Salmi, 1986, 11)

Salmi erottaa sodan ja arjen sankaruuden konkreettisesti todetessaan sankarivainajien katsovan meitä kaappien päältä ikuisesti nuorin kasvoin sotaleskien taas tuntiessa ajan kulun omassa elämässään ja vartalossaan (Salmi, 1986, 18).

Sota, pakolaisuus ja läheisen kuolema ovat kriisejä, joiden läpikäyminen muuttaa ihmistä. Johan Cullberg on tutkinut traumaattisia kriisejä ja niiden vaikutusta yksilön identiteettiin. Traumaattisen kriisin vaiheet ovat shokkivaihe, reaktiovaihe, korjaamisvaihe

ja uudelleenorientoitumisvaihe. Samantapaisia vaiheita koetaan myös Huyckin ja Moyerin mukaan omaisen kuoleman aiheuttaman surutyön aikana. (Ruth, 1988,231-233)

Shokkivaihe koetaan sitä rajummin, mitä yllättävämpi kuoleman on ollut. Sureva tuo julki kaikki negatiiviset tai surun tunteensa hyvin voimakkaasti. Hän saattaa syyttää itseään tai toisia omaisen kuolemasta. Varsinaiselle suruvaiheelle on ominaista surevan levottomuus, yliaktiivisuus ja epätoivo. Hän pyrkii pitämään vainajan elossa näkemällä tämän mielessään tai kokiessaan jopa tämän olevan läsnä. Kuoleman todellisuus ei ole hänelle vielä selvinnyt. Erovaihe on epäuskon ja alakuloisuuden sävyttämä. Suriija on ahdistunut ja idealisoi kuollutta tiedostamattaan. Kaipausta, hylätyksi tulemisen tunne ja kiukku johtavat siihen, että kuolleen parhaat puolet korostuvat ja hänen menetyksensä tuntuu siksi ylitsempääsemättömältä. Uudelleen organisoinnin vaiheen aikana yksilö pyrkii sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Hän alkaa ehkä samastua kuolleeseen käyttäen samoja eleitä kuin tämä tai ottaen itselleen joitakin niitä tapoja, joita kuolleella oli. Samastumisen seurauksena suriija ikään kuin ottaa kuolleen sisäänsä, jolloin tästä tulee osa häntä. Näin kuollut ei siis olekaan poissa, vaan osa hänestä jää eloon. Monet lähiomaisen kuoleman kokeneet ovat sanoneet, että surusta tulee osa heitä ja silloin sen kanssa myös oppii elämään. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että surtaisuun jatkuvasti, vaan hyväksytään se tosiasiana ja pyritään pitämään kuolleen muisto elossa. Mielikuvissa ja muistoissa kuollutta ei tarvitse menettää koskaan.

Tämä surureaktioiden kuvaus ja sen mukainen suhtautuminen läheisen kuolemaan on ideaalinen; jos omaiset pystyvät läpikäymään surutyön vaiheet on heillä mahdollisuus päästä surun yli ja jatkaa elämää sen jälkeen. Usein kuitenkin kuvitellaan, että surun torjuminen olisi jotenkin urhoollista. Tunteitaan, varsinkaan negatiivisia ei saa näyttää, vaan ne on tukahdutettava. Tämä kuitenkin johtaa usein siihen, ettei surusta koskaan päästä yli, vaan se jää ”kalvamaan”, jonka seurauksena kuolleen omaiset ja perhe saattavat itsekkin ruveta oireilemaan psykosomaattisesti. Jos sidosta menneeseen ei onnistu uudelleen organisoinnin vaiheen tavoin katkaisemaan, vaikeutuvat myös mahdollisuudet uusien läheisten ihmissuhteiden luomiseen.

Irjan päiväkirjojen kirjoittamisvaiheeseen osuu myös hänen miehensä kuolema. Päiväkirjoissa on silmiinpistävää juuri surun aiheuttaman kriisin vaikutus kirjoittamiseen ja elämän narratiiviin. Päiväkirja sallii kaikkien niiden surun tunteiden ilmaisun, joita muuten ei ehkä olisi tuotu julki. Koko elämän tarina ja sen kuvaus muuttuvat täydellisesti aviomiehen vuonna 1948 tapahtuneen kuoleman jälkeen. Voisikin sanoa, että miehen

kuolema on Irjan elämän tarinassa suurin käännekohta, josta hän ei koskaan toivu, mutta jonka kanssa hän oppii elämään ja jota hän käyttää juonen kuljettamiseen.

3.2. ONKO PEILIN VIKA, JOS NENÄ ON VINO?

Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen auttaa kirjoittajaa konstruoimaan omaa minuuttaan kirjoittamisen kautta. Sen ei kuitenkaan tarvitse olla totta sen enempää historiallisesti kuin dokumentaarisesti. Kuitenkin siitä voidaan käyttää nimitystä ” minän genre ” (Saresma 1996, 12). Kirjoittaja, päähenkilö ja kertoja ovat identtiset. Koska omaelämäkerrallisia tekstejä myös luetaan eläytyen (Heikkinen, 1993, 216) alkoi minuakin kiinnostaa millainen tekstin kirjoittajan tausta oikein oli. Vaikka kyseessä olikin minulle periaatteessa hyvinkin läheinen henkilö, totesin, että minun oli vaikeaa ymmärtää häntä tietämättä enemmän kirjoittamisajankohdan historiallisesta kontekstista ja sen ajan yleisestä diskurssista. Puhuuko päiväkirjan kirjoittaja omalla äänellään ja mistä hänen äänensä tulee?

Yksilön elämäntapa on sidottu sekä kulttuuriin että historiaan. Kulttuuri, elämismaailma, luo ne puitteet, joissa yksilö elämäänsä jäsentää. Historiallinen kehitys on muuttanut yksilön mahdollisuuksia elämäntavan valinnan suhteen. Vielä sata vuotta sitten suomalainen elämäntapa oli sidoksissa luokkaan, eikä poikkeamisen mahdollisuuksia ollut. Yksilö käyttäytyi ja eli siten kuin häneltä odotettiin, eikä luultavasti suuremmin kyseenalaistanut identiteettiään ja elämäntapaansa. On tietenkin hankalaa puhua suomalaisesta elämäntavasta, koska sitä ei voi kategorisoida omaksi luokakseen. On olemassa tiettyjä piirteitä, jotka ovat suomalaiselle elämäntavalla ominaisia, mutta toisaalta myös yleismaailmallisia piirteitä, jotka yhdistävät elämäntapoja maailmanlaajuisesti. Suomalainen elämäntapa alkoi saada vaikutteita muilta Euroopan mailta viime vuosisadan puolella, joka johti J.P. Roosin mukaan uudelleenlaiseen elämäntavan ja identiteetin pohdintaan.

Elämäntapojen voidaan sanoa myös olevan luokkasidonnaisia, jopa siinä määrin, että niitä usein määritellään toistensa kautta. Työn tutkija Erja Moore asettaa yhtäläisyysmerkin luokan ja elämäntavan välille (E. Moore, 1997). Hän käyttää yleisintä luokkajakoa: yläluokka, keskiluokka ja työläiset. Samantapaiseen karkeaan jaotteluun päätyy myös J.P. Roos jakaessaan yhteiskuntaluokat hallitsevaan luokkaan, keskiluokkaan ja rahvaaseen (Roos, 1988, 24) Myös muualta saapuvat, uudet vaikutteet elämäntapaan omaksutaan eri luokissa eri aikaan ja eri tavoin. Tämän vuosisadan alun kiihtynyt eurooppalainen vaikutus

suomalaisiin elämäntapoihin omaksuttiin nopeimmin hallitsevaan luokkaan ja hitaimmin rahvaaseen.

Kulttuurin ja elämäntavan tutkimus tuo myös esille erot eri sukupolvien välillä. J.P. Roosin mukaan sukupolvella tarkoitetaan ” sellaista ihmisryhmää, jota yhdistävät samankaltaiset elämäkokemukset ” siis samanlainen kulttuuritausta (Roos, 1988, 25). Roos on suomalaisten elämäkertojen perusteella päättänyt jaotellaan osin vielä elossa olevat suomalaiset yhteisten kokemusten perusteella kolmeen ryhmään:

- 1) pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolvi
- 2) suuren murroksen sukupolvi
- 3) lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi

Pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolvi on syntynyt 1910-30- luvulla , ja sota on näin ollen vaikuttanut olennaisesti sen elämään. Sota on luonut elämälle puitteet, joiden vaikutus tuntuu monella eri tavalla. Elämä on ollut täynnä huolia, puutetta, menetyksiä ja pettymyksiä. Luokkaerot ovat olleet huomattavan suuria ja vaikuttaneet siihen kuinka sota ja sen aiheuttama muutos on koettu. Sodanjälkeinen jälleenrakennus kosketti koko kansakuntaa ja yleinen elintaso alkoi vähitellen kohota. Sota oli kuitenkin jättänyt jälkensä niin ihmisten sieluun kuin kansakunnan kollektiiviseen muistiinkin.

Roos jakaa tämän sukupolven vielä kahteen yhteisiä kokemuksia omaavaan, mutta ikänsä vuoksi toisistaan poikkeavaan ryhmään :

- 1) sodan ja pulan sukupolvi : 1900- 1918 syntyneet ja
- 2) sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvi : 1920- ja 1930- luvulla syntyneet.

Ensimmäistä sukupolvea leimaa Suomen 1900- luvun alussa käymien sotien muistaminen ja elämän aktiivivaiheen keskittyminen sotien väliseen aikaan. Tämän sukupolven voidaankin sanoa menettäneen parhaat vuotensa sotien aikana ja joutuneen aloittamaan täysin uuden elämän jatkosodan jälkeen. Toisella sukupolvella on paljon yhteisiä kokemuksia edellisen sukupolven kanssa, mutta se on elänyt parhaat vuotensa vasta sotien jälkeen ja ollut rakentamassa ja suunnittelemassa suomalaista yhteiskuntaa sellaisena kuin me sen tunnemme.

Irja oli syntynyt 1910 eli edusti siis J.P. Roosin luokittelun mukaan sodan, pulan ja jälleenrakennuksen vanhinta ryhmää, jonka parhaat vuodet sota ilmiselvästi vei. Hänen tarinaansa lukiessaan pystyy helposti hahmottamaan sen vaikutuksen, joka sodalla on ollut sukupolven elämään. Irjan elämä on, paljon suuremmassa mittakaavassa kuin esim. oman sukupolveni elämä, ollut huolta, puutetta, menetyksiä ja pettymyksiä. Sota on

jättänyt jälkensä hänen sieluunsa. Tämän tiedostaessani pystyin myös lukemaan päiväkirjoja aivan eri tavalla. Se, mikä aluksi vaikutti heikkoudelta ja nurjalta elämänasenteelta, sai ainakin osittain selityksensä ympäröivästä yhteiskunnasta.

3.3. VOIKO PEILIKUVAANSA VAIKUTTAA?

J.P. Roos on tutkinut subjektiviteettitasojen ulottuvuuksia omaelämäkertaineistossa. Ensimmäinen ja keskeisin näistä on elämänhallinta; sisäinen tai ulkoinen. Sisäinen elämänhallinta on sitä, että ihminen, riippumatta siitä, mitä hänen elämässään tapahtuu, pystyy sopeutumaan. Se on opittu, usein vähitellen jo lapsuudessa hankittu, ominaisuus. Ulkoista elämänhallintaa on se, että yksilö on pystynyt ohjaamaan elämänsä kulkua ilman että hänestä riippumattomat tekijät ovat siihen liikaa vaikuttaneet. Yleistäen Roos väittääkin, että yksi keskeisistä teemoista elämäkerroissa on elämän ulkoisen hallinnan tavoittelu. Elämänhallinta tai sen puuttuminen lyö leimansa koko elämään. Kuten kirjailija Malamud Dubin on sanonut: ”Haluan muuttaa elämäni, ennen kuin se muuttaa minua tavoilla joilla en halua muuttua.”

Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen jäsentyy yleensä luontevasti perustavien elämäkokemusten ympärille. Näitä voivat olla joko kokemusmaailman rikkaus, elämän tapahtumaköyhyys tai mielestäni myös esim. joku vakava sairaus tai onnettomuus, joka muuttaa yksilön elämän. Kolmas elämäkertoja erotteleva tekijä on kysymys julkisivusta. Nykyaikana ihmisten elämän yksityinen alue on selvästi laajentunut ja siksi elämäkertojen kirjoittajat tavallaan valitsevat, kuinka paljon- ja millä tavalla - he tahtovat yksityisyyttään valottaa. Tätä tyyppiulottuvuutta voidaan pitää myös kapitalistisen yhteiskunnan heijastuksena yksilöiden ajatusmaailmaan, sen luomana - mahdollisimman korkeana - raja-aitana yksityisen ja julkisen välillä. Keskeisten elämänalueiden- perhe, työ, asuminen, kulutus ja huvittelu, seurustelu - moninainen kokonaisuus on neljäs tyyppimuuttuja. Ne kuuluvat jokaisen elämään, mutta niitä painotetaan eri tavoin.

Roosin mukaan omaelämäkerta on genre, jossa fiktiivinen ja ei-fiktiivinen aines taistelevat aina keskenään (Roos, 1988). Omaelämäkerta on totta, mutta hyvä sellainen voi myös olla kirjallisuutta. Näyttää olevan ominaista, että ymmärtääkseen elämäkertaa - päästäkseen sen sisimpään - täytyy edustaa samaa kulttuuria kuin elämäkerran kirjoittajakin. Uskon tämän olevan kuitenkin vain hetkellinen ilmiö;

ihmisten elämän maapallon ympäri muuttuessa yhä enemmän samankaltaisiksi ja toisaalta ihmisten matkustamisen ja ulkomailla asumisen ansiosta kasvavan monikulttuurisuuden lisääntyessä myös suvaitsevaisuus ja ymmärrys erilaisia elämäkertoja kohtaan kasvaa.

Irjan päiväkirjojen arkisen rehellinen teksti saa lukijan ajoittain pitämään hänen elämäänsä kurjana ja katkerana, kunnes huomaa, että tummat sävyt merkinnöissä johtuvatkin juuri elämän tapahtumien luomista realiteeteista. Purkamalla katkeriakin tuntojaan päiväkirjalleen Irja pystyy vaikuttamaan oman elämänsä hallintaan. Sopeutuessaan kohtaloonsa hän hyväksyy tosiasiat ja elää elämäänsä niistä lähtökohdista käsin, jotka hänelle jäävät. Hänen sisäinen elämönhallintansa kompensoi sen, mitä hän ei ulkoisesti pysty hallitsemaan. Kertoessaan elämästään hän samalla luo elämänsä narratiivia konstruoiden ja ollen kuitenkin koko ajan riippuvainen kulttuurisista konventioista ja kielenkäytöstä.

Tämä ajatus tukee hyvin myös käsitystä elämän narratiivisuudesta. Jerome Brunerin mukaan jokainen ihminen rakentaa itselleen jonkinlaisen elämäkerran (Bruner, 1987, 32). Päiväkirjan kirjoittajakin konstruoi koko ajan omaa elämäänsä antaen sille merkityksiä joko tiedostaen tai tiedostamattaan. Mika Hannulan sanoin olemme tarinankertojaeläimiä (Hannula, 1997, 61) ja muodostamme omaa tarinaamme jatkuvasti omista lähtökohdistamme käsin kuitenkin ympäröivän yhteiskunnan vaikutuksille alttiina. Kukaan meistä ei tässäkään tapauksessa ole eristetty saari, täydellinen itsessään, vaan aina suhteessa ihmiskuntaan ja ympäröivään maailmaan.

Näin myös ne tarinamallit, joiden puitteissa päiväkirjoja voi lukea, ovat hyvinkin klassisia. Mika Hannula on yhdistänyt historianfilosofi Hayden Whiten ja sosiologi Heinz Buden tarinamalleja tulkittaessa itseymmärrystä tarinana (Hannula, 1997, 212). Hän käyttää omassa tutkimuksessaan kuvauksenomaisesti kuutta eri hahmotelmaa tarinatyypeistä; romanttinen, ironinen, koominen, traaginen, eepinen ja realistinen. Näitä hän sitten hienosäätää tilanteeseen ja tarinaan sopivaksi. (emt.213). Samantapaisia tarinamallien tyyppejä olen minäkin löytänyt isoäitini päiväkirjoista.

Viime aikoina ovat erilaiset käsitykset tarinoiden merkityksestä lisääntyneet. Puhutaan jopa siirtymisestä tiedon aikakaudesta elämysten aikakauteen, jossa tarinankertoja korvaa aikaisemmat auktoriteetit, kuten asiantuntijat tai kylänvanhimmat (Salmela, 2000). Uskon kuitenkin, että ihminen on aina ollut

tarinoiden pauloissa, pyrkinyt käsittämään elämän juonellisuutta tai luomaan elämälle juonen. Vilma Hänninen näkee yksilön luovan uutta käsikirjoitusta tulevaisuudelleen menneisyyden tulkinnoista käsin. Elämänmuutoksia hän pitää tarinan risteysasemina. Niin yksilöiden kuin suvunkin tarinoissa on Hännisen mukaan kolme eri tasoa; draama, kerrotut tarinat ja sisäiset tarinat. (Harjula, 2000, 22)

Oletukseni on, että lukiessani isoäitini päiväkirjoja olen kuin luonnostaan pyrkinyt kertomaan hänen elämänsä tarinana. Tulkitsen elämänmuutoksia ja kriisejä hänen elämässään siten, että niistä muodostuu juonellinen kertomus. Luotan kuitenkin myös siihen, että yhdistelemällä Hannulan ja Hännisen käsityksiä tarinoiden luonteesta ja tapahtumien merkityksestä juonen etenemiselle, pystyn hahmottamaan jotakuinkin yhtenäisen, vaikken yksiselitteisen elämäntarinan.

III IRJAN PÄIVÄKIRJAT

Irjan päiväkirjat edustavat Georges Gusdorfin esittämän klassisen jaottelun henkilökohtaisen ja ulkoisia tapahtumia kuvaavan päiväkirjan (journal intime/ journal externe) ensinmainittua, henkilökohtaista päiväkirjaa, joka kiinnittyy kirjoittajansa yksityiselämään ja ajankohtaisiin henkilökohtaisen eksistenssin kysymyksiin (Norkola, 1996, 38). Naistutkimus on kritisoinut Gusdorfin omaelämäkertateoreettisia kriteereitä varsinkin erillisen ja individuaalisen minän ilmentäjänä (esim.Friedman, 1988, 34), koska se sulkee naisten omaelämäkerralliset tekstit pois kaanonista (Kosonen, 1989). Feministis-psykoanalyttinen lähestymistapa puhuu naisten kollektiivisesta ryhmäidentiteetistä, jossa omaelämäkerrallisten tekstien ”minä” syntyy suhteessa ympäröivään maailmaan ja erityisesti toisiin ihmisiin. Olettaisin kuten Päivi Kosonenkin, että miestenkin on peilattava johonkin ”toiseen” kirjoittaessaan omaelämäkerrallisia tekstejä ja tämä ”toinen” voi yhtä hyvin olla myös kirjoitusprosessi (Kosonen, 1989). Myös tätä kautta kirjoittaminen vaikuttaa kirjoittajan identiteetin syntymiseen tai ainakin minuuden tiedostamiseen jollakin tasolla.

Kirjoittaessaan Irja ei erikoisesti puhuttele päiväkirjaansa (esim. Rakas Päiväkirja), vaan kirjaa päivän tapahtumat useimmiten ainakin nimellisesti yksikön ensimmäisessä persoonassa, vaikka tämä minä ei suinkaan ole yksi ja sama. Tero Norkolan tekemien havaintojen mukaan päiväkirjurilla on useita eri minuuksia, jotka puhuttelevat toisiansa päiväkirjan lehdillä. (Norkola, 1996, 40)

Ollessaan hyvin surullinen ja yksinäinen Irja kuin turvaa hakeakseen puhuttelee päiväkirjaansa suoraan:

Rakas päiväkirjani, sinulle valitan yksinäisyyttäni ja tuskaani. Sain tänään tiedon rakkaan tätini kuolemasta. 30.8.35 sai Hän kutsun iäiseen rauhaan. (6.9.1935)

Joskus Irja puhuttelee esim. tulevaa miestäns yksikön toisessa persoonassa päiväkirjan kautta, tällä tavalla vahvistaen käsitystä päiväkirjan kiinnipitävästä voimasta. Eeva Jokinen toteaa, että ” kirjoittavat äidit tuntuvat käyttävän omaelämäkerrallista kirjoittamista luodakseen kuvitellun intersubjektiivisen tilan, kiinnipitävän ympäristön, jossa he voivat lohduttaa itseään silloinkin, kun ketään lihaa ja verta olevaa toista ei ole paikalla tai muuten lohduttamassa.” (Jokinen 1996, 141) Puhuessaan päiväkirjan kautta kirjoittaja pystyy lausua henkilön nimen puhumaan tälle ainakin vertauskuvallisesti ja saamaan oman puolensa kommunikaatiosta toimitettua, vaikkei vastaanottaja sitä kuulisikaan:

Jopa on toinen kuukausi alkamassa siitä kun viimeksi Sinut näin. Mutta vaikka en voikaan Sinua nähdä, niin silloin aina kun saan kirjeesi, tuntuu siltä niinkuin luonani olisit. Sellainen tunne oli vallitsevana tänäkin päivänä lukisessani kirjettäsi. Kirjettäsi, joka uhkui suurta rakkautta minua kohtaan ja syvintä tuskaa siksi, kun olen niin kummallinen Sinua kohtaan. Täytyy myöntää todeksi erään ajattelijan sanat: ” Pahinta vääryyttä teemme me usein niille, joita eniten rakastamme. ” Niinpä on usein käynyt minunkin kohdallani.- Aattoni! Anteeksi anna minulle kaiken. Sinäpä kuitenkin ymmärrät minua paremmin kuin kukaan muu ihminen. (2.2. 33)

Yksikön toisen persoonan käyttö voi kuulostaa sentimentaaliselta, mutta juuri sentimentaalisuuden salliminen onkin yksi päiväkirjan funktioista. Pystyessään puhuttelemaan eri vastaanottajia henkilökohtaisesti kirjoittaja poistaa sitä avuttomuutta, jota hän saattaa tosiasioiden edessä tuntea. Henkilöiden, paikkojen, isänmaan personifioiminen lohduttaa. Joskus Irja puhuttelee entistä kotipaikkaansa Kannaksella, tai kotimaataan Suomea:

”...Rakas Nuutila! Sinä olet maailmassa rakkain paikka, tuhoutuneenakin. Siellä olimme kaikki yhdessä onnellisen kodin onnellisia ihmisiä...Kotikylämme lotista on Siiri Westerinen saanut sankarikuoleman lottatehtäviä suorittaessaan. Rakas isänmaa, sulje hänetkin leppoisaan syllysi ja anna rauhaisa lepo.” (30.9.1941)

Ensimmäinen Irjan säilyneistä päiväkirjoista on aloitettu vuonna 1932. Voi olla, että hän on jo sitä ennen kirjoittanut päiväkirjoja, mutta jostain syystä ne eivät ole säilyneet. Toisaalta voisi ajatella, että Kenties Irja piti juuri vuotta 1932 käännekohtana elämässään. Silloin hän teki päätöksen avioitua miehensä kanssa ja muuttaa pois lapsuudenkodistaan ja hylätä menneisyyden hyvinkin konkreettisesti:

Tänään hautasin paljon menneisyyttä. Joutuihan iso pinkka kirjeitä tulen ruuaksi. Kirjeitä, joita joskus, vuosia sitten säilytin aarteina, nyt ei ne merkinneet minulle mitään. Nautin, kun näin ne tuhkana edessäni. Sinne tulenliekkeihin hautautui viimeisetkin muistot. Ne kaksi runoakin, jotka oli pyydetty aina ja iäti säilyttämään... (20.3.1933)

Kenties päiväkirjan aloittaminen juuri tässä elämänvaiheessa piti sisällään käsityksen henkilökohtaisen itsenäisyyden, aikuisuuden, ajan alusta ja lapsuuden loppumisesta. Kenties jo silloin Irja ajatteli elämäänsä narratiivina, johon lapsuudenmuistelot saisivat tuoda vain lisäväriä. Ensimmäiset säilyneet päiväkirjamuistiinpanot alkavat jouluaattona Irjan ollessa 22- vuotias:

On elämäni herttaisin ja onnellisin jouluaattoilta. Sainhan viettää sen oman Poikani luona. Kirkkaasti ja lempeästi tuikkivat joulunkynttilät saivat nähdä kaksi kirkasta silmäparia, jotka onnesta säteilivät. Mutta jouluyö sai nähdä silmäparin, jossa kirkkaat kyynelhelmet kimaltelivat. Se johtui siitä kun Syksynlapsi tiesi tuon että : ” Pian sammuu joulunkynttilät, pian loppuu joulunsatukin.”

Vuoteen 1978 mennessä päiväkirjoja oli kertynyt yhteensä 13 vihkoa. Viimeinen merkintä on kirjoitettu loppiaisena 1978:

Loppiainen. Olimme Pirkon luona mummon kanssa. Minua niin väsytti kovasti. Yritin jaksaa olla. (6.1.1978)

Oikeastaan nämä kaksi päiväkirjamerkintää ovat hyvin merkityksellisiä koko Irjan elämäkerran ja identiteetin kannalta. Irja oli jo päiväkirjoja aloittaessaan ristinyt itsensä Syksynlapsiksi. Nimen hän lainannut runoilija Eino Leinolta, koska mainitsee myöhemmin lainauksen:

Vuoden viimeinen päivä. - Aleksis Kiven kuolinpäivä.- ” Hän eli vain syksystä jouluuun.”
 - Syksynlapsilla kiire on - - ? (30. 12. 49)

Jostain syystä Irjakaan ei uskonut oman elämänsä olevan kovin pitkä- vaikka hän loppujen lopuksi eli 68- vuotiaaksi!- ja oli aina varautunut mahdollisiin vastoinkäymisiin, joita hänen osakseen tulikin riittävästi elämän aikana.

Irja kirjoitti päiväkirjaa päivittäin, joskus vain lyhyitä merkintöjä säästä tai päivän tapahtumista: ” Kirstin luona päiväkahvilla. ” (23.3. 56) tai ” Kaunis sunnuntaipäivä, pääsisipä rannalle kuten ennen . ” (19.6.77) Useimmiten hän kirjoittaa myös syvällisempiä kuvauksia ajatuksistaan ja tunteistaan tai jopa pitkiä runoja.

Ensimmäiset päiväkirjat vuosilta 1932- 44 on kirjoitettu paksuihin, mustiin, vahakantisiin ruutuvihkoihin ja niiden sisältö on paljon runollisempaa ja merkinnät pitempiä kuin myöhempien päiväkirjojen. Seuraavat kolme päiväkirjaa 1944- 50 ovat varmaankin sodanjälkeisen puutteen takia ainoastaan paperikantisia ja huonommin säilyneitä, vaikka niitä onkin säilytetty samassa paikassa muiden päiväkirjojen kanssa. Näiden päiväkirjojen välissä on säilynyt useita sodanaikaisia, sanomalehdistä leikattuja kuolinilmoituksia ja nekrologeja, joita Irjakin taitavana kynänkäyttäjänä kirjoitti. Irjan kirjoittaessa muilla foorumeilla jäivät sodanaikaisten päiväkirjojen merkinnät edellisiä lyhyemmiksi ja koruttomimmiksi. Vuoden 1950-54 päiväkirja on kadonnut ja vuodesta 1954 eteenpäin vihkojen koko kasvaa ja kansien ja paperin laatu paranee. Viimeinen, keskeneräiseksi jäänyt vihko on paksuin kaikista, vieläkin ruudullinen ja vahakantinen, mutta kannet ovat taivaansiniset.

Tekstit on kirjoitettu erivärisillä täytemustekynillä vuoteen 1970 asti ja sen jälkeen kuivamustekynällä.

Ensimmäisten vuosien päiväkirjat on kirjoitettu siistillä, sirolla ja koristeellisella pienellä käsialalla, kunnes käsiala lisääntyvän ajanpuutteen- ja kenties elämän kokemuksen- ansiosta alkaa levitä ja laajeta ja kirjainten koristeelliset kaaret suoristua. Vuodesta 1954 eteenpäin käsiala alkaa taas muuttua sirommaksi, joka voi kyllä olla siistimmän kirjoitusmusteenkin ansiota.

Päiväkirjan sivut ovat säilyneet puhtaina, vaikkakin kellastuneina. Joltakin aukeamalta löytyy ruskehtava jälki, joka ilmeisesti on tullut siitä, että kuuma kahvipannu on nostettu päiväkirjan päälle, ettei pöytälevy vaurioituisi. Kirjoja on selvästi säilytetty pöytälaatikossa tai kaapin hyllyllä, josta pienet lapset eivät ole niitä päässeet liikaamaan. Kirjoittaessaan

Irja ei ole selvästikään pystynyt aina hillitsemään kyyneliään, vaan ne ovat putoilleet päiväkirjan lehdille tahrien kirjoitusta:

Tänään on saksan ylioppilaskirjoitus. Kävelin hautausmaalle, mutta en päässyt ” isän ” haudalle, niin oli vielä paljon lunta. Olisin sanonut; ” Poika tavoittaa valkolakkia.” (6.4.56)

Lukija voi vain arvata, mistä päiväkirjan sivuilla olevat tahrat ovat peräisin. Joskus kuitenkin kirjoittaja myös kommentoi vuodattamiaan kyyneleitä:

Aattoni tuli postiautossa klo 14,20. Ja rakkaat, tummat silmät olivat jälleen lähelläni. Ja minun oli hyvä olla. (Mustetahra tuli tähän kirjoitukseen kun joku häiritsi minua?) (3.3. 45)

Vuoden viimeinen päivä. Olisipa myös elämän viimeinen, olen niin elämäni väsynyt, kaikki on nykyisin niin tuskaista. En jaksa enää, en. Kyynel vierähti päiväkirjani lehdille ja tahrasi senkin. (31.12. 1962)

1. IRJAN ELÄMÄN TEEMAT

Elämän tarinaa voi myös käsitellä eri teemoista käsin, jotka ovat sidoksissa elämäntarinan fyysisiin vaiheisiin. Näen Irjan elämän tarinan, narratiivin, monella tapaa samasta näkökulmasta kuin J.P. Roos vertaillaessaan suomalaisten miesten tarinoita toisiinsa. Roosin mukaan ihmisten elämäntarinat ovat usein rakenteeltaan ja vaiheiltaan hyvinkin samanlaiset. Erot syntyvät niistä painotuksista, joita elämän tapahtumille annetaan. Näin itse elämä nousee pääosaan, kertominen alistetaan elämälle eikä päinvastoin (Roos, 1994, 5). Päiväkirjaa tutkiessaan joutuu kyllä monella tapaa alistamaan elämän kerronnalle. Kirjoittaja jo kirjoittaessaan kertoo asioita omasta näkökulmastaan luoden fiktiivistä tarinaa. Hän valitsee aiheet, joista kirjoittaa ja toisaalta ne, joista jättää kirjoittamatta. Lukija taas lähestyy tarinaa omine ennako- odotuksineen ja selektiivisesti, valiten päiväkirjan kirjosta sen, joka hänestä tuntuu tärkeältä ja olennaiselta.

Lukiessani Irjan päiväkirjoja kertomuksena pystyin hahmottamaan niistä neljä eri vaihetta, joille jokaisella oli oma teemansa. Teemalla tässä tarkoitan sitä perusvirettä, joka toimi kunkin jakson kantavana voimana. Teema hallitsi elämää, loi sille ne puitteet, joiden varassa Irja kirjoitti ja jotka kulkivat hänen teksteissään kuin punainen lanka. Näitä teemoja olivat :

- 1) Nuorikon runous
- 2) Onnellinen odotus
- 3) Yksinäinen äitiys ja
- 4) Vanhuuden väsymys.

Osittain teemat seuraavat myös yksilön luonnollisen elämänsä vaiheita, mutta ennemminkin niiden muotoutumiseen ovat vaikuttaneet Irjan elämän tapahtumat ja näiden vaikutus hänen jokapäiväiseen elämäänsä. Hän toistaa kirjoittaessaan joitain tiettyjä asioita tiettyinä aikakausina, tutkii niitä useasta eri näkökulmasta tai pohdiskelee niiden merkitystä yleisesti ja yksityisesti. Teemat tulevat jopa niin selvästi esille ja hallitsevat kirjoittamista, että voisi melkein olettaa, että ne ovat eri henkilöiden kirjoittamia jaksoja samassa tarinassa. Tämä taas tukee oletusta siitä, että päiväkirjojen kirjoittaminen on yksityistä identiteettityötä ja sitä tehdessään kirjoittajan minuudet paitsi vaihtelevat myös muuttuvat kokonaan. Kirjoittaja ei ole enää sama henkilö kirjoitettuaan päiväkirjojaan monia kymmeniä vuosia.

Teemojen kautta hitaasti edeten on ehkä helpompaa ymmärtää, minne katosi se nuori luottavaisesti elämään suhtautunut tyttö, joka ensimmäisten päiväkirjojensa lehdillä pohdiskelee monisanaisesti vaikkapa ikävän syvintä olemusta:

Ah, minäpä tiedän, mitä ikävä on! Onhan se usein iltaisin tullut luokseni. Se on vallannut minut hetkellä, jolloin olen vähemmän sitä osannut odottaa, kaikkialle se seuraa minua.-Ikävä on tuskallista, siksi sitä monet ihmiset pelkäävät ja he yrittävät kaikki keinot voidakseen voittaa sen. Yksi lähtee iloiseen joukkoon hukuttaakseen ikävänsä huvitteluun. Toinen etsii lohtua työstä ja koettaa sen avulla polttavan ikävänsä tappa. Mutta on niitäkin, jotka ymmärtävät että ikävä on muutakin kuin tuskaa, että siihen voi sisältyä nautintoakin, pisara onnea ja siunausta. Sillä "Onnenkaipuu ainut onni on". -Ah, minä kaipaen ihmistä, joka on minulle tavallista läheisempi. Tunnen tuskaa sen vuoksi, kun hän on kaukana, enkä voi päästä hänen luoksensa. Mutta minä tunnen samalla iloa siitä, että minulla on sellainen ystävä, niin läheinen että häntä kannattaa ikävöidä. Ja ikävä on melkein aina sellaista tuskaa ja iloa samalla kertaa, tuskaa sen tähden että ikäväni kohde on kaukana, iloa siitä, että on jotakin ikävöimisen arvoista. Ikävä on siis onnea, joskin tuskalla sekoitettua ja vain ne ihmiset voivat tuntea suurta onnea, joille kaipaus on tuttu. Onni, olipa se mitä laatua tahansa, on useimmiten juuri kaipuun täyttymys. Ikävä ei siis ole yksinomaan tuskaa, vaan siihen sisältyy

muutakin. Säveltäjä löytää parhaimmat sointunsa surun ja ikävän hetkinä. Kirjailijan herkimmat ajatukset ovat usein ikävän vallassa kirjoitetut. Ikävä on heille siunaus ja voimanlähde, ikävä on se avain, joka saa heidät kauneimpaan vireeseen. Ja monelle muullekin voi ikävä olla onneksi. Se voi kehittää ja syventää ajatuksia. On joskus tervellistä alistua sen valtaan. –Kaipaus, sielumme kipeä käsittämätön ikävähän on jokaisessa meistä parasta. Sillä sekin ihminen, joka ei ole hyvä, voi ikävöidä hyvyttä toisilta ja itseltään. Hyvyyden ikävä lienee jokaisessa sydämessä ja monta muuta kaunista ikävää. Älkäämme hukuttako sitä elämän virtoihin. Älkäämme tahtoen tappako sitä, mikä meissä parhainta on. (19.2.1933)

Mitä tapahtui vuosien saatossa? Miksi viimeisen päiväkirjan sivuilla on vain sairautta, kipuja ja lyhyitä merkintöjä:

Päivät ovat yhtä harmaita. Ei valkene, ei. (27.12.1977)

Koska teemat niin voimakkaasti sävyttävät kulloistakin kirjoittamisen vaihetta, olen myös päättänyt lukemaan niitä Hannulan käyttämien tarinamallien kautta (Hannula, 1997, 212-219). Perusvireensä ansiosta eri jaksoista voi hahmottaa täysin erilaisia lähestymistapoja elämää ja kirjoittamiseen. Sen vuoksi myös erilaisten tarinatyyppeiden käyttäminen mielestäni sopii tähän yhteyteen. Kuvailen lyhyesti kuinkin tarinamallin sen jakson yhteyteen, johon se mielestäni kuuluu.

1.1. NUORIKON RUNOUS

Lapsuusvuodet !

Ei vuodet voi muistoja haihduttaa
mi lapsuusvuosiin kulkee.
Ne hetket lienevät armaimmat
mitä elämä itseensä sulkee.

Nuo vuodet kuin kastehen pisarat
elämän lehdillä väikky.
Kuin kirkkahat aamusätehet
ne muistojen meressä päilyy.

Ei huolia silloin, murheitakaan.
Vaan kevähän riemua syvää.
Siel' kasvoi kukkia varrella tien.
Loi retkihin tunnetta pyhää.

On rakkaita kaikki kummut ja haat
ja siellä on muistojen kehto.
On tuttuja kaikki mansikkamaat
myös keväinen vehreä lehto.

Ei vuodet ne koskaan palaja.
 Vaikk' kyllä sen riemuiten soisin.
 Mä silloin onneni löytäisin
 ja kukkia elämään toisin.

(7.1. 1934)

Aloittaessaan kirjoittaa vuoden 1932 päiväkirjaansa Irja oli nuori, pian kihloihin ja naimisiin menevä nainen. On todennäköistä, että hän on pitänyt päiväkirjaa jo tätäkin ennen, mutta näitä päiväkirjoja ei ole säilynyt. Nuoruuden ajan päiväkirjojen tekstit ovat herkkiä, poeettisiakin kuvauksia rakkauden kaipuusta ja rakastetun ikävästä:

On ihanan kaunis kesäilta. Megrijärvi lepää rasvatyynenä kaikessa idyllimäisyydessään. Sorsapari uiskentelee rantaruohikossa. He ovat kahden illan hiljaisuudessa. Minä olen yksin. - Aattoni on ollut jo monta päivää poissa. Hän on kirkolla. Minä vaan saan kuluttaa aikaani rajalla. Mutta onpa minun aikani sentään hyvin mennyt. Olen kulkenut kalaretkillä useasti. Ja ruokkinut " Sisua " ja uittanut joka päivä. - Nyt alkaa jo ikävä vaivat. Tulisipa Aattoni pian kotiin. Miten hauskaa olisi olla kahden. (7.6. 1934)

Arkipäiväisiä ongelmia ei teksteissä mainita, vaan ne keskittyvät kuvaamaan kirjoittajansa henkistä tilaa ja tulevaisuuden odotuksia. Säätilan ja luonnon kuvaukset limittäytyvät usein kuin kehykseksi kirjoittajan omalle mielentilalle ja tuntemuksille. Tämä vastaa hyvin naisten yleistä omaelämäkerrallista kirjoitustapaa, jolloin Kaija Heikkisen mukaan " tunnetiloja projisoidaan luontoon " (Heikkinen, 1993, 230).

Sitä se lauloi päivänlasku

Sitä se lauloi päivänlasku

haasteli harmaa ilta:

" Ihminen, liian on hauras ja hento
 untesi sininen silta. "

Sitä se nyhkytti kuoleva kukka

kourissa hallan harmaan:

" Liian on katkera kuolohon käydä
 toiveissa onnen armaan. "

Sitä se lauloi vierivä virta

kylmässä pakkasyössä:

" Kestätkös, ihminen, iltahas saakka
 elämän helteessä, työssä ? "

Sitä se haastoi kuurainen kuusi

korvessa kulkijalle:

" Jaksatkos, ihminen, parhaasi antaa
 palvelen- maailmalle ? "

Sitä se lauloi päivänlasku,
toistivat illan tähdet:
" Tyhjänä, ihminen, tänne sä saavuit,
tyhjänä täältä sä lähdet. "

(14.1. 1934)

Tämän vaiheen aikana Irja kirjoitti paljon runoja ja syvällisiä kuvauksia ja pohdintoja moraalista ja muista perustavanlaatuisista elämän kysymyksistä. Hän eli keskellä eräänlaista siirtymävaihetta elämässään ja kaipasi varmaan jotakin "johon kiinnittyä". Päiväkirjansa kanssa keskustellen hän tekee kotoa lähtemisen ja siirtymävaiheen itselleen helpommaksi. Trudelle H. Thomas kutsuu päiväkirjoja päiväkirjurin "kättilöksi" , avustajaksi, joka helpottaa kasvun kaikkia vaikeita (Thomas, 1996, 169). Päiväkirja on kuin kättilö, joka rauhallisena ja viileänä seuraa tapahtumia sivusta ja omalla läsnäolollaan helpottaa kirjoittajaa muutosten keskellä, lohduttaen ja kannustaen:

Hyvästi lapsuudenkoti, hyvästi lapsuuden leikkikentät. Hyvästi menneisyys ja siihen liittyvät ystävät. Pienen Metsätähden elämä on nyt muuttunut tosielämäksi. Metsätähden on uskallettava paljon. On jätettävä kaikki, mikä kalleinta ja rakkainta täällä on. Tänä iltana yöjuna kiidättää minut ja Korvenpoikani kauas pois, kohti Pohkois- Karjalaa. Sinne Kalevalan kankahille.- Kauheaa!(29.6.1933)

Myös se tosiasia, että Irja asui harvaanasutulla seudulla, pitkiä aikoja yksinään Megrin vartiolla on luultavasti innoittanut häntä jakamaan ajatuksiaan ja tunteitaan päiväkirjan kanssa (muiden) ystävien puutteessa. Irjan lapsuus ja nuoruus ovat lopullisesti ohi, vaikka hän mielessään - ja päiväkirjassaan - usein palaakin lapsuudenvuosiin kohdatakseen itsensä uudelleen:

Nyt on helluntai, suvisunnuntai! Vietämme helluntaita itärajalla. Seinän takaa, miehistön tuvasta, kuuluu gramofonin soittoa: " Minä muistan sen yötumman lehdon, missä värisee viluaan puu. Sain siellä mä synnyinkehdon, loi valoaan hämärään kuu. Kutrit tummat äidin armaan sieltä varmaan muistoksi sain. " - Silmiäni eteen herää kuva kodista ja äidistä. He ovat kaukana täältä. Voin ainoastaan kaivaten muistella heitä. (9.- 10. 6. 1935)

Tämän jakson aikana käytettyä tarinamallia voisi kutsua komediaksi. Komedia tarinatyypinäkä katsoo tulevaisuuteen, keräten toivonsa onnekaista ja onnellisista tapahtumista. Tulevaisuus tuo tullessaan jotain uutta ja jotain parempaa. Maailmaa ja omaa elämäänsä voi muuttaa ja niihin voi vaikuttaa myönteisesti (Hannula, 1997, 216). Irja uskoo kaiken olevan mahdollista. Hän suhtautuu aviomieheensä kuin sankariin, jota kannattaa odottaa ja jonka saavuttua kaikki on taas hyvin. Hänen tunteensa miestään kohtaan on luja ja elämä on täynnä tulevaisuudenuskoa:

Häyö! Ihmeellinen, ihana. Hän, minun Aattoni, on kultaisin poika. Valoisa juhannusyö näki kaksi onnellista ihmislasta kauniissa morsiuskamarissa tulevaisuutta haaveilemassa. Elämälle suuntaviivoja laskemassa. Kunpa Jumala kaikessa auttaisi meitä. Häneen me turvaamme suurena onnenpäivänä. Hänelle olkoon kiitos, että sen meille antoi! (24.6.1933)

1.2. ONNELLINEN ODOTUS 1936- 1947

Purjehtia!

Rauhaton, suuri on elosi meri,
suuri on ulappa erehdysten.

Rauhaton, kuuma on kulkijan veri,
kuuma on kaipaus vangittujen.

Kaukana, kaukana sataman suoja,
kaukana, kaukana kaihojen maa.

Sinne oi ohjaos purteni Luoja,
siellä mun matkani päätyä saa.

(6.1. 1935)

Lintusen lailla jos lentää voisin
kotkana kaartaa pilvien taa.

Onneni mailla jo kohta mä oisin,
niin kuin salama leimahtaa

Vaikka on kaukana sataman suoja,
Siellä on kuitenkin onneni maa.

Sinne, oi, ohjaos purteni. Luoja.
siellä mun matkani päätyä saa.

Kausi menee osittain päällekkäin edellisen kauden kanssa. Siinä sekoittuvat nuoren tytön idealistiset ajatukset tulevaisuudesta ja nuoren vaimon kaipaus poissaolevaa kohtaan. Läpikäyväksi teemaksi tälle kaudelle nousee kuitenkin odotus; aluksi se on odotusta siitä, että tulisi raskaaksi ja raskaaksi tultua lapsen odotusta. Lapsia Irjalle ehtii tämän jakson aikana syntyä yhteensä neljä vuosien 1937 ja 1947 välillä.

Tämän lisäksi Irja odottaa miestään. Tämän työ rajavartijana, myöhemmin rajakomppanian päällikkönä ja rajakersanttina vie tämän jatkuvasti pois Irjan luota. Ennen

sotaa miehen täytyy partioida itärajalla ja sodan aikana hän osallistuu taisteluihin enimmäkseen samaisella rajalla ja myöhemmin myös Pohjois- Suomessa.

Irjan elämä on odotusta. Hän odottaa kirjeitä mieheltään eläen jatkuvassa pelossa ja epävarmuudessa, tai hän odottaa miestänsä kotiin lomille, jotka kuitenkin aina tuntuvat jäävän turhan lyhyiksi. Hän odottaa sodan loppuvan, että mies voisi tulla kotiin jäädäkseen.

Päiväkirjamerkinnot lyhenevät, muuttuvat käsin kosketeltavimmiksi ja arkipäiväisemmiksi. Sodan läsnäolon aistii toisiaan seuraavina pelon, epätietoisuuden, hautajaisten ja sankarikuolemien kuvauksina. Irjan kirjallisia taitoja tarvitaan myös paitsi useiden sodanaikaisten nekrologien kirjoittamiseen myös vilkkaaseen kirjeenvaihtoon sukulaisten ja rintamalla etulinjassa taistelevan miehen kanssa, jolloin kenties tarve kirjoittaa ja saada ajatuksiaan julki purkautuu muulla tavoin kuin päiväkirjan teksteinä. Myös omien henkilökohtaisten asioiden läpikäyminen jää vähemmälle huomiolle keskityttäessä suuriin, isänmaan tulevaisuutta koskeviin asioihin:

Olimme Olgan kanssa siirtoväen lähtiäisjuhlassa kansakoululla. Siellä oli paljon arvokasta ohjelmaa. Minä kiitin kaikesta siirtolaisten puolesta: ” Siirtoväen puolesta tahdon lausua muutaman vaatimattoman sanan kiitokseksi kaikesta siitä mitä olemme osaksemme saaneet. Silloin kun Suomen luonto oli kauneimmillaan ja me itse kukin uurastimme omalla työsarallamme sodan teräsmyrsky vyöryi jälleen yli rajojemme ja tykkien jylinä päivä päivältä lähenei asuinsijojamme, kunnes koitti sekin aika, jolloinka meidän oli pakko siirtyä taas turvallisemmille seuduille. Sydän tuskaa tulvillaan moni painoi kotinsa oven kiinni ja monen mieltä askarrutti ajatus; Mikä on nyt oleva kotalomme ja minkälaisen vastaanoton ja kohtelun saamme siellä minne kohtalo meitä kuljettaa. Me karjalaiset olemme luonteeltamme häilyviä ja melko helposti jaksamme mukautua uusiin olosuhteisiin, mutta jos jotakin ikävyyksiä meistä on ollut, niin rohkenemme toivoa, että jaksatte ne unohtaa ja muistaa meitä vain karjalaisina, saman rakkaan isänmaamme kansalaisina. Jumala tämän paikkakunnan koteja siunatkoon ja me toivomme, että te aina saisitte pitää kotinne. Ja kerran kunitsekukin joudumme suuren tuomarin eteen, tekemään tiliä teoistamme, toivomme, että hän sanoisi Teille: Kun olin koditon, te otitte minut huoneeseenne ja kunolin alaston , te vaatetitte minut. Jumala kaiken sen hyvän, mitä itsekukin lienette Karjalan kovaosaisen heimon hyväksi tehneet, teille palkitkoon. ”

(12.10.1944)

Päiväkirjamerkinnöissään Irja käsittelee paljon juuri odottamista ja sen sisältämää symboliikkaa. Hänelle odottaminen, olipa se sitten tulevaisuuden tai tuonpuoleisen elämän odottamista, tuntuu olosuhteista johtuen olevan melkein tärkeämpää kuin käsillä oleva hetki:

Sain kortin Aatoltani. Hän on nyt taas anonut lomaa 11.11. Saa nähdä, miten nyt käy. Olen jo haaveillut miten menen aukaisemaan ovea, kun Hän koputtaa, mutta samalla pelkään, että se ei voi enään tapahtua. Olen ollut monta päivää niin rauhaton. Mistä johtunee?- Maanantaina toi Aaton lähetti terveisiä ja sanoi Aaton toivovan pääsevänsä lapsia katsomaan. Kunpa se onnen hetki koittaisi vielä kerran. (6.11.1941)

Tätä jaksoa Irjan päiväkirjojen kuvaamassa elämässä olen päätenyt Hannulan esittämien tarinakertomismallien mukaan kutsumaan romantiikan kaudeksi. Romanttisen tarinan peruslähtökohtahan on se, että ihminen itse on oman elämänsä sankari ja tarinansa päähenkilö. Hän pystyy hallitsemaan ympäröiviä olosuhteita ja voittamaan kaikki vaikeudet. Romantiikka katsoo tulevaisuuteen ja siinä on vallalla toivo siitä, että vaikka nykyinen tilanne ei olekaan täydellinen, voi kaikki jo pian olla paremmin. Irjan kokema odotus päättyy, kuten ennustettavissa olikin. Hänen miehensä palaa sodasta, ja siirtyy vakinaiseen työpaikkaan. Koko perhe saa olla viimein yhdessä ja Irja voi alkaa rakentaa omaa ja yhteistä kotia luottaen tulevaisuuteen:

Juhannuspäivä. Suomen suven suuri juhla. Siniristilippu liehuu tuulessa 15-vuotishääpäivänämme tänään. Aattoni yllätti minut täydellisesti. Kun heräsin oli pöydälleni asetettu valkoisia ruusuja uushopeaisessa maljokossa ja niiden vierellä oli vileä uushopeainen korurasia. Kauniita ja kalliita.- Krökin tati ja setä olivat vieraanamme. Yllättivät. Emme ole tavanneet kuin syyskuussa 1939. Paljon on tapahtunut sen jälkeen itse kullekin. Melkeinpä ilosta itkimme kun tapaisimme vielä toisemme. Lampaiset olivat illalla luonamme. Ja niin kuluikin juhannus rattoisasti. (24.6.1948)

1.3. YKSINÄINEN ÄITIYS 1948-1957

Kehtolaulu!

Uinuos lapsi sä armahin mun,
ummista kirkaat silmäsi sun.

Enkelit taivaan Sun veljesi nuo,
hymyvän katseen kehtoosi luo.

Rauhassa illan sun äitisi on,
vartijas hellä ja uupumaton.

Mutta kun saapuvat uudelleen,
silmästä kuivaavat kyynelään.

Kiitäen vuodet ne vierähtää,
kestä ei kultainen aikasi tää.
Tietäni huolet kun tummentaa,
minua et enään rauhassa saa.

Uinuos pieno vaikk' yöhyt jo saa.
Äitisi kehtoa tuudittaa,
valvoo sun luonas ja rinnassa
on rakkaus hellä ja uupumaton.

(31.3. 1935)

Sodan päätyttyä ja miehen palattua kotiin tämä kuolee äkillisesti vuonna 1948 ja Irja jää yksin neljän pienen lapsen kanssa. Elämä on täynnä taloudellisia huolia ja lapsenhoitoa. Myös Irjan yhteiskunnallinen asema muuttuu täysin. Oltuaan hyvin toimeentulevan rajaupseerin kotirouvana työskentelevä vaimo hänen on nyt mentävä kodin ulkopuolelle ansiotöihin voidakseen elättää lapsensa:

Uusi vuosi 1949 on alkanut. Mitä tuo tullessaan tämäkin vuosi on salattu ihmislapselta. Hyvä vain ettei ihminen tiedä etukäteen tulevia asioita. Muuten aivan mykistyisi kun suuret murheet ja menetykset tulevat. Aloitin tämän vuoden menemällä rajavartiostoon emännäksi. Lähdin asunnostani jo klo 6. 20. Tuuli ja satoi lunta. Oli niin kolkkoa ja pimeää. Itketti kulkiessa kun ajattelin miten onnellinen nyt olisin jos kaikki olisi vielä toisin. Mutta täytyy vain tyytyä kohtaloonsa ja panna turvansa Jumalaan. (1. 1. 1949)

Miehen kuolema vaikuttaa Irjan mielentilaan niin voimakkaasti, että hänkin alkaa potea kaikenlaisia vaivoja, sairastuu psykosomaattisesti menetettyään elämäkumppaninsa ja myös perheen elatuksesta huolehtineen miehensä. Vielä puoli vuotta ennen miehensä kuolemaa, odottaessaan heidän neljättä lastaan hän kirjoittaa:

Kävin neuvolassa tänään, sillä oli tohtorin vastaanotto odottaville äideille. Tohtori Vartiovaara laski vauvani tulevan 21.8. ei olisi enää pitkälti siihen. Verenpaine oli korkea. Siitä päänsärky? Munuaisissa ei mitään vikaa. Turvotus jaloissa aiheutuu jostain muusta. (19.8. 1947)

Miehen kuoltua Irjan terveydentila alkaa kuitenkin heiketä niin että hän kirjoittaa:

Kävin sairaalassa. Otettiin verikoe ja annettiin koeaamiainen. Sieltä menin Vartiovaaran luokse. Ja sittenhän niitä tautia löytyi: Sydän laajentunut, korkea verenpaine, hapon puute, munuaistautikin. Nyt sitten aivan suolaton ruoka ja laihdutuskuuri. Paljon tablettia. Eiköhän ala vaikuttaa? (10.10 1949)

Huonon terveytensä takia Irja ei pysty kauaa töitä tekemään, vaan jää sairaseläkkeelle, joka aiheuttaa eristäytymisen yhteisöstä. Myös muutto rajavartioston kiinteistöstä pieneen asuntoon ja tästä seuraavat useat muutot ovat suoraa seurausta miehen kuolemasta ja omiaan lisäämään Irjan huonommuuden tunnetta:

Muutto rajavartiostosta. Melkein 15 ½ vuotta kuuluin rajavartioston piiriin. Nyt olen poissa lopullisesti tämän talon piiristä. Elämänmuutos täydellisesti tuli eteen. Mitä vielä saan kokea, sen tietää yksin Luoja ? Kunpa jaksaisin eteenpäin. (15.9. 1948)

Uudessa paikassa nyt. Hännisen alakerrassa. Täällä on niin ahdasta. Niin ahdasta se on elämäkin. (16.9.1948)

Myös eriarvoinen suhtautuminen ” oikeisiin ” sotalleskiin ja sodan jälkeen kuolleiden miesten leskiin aiheuttaa Irjalle murhetta:

Illalla olin tupaaantulijaisissa. Eräs sotalleski sai oman kodin. Pastori Koljonen piti saarnan ja kuorolaiset lauloivat kauniisti. - Onnellisia ovat lesket ja orvot joilla on edes oma koti. (21. 11. 1949)

Päiväkirjan merkinnät ovat yleensä lyhyitä ja kaikki asiat tuntuvat muistuttavan häntä miehen kuolemasta. Jopa iloiset perhejuhlat saavat Irjan mielessä traagisia konnotaatioita:

Pirkko ja Pentti vihittiin 11.30. Ilomantsin kirkossa. Vihkimisen suoritti pastori Antti Koljonen. Kun Pirkko valkoisessa puvussa, valkoisine huntuiineen polvistui mustaan pukuun pukeutuneen sulhasen kanssa alttarilla, pastori Koljosen heitä siunatessa, muistin niin elävästi toisen siunaustilaisuuden 14.7. 1948. Silloin oli samalla paikalla valkoinen arkku, Suomen lippuun verhottuna ja minulla leskenhuntu. Pirkon morsiusvihko oli ruusuja ja freesioita. Minun kukkani tummia orvokkeja, surunkukkiani. Pastori Koljonen suoritti silloinkin siunaamisen. Minä taistelin sielussani taistelua Ilomantsin kirkossa jälleen jaksakseni nousta siihen hetkeen joka nyt oli elettävänäni. (23. 12. 1956)

Miehen kuolema on kuin vedenjakaja, josta Irjan uusi ajanlasku alkaa ja josta hän ei koskaan toivu. Lasten takia hän kuitenkin vielä näkee elämässään tulevaisuudenkin, eikä pysty vaipumaan täydelliseen synkkyyteen. Päiväkirjan kuvaukset elävät kuitenkin lähinnä menneisyydessä ja ” puuttuvan läsnäolon” kuvauksissa:

Koko päivän olen kerrannut entistä elämäni Aattoni rinnalla ja siksi ei tahdo tulla töistäni mitään. Olen ollut niin hajamielinen ja outo ihminen. ” Oi, siunatut polttavat muistoni. ” (17.2.1949)

Sankarivainajien lesket pystyivät kenties helpommin kestämään ja ymmärtämään menetyksensä kuin Irja, jonka mies vaarallisissa tilanteissa etulinjoissa rintamalla taisteltuaan palasi elossa sodasta, mutta jonka kuolinsyy kolme vuotta sodan loppumisen jälkeen oli niinkin triviaali kuin sydänkohtaus. Sodan voi kuitenkin päätellä aiheuttaneen kuoleman ainakin välillisesti, sillä:

Sain kirjeen tohtori Kososelta Joensuusta ja lääkärintodistuksen Aattoni sodanaikaisesta terveydentilasta. Hän oli jo silloin sairaaloinen. Mutta pysyi paikallaan nurkumatta. (18.9.1948)

Kaikkia asiantilat huomioonottaenkin Irja kokee katkeruutta siitä, että on joutunut uhraamaan parhaat vuotensa odotukselle. Kun miehen terveydentila sitten sodan vuoksi heikkenee niin, että hän kuolee saamatta sankarivainajan asemaa, tuntuu sekin hänestä lähinnä kohtalon ironialta:

Sankarivainajien muistopäivä. Olin kirkossa ja sankarihaudalla. Omistaen siunaavat ajatukseni omille ” sankarivainajilleni ”. Vaikka he eivät lepääkään muistomerkkien alla. (15.5. 1949)

Kuoleman tuottama järkytys ei tietenkään vähene siitä toisiasiasta, että kuolinsyy oli sairaskohtaus, eikä esim. vihollisen ampuma luoti. Irja ilmaisee kuolemasta kertoessaan myös oman syyllisyyden tunteensa, joka kenties johtuu siitä, että hän oli kuitenkin päinvastoin kuin monet muut kohtalotoverinsa saanut miehensä elävänä takaisin sodasta ja ollut siitä sekä helpottunut että onnellinen:

Hyvä Jumala ! Onko tämä kamalaa unta vaiko totta että Aattoni on poissa. Hän kuoli klo 10.40. Kaikki kävi niin nopeasti. Lääkäri tuli, mutta liian myöhään. Angiina pectoris. Woi minun orpolapsiani. Kuka hoivaa heitä. Ei ole meillä nyt kotia, ei isää. Woi kun jaksaisin. Ettei järkeni valo sammuisi. Ottaa niin tiukalle. Jumala meitä armahtakoon ja auttakoon. Minä olen kuritusta vailla, mutta lapset ovat viattomia. Miksi ei Jumala armahtanut viattomia lapsiani ja paljon kärsinyttä äitiäni ? (5.7. 1948)

Riikka Raittiin mukaan lesket kuitenkin sopeutuivat vähitellen tilanteeseen ja antoivat elämän kaikesta huolimatta jatkua (Raitis, 1993, 272). Irjan tapauksessa tuntuu kuitenkin käyneen toisin. Toisen maailmansodan jälkeen Suomessa ei tunnettu vielä surutyön merkitystä, vaan tavat rajoittivat surun ilmaisemista. Myös sodassa kaatuneiden ja välillisesti sodan vuoksi kuolleiden omaisille luotiin rooli, joka korosti urheutta, oman onnen uhraamista kansakunnan vapauden puolesta ja eteenpäin katsomista (Raitis, 1993, 270) Irja ei ole ilmiselvästi pystynyt läpikäymään suruaan, vaan hänen elämänkulkunsa muuttuu kaiken menettäneen ihmisen yksityiseksi kamppailuksi kaikkia ja kaikkea vastaan, joka muistuttaa menneisyydestä ja herättää surua ja kaipausta (Ruth, Heiskanen, 1985, 167-184):

Palasin sairaalasta vielä elävänä. Tervettä ei minusta enään ikänä tule. Tyydyn kohtalooni. Minua syytetään siitä, että olen surrut liian paljon Aattoani. Ja se on vienyt minut näin onnettomaan tilaan. Minä en voinut taistella kohtaloani vastaan. Olisi pitänyt olla hyvä ruumiillinen terveys ja rautaiset hermot, että olisi jaksanut sortumatta. Elämässäni on ollut niin paljon sairautta, joka on kysynyt hermoja. Aattoni rinnalla minä olisin jaksanut. Nyt taivun Jumalan tahtoon. Hän tietää juoksun määrän. (26.2. 1950)

Sotaleskien henkistä selviytymistä eivät edesauttaneet taloudelliset huolet ja yksinhuoltajuuden aiheuttama syyllisyys. Yhden henkilön oli pienellä toimeentulollaan elätettävä ja koulutettava lapset, oltava näiden isinä ja äiteinä. Myös muun yhteisön osoittama ymmärtämättömyys lisäsi usein lesken kokemaa huonommuutta. Erityisesti lapsiin kohdistuneet tapaukset tuntuivat vaikeilta:

Pirkon päivä. Pirkko oli kuumeessa. Huuti yöllä ” isä, isä miksi jätit. Nyt pojat kiusaavat ja nauravat minulle. ” Opettaja kertoi antaneensa omantunnon kysymyksen, johonka jokaisen oppilaan piti vastata kirjelapulla, mutta ei panna nimeään. Pirkko oli kirjoittanut: ” Sydämeni hartain toivomus olisi että minullakin olisi vielä isä ja että minusta tulisi Jumalanlapsi. ” Ja nyt

sitten pojat olivat kiusanneet Pirkkoa ja tyttöparka oli itkennyt. Ja yöllä sai kuumeen Pirkko poloinen. (7. 10. 1948)

Vähitellen suru kuitenkin muuttuu osaksi elämää ja kuolleen aviomiehen muistamisesta tulee tiettyinä päivinä tapahtuva eräänlainen rituaali:

Olin kirkossa tänään, Klemolat antoivat minulle kyydin. 40 vuotta on siitä, kun olin vihillä Kanneljärven kirkossa. Ritva ja Vilho käyttivät minua hautausmaalla. Vein punaiset ruusuni Aattoni haudalle. Toivon, että haudallani olisi punaisia ruusuja, jos kuka siellä sitten käy ? (24.6. 1973)

Eilen oli kihlajaispäivämme. Siitä on jo 43 vuotta kulunut. Niinkuin tänäpäivänä erosimme Joensuussa. Minä lähdin ” Kannakselle ”, Aatto Pahkalammille. - Olimme niin onnellisia kuitenkin, uskoimme tulevaisuuteen. (4.8. 1976)

Tähän ajanjaksoon sopiva tarinamalli on tragedia. Tragediassa katse kiinnittyy menneisyyteen. Tapahtumat hahmotetaan menneisyyden kautta ja päähenkilö hyväksyy tilanteensa. Elämänhallintansa avulla päähenkilö voi pyrkiä elämään ja tulemaan toimeen mielekkäimmällä mahdollisella tavalla. Irjakin muistelee menneitä hyviä aikoja. Kaikki vastoinkäymiset tuntuvat olevan aikaisempien vastoinkäymisten jatkumoa tai toistoa. Mikään ei hyödytä, elämä ei tästä tule enää miksikään muuttumaan. On vain yritettävä pärjätä niin hyvin kuin mahdollista:

Luin kirjan ”Onnen kanssa piilosilla”. Hyvä kirja. Kunpa olisikin ihmisellä ollut niin tarmokas ja sisukas luonto kuin Annalla, joka jaksoi kärsimyksen hetkinäkin katsoa tulevaisuuten ja ponnistella eteenpäin. – Jospa Aattoni nyt näkisi Irjansa. Hänen rinnallaan minä olisin jaksanut. Hän oli niin rauhallinen. Hänen rakkautensa oli suuri ja vahva. Oli niin turvallista. – ”Minä muistelen muistojen tarhaa, yön hetki on hiljainen. Minä menneissä haaveissa harhaan. Sua armahin muistelen. Me yhdessä kuljimme siellä, käsi kädessä kuljimme vain. Kun lauloivat lintuset ja kuiskivat kukkaset”. (12.1.1950)

1.4. VÄSYNYT VANHUUS 1958- 1978

Älä herätä menneitä muistoja enää vuosien takaa.

Älä sytytä sammuvaa kynttilää, älä hiillosta hiipuvaa.

Sinun katseesi tumma ja pohjaton ei lämmitä sydäntä kylmää.
 Meri unohduksen pohjaton on, sinne muistoni kauneimmat annoin,
 anna uinua muistomme puhtahat, pieni hetki- ne kuolevat pois.
 Älä viritä kannelta uudestaan, sen sävel vain särkyen sois.
 Näin häipyvät muistomme puhtahat, niiden uinua anna hiljaa pois,
 kuolevat kera vuosien, kera elämän arjen harmaan. (5.5. 1970)

Vanhimpien lasten lähdettyä kotoa Irjan kiireet vähenevät ja hänelle jää enemmän aikaa seurailta omaa vointiaan:

Pikkuhiljaa vain jalat tuntuvat niin oudoilta. Kun jaksaisi mennä edes saunaan illalla. (23.5. 1964)

Hänen harvoja ilonaiheitaan ovat lasten vierailut ja varsinkin ainoan pojan kanssa käyty kirjeenvaihto, jossa on paljon samoja piirteitä kuin Irjan miehensä kanssa sodan aikana käymässä kirjeenvaihdossa. Irja kommentoi lähettämiään ja vastaanottamiaan kirjeitä ja paketteja päiväkirjassa, sekä ilmaisee huolestumisensa, jos kirjeenvaihtoon tulee katkoksia:

Sain Aunelta kirjeen Siurosta. Pertiltä ei vaan kuulu mitään. Olen nähnyt unta Pertistä ja perheestään, minusta tuntuu, että heillä on sairautta tai muuta ikävyyksiä. Kirjoittaisivat nyt pian. Harmittaa jo. (5.4. 1962)

Kahta kotona asuvaa lastaan Irja kyllä sietää, mutta toivoisin näidenkin jo aikuistuvan ja muuttavan pois kotoa. Hän kokee olevansa liian vanha ja väsynyt jaksukseen ymmärtää aikuistuvia lapsiaan:

On niin huono olo taas, kun jaksaisin työni tehdä. Kukaan ei tee mitään, kiukuttelevat ja juoksevat kylää, mutta ehkä minä saan uunit edes lämpiämään. (4.1. 1966)

Myös epäilykset omasta riittämättömyydestä yksinhuoltajana ja kyvyttömyydestä kasvattajana purkautuvat päiväkirjan sivuille:

Kaikki on vain minun syytäni kun lasteni elämä on nyt sellaista. Voi minua kurjaa äitiä, kun olen saattanut orpolapseni perikatoon. Miksi ei Jumala antanut minulle viisautta kasvattaa

lapsiani oikein, vaikka sitä eniten olen rukoillut? Miksi ei minun elämäni loppu ja saavu jo lepo kun olen vain lapsilleni suurena ristinä? - " Mua syntistä armahda, Herra. " (30.11.1960)

Parempiakin päiviä toki on, mutta niitäkin varjostavat menetykset:

15 vuotta olen ollut leskenä. Lapset ovat jo kasvaneet ja viisastuneet, itse olen jo elämän taistelussa kovastikin toisinaan väsynyt, mutta täytyy olla kiitollinen Luojalle, että näinkin on asiat, paljon pahemmin ne voisivat olla kohdallani. Nyt ovat lapset jo isoja, kävipä minulle miten tahansa, alan jo joutaakin vaikka Tuonelaan. (5.7. 1963)

Myös isän poissaolo lasten kasvatuksessa ja näiden elämän merkkipaalojen saavuttamisessa on Irjan mielestä raskasta. Päiväkirjan tekstit muuttuvat nyt lähes kokonaan arkielämän havaintojen kirjaamiseksi ja elämän vaikeuksien pohdiskeluksi. Yhä uudelleen myös tämän viimeisen vaiheen aikana Irja palaa takaisin menneeseen elämäänsä, mutta on jo sopeutunut menetykseen ja näkee kuoleman ainoastaan lohdullisena mahdollisuutena päästä edesmenneen aviomiehen yhteyteen:

- Jokainen aamu oli lähempänä unohdusta, jokainen päivä himmensi vähän muistoasi., yöllä tuli hiljaisuus kuin suru menetetyistä rakkaista ja tuuli itki, enkä kyennyt peittämään sen valitukselta korviani, lohduttomuus kuin surupukuinen nainen. Pidä kädestäni kiinni, se riittää minulle, pimeyden jälkeen tulee valon aika, tuskin jaksan uskoa siihen. Muistotkin hajaantuvat kuin menettäisi vanhat ystävänsä. Yhä harvemmin näen piirteesi, mutta jokainen yö tuo Sinut takaisin kuin pelätyn pimeyden. Uni saa sinut elämään, mutten voi Sinua koskettaa, sinulle ojentaa kättäni. Sinä katsot minuun kuin tuuleen katsoisit, lävitseni ja hymyilet. Yöt kiduttavat minut vähitellen, mutta aamuni ovat unohdusta varten. Sinä olet jo "kuollut" ja yösi ovat pitempiä kuin jaksan kestää ne yksin, tuskani kanssa. Milloin päättyykään Via Doloroosani? Sitäpä nyt tuskaisena kyselen? (7.5.1972)

Viimeisen vaiheen tarinamalli on mielestäni ironia. Kohtalo on ihmisen ikuinen vihollinen. Elämä ja sen lait ovat sattumanvaraisia ja ihminen on epätäydellinen. Tarina kerrotaan maalaamalla harmaalla harmaaseen. Juuri harmaus on Irjan viimeisten päiväkirjojen päällimmäinen ominaisuus. Väsynyt ihminen näkee kaiken harmaana ja toivottomana. Elämä on rajoittunutta, elämäkokemukset negatiivisia:

Nyt lähden sitten terveyskeskukseen apua hakemaan. Mikäli siellä sitä voidaan antaa. Kuolisin jo mielelläni. Nyt kun kesä alkaa olla kauneimmillaan, eikä jaksakaan mitään tehdä ja pitäisi vaan jaksaa. (3.6.1974)

2. PUUTTUVAN LÄSNÄOLO

Kihloutuessaan rajavartija Aatto Mäkisen kanssa vuonna 1932, 22- vuotiaana Irja elämässä alkaa monella tapaa uusi ajanjakso. Häneltä säilyneet päiväkirjat alkavat samana vuonna. Heti päiväkirjojen alkulehdiltä lähtien lukijan huomion kiinnittävät monet merkinnät poissaolevasta kihlatusta ja ikävästä tätä kohtaan. Rajavartijan työt pitävät tulevan aviomiehen usein pitkiä ajanjaksoja poissa kotoa. Sodan syttyessä 1939 mies on yhä vähemmän fyysisesti, mutta ehkä sitäkin enemmän ajatuksissa läsnä. Sodan päätyttyä ja miehen palattua kotiin hän kuolee äkillisesti 1948. Irja jää leskeksi ja neljän lapsen yksinhuoltajaksi vain 38- vuotiaana. Viimeiset kolmekymmentä Irja elää toivossa päästä nuorena kuolleen miehensä luokse, joka täyttää hänen koko loppuelämänsä ” puuttuvan läsnäololla”. Tätä ilmausta on käyttänyt Kaija Heikkinen kirjoittaessaan naisten omaelämäkertoista ja verratessaan niitä kirjailija Sylvia Plathin päiväkirjoihin. (Heikkinen, 1993, 213)

” Puuttuvan läsnäolo ” on käsittääkseni perusvire, joka vaikuttaa henkilön elämänhallinnan kokemiseen. Se on eräänlainen selitys melankolialle, joka ainakin Irjan päiväkirjassa on koko ajan läsnä. Elämään toivotaan jotakin, joka siihen olennaisena osana kuuluu, mutta joka kuitenkaan ei ole läsnä. Kaija Heikkinen toteaa naisten omaelämäkerrallisten tekstien sisältävän paljon puuttuvan eri muotoja (Heikkinen, 1993, 215). Puuttuva on mitä yleisimmin rakastettu, aviomies, poikaystävä, joka jostain syystä ei voi olla läsnä. Joko häntä ei ole vielä tavattu, joko hän on kuollut tai sitten jostakin syystä poissa, erossa. Kirjoittajien suhde puuttuvaan on kuitenkin aktiivinen, jopa manipuloiva. Puuttuvaa käyetään paitsi kaipauksen kohteena myös tulevaisuuden tavoitteena, mahdollisena tulevana. Tämä luo kirjoittajan tekstiin uuden syvyyden, tilan, jossa unelmat toteutuvat ja elämä on jotenkin täydellisempää. Puuttuva on osatekijä, joka vaikuttaa implisiittisesti kirjoittajan elämänhallintaan. Puuttuvan olemassaolo ja tämän odottaminen on syy jatkaa elämää ja pitää sitä koossa.

Irja saa kokea puuttuvan läsnäolon elämässään jatkuvasti. Jo heti kihlautumisen jälkeen Aatto, kihlattu, lähtee jatkamaan opintojaan Lappeenrantaan Rajakouluun Irjan jäädessä

odottelemaan avioitumista Kuuterselkään. Fyysiset vaivat ja rakastetun kaipuu muodostavat hänelle ylitsepääsemättömältä tuntuvan tuskan:

Olen taas sairaana, hirveässä hammassäryssä ja päähän koskeee kamalasti. Hyvä Jumala! Lievitä tuskani, auta Sinä minua! Sinä yksin voit. – Ah, elämäni on synkkää ja valotonta. Minun polkuni yhä pimenee. Aattoni, rakkaimpani, olisitpa nyt luonani. Nyt kaipaen Sinua enemmän kuin koskaan ennen. Vaan poissa olet. Tuo totuus tuntuu niin julmalta ajatella ja tuntea tuskan hetkenä. (20.1. 1933)

Irja kuitenkin osaa myös käyttää ikäväänsä oman elämänhallintansa lisäämiseen. Hän kääntää negatiivisen tunteen täysin päinvastaiseksi. Tuntiessaan ikävää hän omasta mielestään samalla myös todistaa olevansa itse asiassa erittäin onnekas; onhan hänellä jotain, jota kaivata. Hän osaa käyttää puuttuvan läsnäoloa lievittämään kaipaustaan. Irja löytää ikävän tunteesta myös myönteisiä puolia ja pitää niitä jopa ihmiseksi kasvun edellytyksenä. Tällä tavoin hän paitsi lievittää omaa tuskaansa myös järkeistää sen oikeutuksen ja merkityksellistää puuttuvan läsnäolon :

Ah, minäpä tiedän, mitä ikävä on. Onhan se usein iltaisin tullut luokseni. Se on vallannut usein minut hetkellä, jolloin olen vähimmin sitä osannut odottaa. Kaikkialla se seuraa minua. Ikävä on tuskallista, siksi sitä monet ihmiset pelkäävät ja he yrittävät kaikki keinot voidakseen voittaa sen....Mutta on niitäkin, jotka ymmärtävät että ikävä on muutakin kuin tuskaa, että siihen voi sisältyä nautintoakin; pisara onnea ja kaipausta. Sillä ” Onnenkaipuu ainut onni on!” Ah, minä kaipaen ihmistä, joka on minulle tavallista läheisempi: tunnen tuskaa sen vuoksi kun Hän on kaukana, enkä voi päästä hänen luoksensa. Mutta minä tunnen samalla iloa siitä, että minulla on sellainen ystävä, niin läheinen että Häntä kannattaa ikävöidä. Ja ikävä on melkein aina sellaista tuskaa ja iloa samalla kertaa....Ikävä on siis onnea, joskin tuskalla sekoitettua ja vain ne ihmiset voivat tuntea suurta onnea joille kaipaus on tuttu. Onni, olipa se mitä laatua tahansa on useimmiten juuri kaipuun täyttymys... (Kaipaus) voi kehittää ja syventää ajatuksia. On joskus terveellistä alistua sen valtaan. Kaipaus, sielumme kipeä käsittämätön ikävähän on meissä jokaisessa parasta. ...Hyvyyden ikävä lienee jokaisessa sydämessä ja monta muuta kaunista ikävää. Älkäämme kuluttako sitä elämän virtoihin. Älkäämme tahtoen tappako sitä mikä meissä parasta on. (19.2. 1933)

Samalla puuttuvan läsnäolon tuntemisen syvyys on seurausta siitä avuttomuuden ja kyvyttömyyden tunteesta, jota yksityinen ihminen tuntee suurten mullistusten edessä. Sota

on vaikuttanut Suomen kansaan ja ennen kaikkea se on vaikuttanut Irjan sukupolveen ja hänen sukupolvensa naisiin. Tämän avuttomuuden seurauksena hän on viimeisiä merkintöjä kirjoittaessaan todella sekä fyysisesti, mutta ennen kaikkea henkisesti väsynyt. Irjan sukupolven naiset eivät olleet veteraanimiesten tavoin oikeutettuja henkiseen tai fyysiseen kuntoutukseen, vaan kantoivat sodan jättämät arvet ja traumat mukanaan koko elämänsä ajan.

Myös kuolema, joka hyvin usein punoutuu yhteen puuttuvan läsnäolon kanssa, on Irjan päiväkirjojen lehdillä läsnä jatkuvasti. Se on vakituinen vieras, jonka olemassaolo jollakin tavalla jopa helpottaa kirjoittajan elämänhallintaa. Ensimmäiset merkinnät kuolemasta lohduttajana hän kirjoittaa paradoksaalisesti odottaessaan esikoisensa syntymää, kenties projisoiden oman elämänsä negatiivisia kokemuksia. Samalla hän tuntee myös nuoren vaimon ja äidin kyvyttömyyttä tietäessään, ettei omia lapsiaanakaan voi varjella elämän varjopuolilta, vaikka näille parasta toivoisikin:

Tämä päivä on Syksynlapsen syntymäpäivä. 24 vuotta sitten näin poloinen päivänvalon. Kunpa ei olisi sitä tapahtunutkaan . Ah, minä olen niin väsynyt kaikkeen, kaipaen lepoa. Ainoa toivoni on että saisin nukkua pois vieden mukani Hänetkin jota kannan sydämeni alla. Ettei koskaan minun lapseni tarvitsisi tuntea rakkaudettomuutta ja ylenkatsetta. Eikä pahan maailman kylmyyttä. Haudan povessa olisi lepo ja rauha äidille ja lapselle. ” Ei sinnen huolet ennättäy, ei kyynelvirratkaan ”. (Yksinäisyys synkentää mielen.) (24.10.1934)

Jälkimerkintä yksinäisyydestä mielen synkentäjänä on mielestäni selvä ilmaus elämänhallinnasta; vaikka kirjoittaja tässä hetkessä tunteekin peruuttamatonta kuolemankaipuuta ymmärtää hän kuitenkin tunteensa irrationalisuuden ja selittää sen tekstin implisiittiselle lukijalle yksinäisyyden vaikutukseksi.

Irjan päiväkirjojensa väliin kätkemä kirje on viesti mahdolliselle lukijalle, jonka toivotaan ymmärtävän sekä puuttuvan läsnäolon merkitys että kuoleman lempeys eletyn elämän jälkeen:

Olen yksinäinen

Lapsuuttani ja nuoruuttani eläessä terveenä ja iloisena Karjalan Kannaksella suorastaan pelkäsin yksinäisyyttä. Vapaa- aikoinakin olin kiinteästi mukana seuratoiminnassa, kuuluin voimisteluseuraan ja muihin yhdistyksiin etsien toisten nuorten seuraa.

Solmittuani sitten avioliiton rajapojan kanssa jouduin itärajalalla, oli seuraa eikä yksinäisyys ahdistanut. Silloin en vielä osannut aavistaa, kuinka yksinäisyys minut yllättää ja kuinka suuri siunaus siitä vielä elämälleni tulee. Nyt tiedän mitä yksinäisyys on, mutta en kuitenkaan ole yksin. Minulla on kauniita muistoja, joita ei kukaan voi minulta riistää.

Yksinäisinä hetkinäni otan esille pienen laatikon, jonka päälle olen kirjoittanut:

” Oi siunatut polttavat muistoni, elon niukan, kohtalon katkeran, joka helmeä suudellen, viimeksi mä huuleni ristiin kurkoitan.”

Etsin tuosta laatikosta valokuvan, jossa nojaa kotikoivuun kymmenvuotias tyttö kotona Kannaksella.

Seuraavassa kuvassa olen valkopukuisena, hunnutettuna morsiamena, tummanpunaisine ruusuineni Rajapojan rinnalla. Syvä huokaus täyttää rintani ajatellessani tuota aakaa.

Mutta kaikkien kipeimmin koskee, kun otan kuvan, jossa on Suomen lipulla verhoiltu arku ja mustalla samettitynyllä upseerin kunniamerkit.

Tuon tuskaisen tapauksen jälkeen minut saavutti todellinen yksinäisyys, suru ja sairaus. Vuosien varrella olen jaksanut alistua siihen osaan, joka minulle on annettu.

Jos sydämeni lakkaa lyömästä, olen saanut aikaa valmistautua jättämään tämän yksinäisyyden ja tuskan maan.

Mieheni sota- aikana kirjoittamat kirjeet ovat yksinäisyydessäni kuin päivien kimallusta ja ne vievät minut yhä lähemmäksi häntä. Tuntuu siltä, että kuolemaa ei enää ole ja rakkaani ei koskaan kuole.

Syksynlapsi

2. KULTTUURIT KOHTAAVAT PÄIVÄKIRJAN SIVUILLA

Irja oli karjalainen ja kuului siihen Suomen väestöryhmään, joka joutui kenties voimakkaimmin tuntemaan sodan vaikutuksen elämässään. Heikki Kirkisen sanoin ” karjalaiset ovat muodostaneet yhden kolmesta suomalaisesta ” perusheimosta ” varsinaissuomalaisten ja hämäläisten rinnalla ”. (Kirkinen, 1998, 39) Karjalaisia voidaan myös pitää omana etnisenä ryhmänä, jos etnisen ryhmän kriteereinä pidetään esim. seuraavia:

Kun käytän termiä etninen ryhmä...tarkoitan tällä mitä tahansa ryhmää, joka määräytyy ja erottautuu rodun, uskonnon tai kansallisen alkuperän tai näiden kategorioiden yhdistelmän perusteella. (Gordon, 1964, 27)

Etnisellä ryhmällä...on yhteiset kulttuuriset perusarvot, jotka ilmenevät ulkoisen kulttuurin muodon yhtenäisyytenä. (Naroll, 1964)

Karjalaisten historia on ollut jatkuvaa alistumista Suomen, Ruotsin ja Venäjän (Neuvostoliiton) aluepolitiikkaan, mutta ryhmän identiteetti erillisenä ryhmänä on säilynyt voimakkaana. Karjalaisuudella ymmärretään tässä tukeutuen Sallinen- Gimplin karjalaisen identiteetin määritelmään ihmisen tuottaman ja seuraaville sukupolville siirtämän aineellisen, henkisen ja sosiaalisen perinnön omaleimaisuutta karjalaisten vaalimana (Sallinen- Gimpl, 1993, 38).

" Luovutettu Karjala " on käsite, joka pitää sisällään paitsi maantieteellisen alueen myös kulttuurin, joka oli vuoden 1940 rajan taakse jääneelle ennen Suomelle kuuluneelle alueelle ominainen. Luultavasti juuri se, että alue on ainoastaan muistoissa elävä, tekee siitä voimakkaan karjalaisuuden tyssijan. Menetetylle alueelle takaisin palaaminen on mahdotonta. Tämän vuoksi se säilyy ihmisten mielissä eräänlaisena ideaalina. Ehkä juuri tämän takia Suomen karjalaiset tuntevat niin voimakasta henkistä sidonnaisuutta karjalaiseen kulttuuriinsa ja kaipuuta synnyinseudulleen.

Ensimmäisessä päiväkirjassaan, jättäessään jäähyväisiä kotiseudulleen Irja ei vielä aavistakaan, että lähivuosien aikana kodin kaipuu tulee saamaan täysin erilaisen vivahteen. Hän lähtee lapsuudenkodistaan kuin kuka tahansa nuorikko joutuessaan uuteen kulttuuripiiriin, hieman varoen ja kauhistellen:

Hyvästi lapsuudenkoti, hyvästi lapsuuden leikkikentät. Hyvästi menneisyys ja siihen liittyvät ystävät. Pienen Metsätähden elämä on muuttunut nyt toiselämäksi. Metsätähden on uskallettava paljon. On jätettävä kaikki mikä rakkainta ja kalleinta täällä on. Tänä iltana yöjuna kiidättää minut ja Korvenpoikani kauas pois, kohti Pohjois- Karjalaa. Sinne Kalevalan kankahille. Kauheaa. (29.6.1933)

Etnisyys eli yhteenkuuluvuus normatiivisten käyttäytymismallien kulttuurisiin ilmaisuihin (Åström, 1995, 7) tulee erityisesti esille vuorovaikutuksessa muiden ryhmien kanssa. Kulttuurien kohtaaminen ei koskaan tapahdu ainoastaan tässä hetkessä, vaan sen pohjana on aina menneisyys ja opitut normit ja tavat. Niiden erilaisuus tulee selvimmin esille juuri vuorovaikutuksessa, kohtaamisessa. Akkulturaatio on kulttuurista sopeutumista.

Akkulturaatio voi Matti Räsäsen mukaan (Åström, 1995, 8) yhteiskunnallisella tasolla johtaa seuraaviin ideaalityyppeihin: a) assimilaatio, jossa toinen kulttuuri sulautuu täydellisesti toiseen b) kulttuurien välinen kitka c) sosiaalinen muutos, jossa siirrytään edestakaisin kahden kulttuurin välillä tai d) ryhmien välinen harmonia, jolloin kumpikin kulttuuri elää rinnakkain omien käyttäytymismallien mukaan. Karjalaisuuden ja Suomen kantaväestön kohtaaminen on johtanut sosiaaliseen muutokseen, jossa molemmat kulttuurit ovat ajan mittaan muuttuneet ja valinneet tilanteeseen sopivampia käyttäytymismalleja. Näin ei kuitenkaan heti alusta saakka ollut, vaan varsinkin evakkoaikana kantaväestön ja karjalaisten kohtaaminen kärjistivät eroja kulttuurien välillä.

Ensimmäisen kerran Irja joutuu kohtaamaan uuden kulttuurin erilaisuuden, tässä tapauksessa asutuksen vähyyden, joutuessaan sopeutumaan elämään Suomen silloisella itärajalla:

Vihdoinkin ollaan Ilomantsin kirkolla. Kylläpä oli maastoa 80 km, aina vaan jylhiä maisemia, mäkiä ja vaaroja. Ja nyt olen väsynyt rasittavan matkan jälkeen. Kaipaan lepoa. (30.6. 1933)

Auto kiittää kohti Liusvaaraa. Ohi soiden ja rämeiden. Tämä 80 km taival antaa jo esimakua erämaasta. Epäilen, vieläkö tällaisen taipaleen takana asuu ihmisiä? Autonkuljettaja vakuuttaa varmasti siellä rajakylissä asuvan paljonkin ihmisiä. (1.7. 1933)

Nyt olemme Liusvaarassa. Tämä on sitten oikea rajakylä Liusjärven rantamilla. Tekee vilkkaalle Kannaksen lapselle melkeinpä kolkon vaikutuksen näin ensi näkemältä. Voi kunpa tänne mukautuisin jotenkin elämään. (1.7. 1933 illalla)

Muutamassa vuodessa hän olosuhteiden pakosta sopeutuu elämäänsä harvaan asutussa erämaassa, mutta tuntee kuitenkin ettei pysty sulautumaan paikalliseen kulttuuriin:

Kaksi vuotta on jo kulunut siitä, kun lähdin lapsuudenkodistani " Korvenpojan " seuraksi Pohjois- Karjalan rajamaille. Niin se aika on vaan kulunut eteenpäin täälläkin. Nyt on jo 3 kk. Ikäinen pojanpallero isän ja äidin ilona. Pertti elää ensimmäisen juhannuksen korvenmailla. Poika on iloinen korvessakin. Nauraa ja joteltelee. Mutta minä kaipaan pois Megristä. Nytkin parhaillaan on täällä paljon vieraita, mutta silti en jaksakaan nyt sulautua ympäristöön. Mielestäni on kaikki ilonpito liian räikeätä. Pitäisihän toki korvessa olla edes rauha. (24.6. 1935)

Megrissä vallitseva erämaan rauha saa kuitenkin hänen mielessään konnotaatioita, jotka hyvin kuvaavat Itä- Karjalan väestön tunteja kansallisesta itsemääräämisoikeudesta:

On kaunis heinäkuun sunnuntai. Olimme järvellä soutelemassa. Pertti- poika nukkui venheeseen. Megrijärven laineet lauloivat kehtolaulua lapsellemme. Mutta kenpä ymmärtäisi laineiden laulun, laineiden, jotka kulkevat vainotun ja kärsivän Vienan Karjalan rannoilta rakkaan Suomemme rantamille. Täällä olemme vapaita, ryssän valta ei ulotu itsenäiseen Suomeen. (14.7. 1935)

Kannaksen alueen karjalaiset tunsivat sekä historiallisesti että kulttuurisesti kuuluvansa enemmän Suomeen kuin Neuvostoliittoon. Siksi Irjakin tuntee suurta iloa, kun syksyllä 1941 näyttää siltä, että Neuvosto- Karjala jää Suomelle:

Vihdoinkin koitti päivä, että kannakselaisten suurin toive toteutui. Kannas on vapaa sortajista. Ryssä lähti jo Suomenlahden rantamilta kaalimaalleen. Tänä aamuna aamu- uutiset kuuluttivat kautta maailman tuon suuren sanoman. Suurin tuo uutinen on siirtolaisille, jotka kaipaavat korpivaellukselta kotiin Karjalaan ja Kannakselle. Eero- veikko, Erkki- setä! Kannas on nyt vapaa! Unelmamme toteutui nyt. Ostitte verellänne meille pääsyn jälleen kotiin. Teidän ja aseveljienne uhrien kautta turvasitte meille valoisamman tulevaisuuden. Luotte Suur- Suomen. (4.9. 1941)

Heikki Kirkinen pitää talvisodan ja koko toisen maailmansodan aiheuttamaa kriisiä kohtalokkaana paitsi Karjalalle myös karjalaiselle identiteetille (Nevalainen, Sihvo. 1998, 51) Kenties kadotettua kotiseutua kohtaan tunnettu rakkaus ja kiintymys vain voimistavat karjalaisten identiteettiä:

Ryssä teki läpimurron Kuuterselän kohdalla. Etenee Uudellekirkolle. Rakkaat kotikunnaat, jouduitte suurten taistelujen temmellyskentäksi. Kotipellot, multaanne vuotaa verta. Sydämeeni koksee kun vihollinen polkee taas Kanneljärven kalmistoa. Siellä lepäätte Eero ja Erkki kotikirkon vierellä. Vihollinen kulkee yli sankarikumpunne. Verellänne lunastitte kerran kotipaikat. Nyt riehuu siellä isäntänä vihollinen. Jumala! Armahda kansaamme. Älä anna sen sortua vihollisen jalkoihin. (17.6. 1944)

Yhteinen vihollinen ja samantapaiset kohtalot sodan jaloissa yhdistävät suomalaisia etnisiä ryhmiä enemmän kuin mikään muu edesauttaen samalla kulttuurien sopeutumista

toisiinsa. Myös kotiseutu alkaa tuntua yhä rakkaammalta sen siirtyessä viholliselle ja sitä kautta saavuttamattomaksi:

Pääministeri puhui juuri. Toi julki Suomen kovia kokeneelle kansalle rauhan ehdot. Kylläpä tuli kauhea välirauha. Tämä koskee jo muitakin kovasti eikä vain yksin karjalaisia. - Moskovan pakkorauhan rajat.-- Kirottu raja kätkee taakseen niin paljon rakasta. Petsamon alue ryssälle. Hanko ja Porkkalan vesi ja maa- alue vuokralle 50 vuodeksi. Etelä- Suomen lentokentät ja sotamateriaali viholliselle. Saksalaiset ajettava pois Suomesta. Ja hirveä sotakorvaus maksettava 6 vuoden aikana. 300 000 dollaria. Armeija kiireesti palautettava rauhanaikaiseen tehtäväänsä. Sellainen oli nyt sitten viiden taisteluvuoden tulos. Ja mitä vielä seuraa on aivan tuntematonta. Tuntuu niin raskaalta ajatella enää elämää eteenpäin. Jumala on meidät hyljännyt. Väärä ja väkivalta saa nyt voiton. Voitot meni tappioksi kohdallamme. (19.9. 1944)

Siirtokarjalaisten identiteettiä ja kulttuurien kohtaamista tutkinut Sallinen- Gimpl on löytänyt huomattavia eroja sodan vuoksi evakkoon joutuneiden karjalaisten ja heitä vastaanottaneiden paikkakuntien kantaväestön kulttuurissa. Anja Nygrenin mukaan etninen ryhmäidentifikaatio on johonkin etniseen ryhmään tietoisesti identifioitumista, johon myös ulkopuolisten käsitykset ryhmästä vaikuttavat. Irja joutuu pakenemaan evakkoon Vieremälle kaksi kertaa Ilomantsissa asuessaan. Juuri evakossa asuessa kulttuurien kohtaaminen konkretisoituu ja mahdolliset erot eri ryhmien välillä tulevat selvemmin esille. Kotiinpaluuta edeltäneenä päivänä Irja kommentoi kulttuurinsa ominaislaatua puhuessaan siirtoväen lähtiäisjuhlassa:

Me karjalaiset olemme luonteeltamme häilyviä ja melko helposti jaksamme mukautua uusiin olosuhteisiin, mutta jos jotakin ikävyyksiä meistä on ollut, niin rohkenemme toivoa, että jaksatte ne unohtaa ja muistaa meitä vain karjalaisina, saman rakkaan isänmaamme kansalaisina. (12. 10. 1944)

Irjan oma identiteetti säilyy hyvin karjalaisena koko hänen elämänsä ajan. Hän jää asumaan niin lähelle kotiseutuaan kuin sodan seurausten jälkeen on mahdollista eikä siksi koe sopeutumisen aiheuttamia ongelmia. Luultavasti hän ei itse voisi kuvitellakaan asuvansa muualla kuin rajanpinnassa Pohjois- Karjalassa päätellen päiväkirjamerkinnästä Hämeessä vietettyjen sukulaistytön häiden jälkeen:

Mahtoiko Eila- morsian olla todella onnellinen Hämeen mailla? Eiköhän joskus, kun tulevat surut ja vastoinkäymiset, Karjalan muistot herää? (10.8.1946)

IV PÄIVÄKIRJAN VIRKATTU ARKINEN KETJU

Omaelämäkerrallinen tietoisuus on Jarmo Houtsosen mukaan yksilön intiimi ja sisäinen identiteetti ja elämäkerrallinen esitys taas yksilön julkinen ja ulkoinen identiteetti (Antikainen, Huotelin, 1996, 217). Omaelämäkertaa kirjoittaessaan henkilöllä on mahdollisuus painottaa joitakin asioita ja luoda laajempi kausaalinen tai systemaattinen kokonaisuus. Hän voi jättää joitain asioita pois ja korostaa toisia pyrkiessään koherenssiin.

Anni Vilkon tutkimus omaelämäkerroista ” Omaelämäkerta kohtauspaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta” esittää naisten omaelämäkerrat identiteettiä muodostaviksi kertomuksiksi, joissa sekä nykyisyys että menneisyys ovat läsnä ja jossa kertoja pystyy tarkastelemaan itseään toisten silmin. Tämän takia naisten omaelämäkertoja onkin usein verrattu tilkkutäkkiin, jossa tarina syntyy palasista, jotka kerronnalla liitetään toisiinsa. Tilkkutäkki, kuten elämäkin koostuu erivärisistä ja erilaatuisista palasista, jotka joskus sattumanvaraisestikin liitetään yhteen ilman, että ne muodostaisivat harmonisen kokonaisuuden ja silti kokonaisuus vastaa tarkoitustaan.

Edes loppuunsaatettuna päiväkirja ei tarjoa tällaista valmista kuvaa yksilön elämäkerrasta tai hänen identiteettikäsityksestään. Päiväkirjan sivuilla lukija tapaa monta erilaista identiteettiä, useita eri kirjoittajia, joiden äänen painotuksiin juuri kirjoittamisen hetkinen tunnelma vaikuttaa.

Samantapaista, käsityöhön liittyvää metaforaa käyttäkseni voisin kutsua päiväkirjaa virkatuksi ketjuksi, jonka jokainen fragmentti, silmukka, on mukana luomassa yhtenäistä kertomusta. Ketju on yhtenäinen, koska sen kertoja on sama henkilö, mutta silmukat voivat olla hyvinkin eri näköisiä johtuen henkilön erilaisista käsityksistä itsestään ja minä- kuvan vaihtelusta. Kertojan identiteetti on löydettävissä näistä fragmenteista, joilla hän tiedostamattaan tuo itseään julki. Hitaasti virkaten syntyy pitkä arkinen ketju, joka yhdistää kirjoittajan omaan elämäänsä ja tarinaansa. Ja jälkeen päin on aina mahdollista (yrittää) parannella silmukoiden ulkonäköä tai vaikkapa purkaa jo virkkaamaansa. Purkaessaan virkattua ketjua samalla purkaa myös sisintään. Käyden läpi kaikkea sitä, mitä silloin ajatteli ja uskoi ja miltä juuri silloin tuntui. Tämän tehdessään voi olennaisesti muuttaa myös lopputuloksen jälkeä ja sen siloisuutta.

Irjan virkatun ketjun alusta tunnistaa nuoren Irjan ja löytää valoisia, onnellisia, täynnä tulevaisuuden uskoa olevia silmukoita:

Kävin Aattoni kanssa joulukirkossa. Herran pyhäkkö oli kirkaasti valaistu. Ihanana kaikui joulunsanoma hartaalle kirkkokansalle. Tuttu, mutta aina niin uusi jouluevankeliumi. - Kirkonkellot niin kauniina kumahtelivat jouluyössä. Oli suloista olla jouluna Aattoni kanssa kirkossa. - On joulu mulla nyt herttainen, oman " Poikani " kanssa kun viettää saan sen. Satu joulun ei koskaan haihtua voi, sen onnetar mulle lahjaksi soi. (25.12. 1932)

Elämän koettelemukset ovat harmaannuttaneet ja haalistaneet alkupään niin kirkkaan pastelliset silmukat:

Tänään on 28 vuotta kulunut siitä, kun Aattoni elämä sammui. Silloin kuoli jotakin minussa, jota itsekään en ymmärrä. Mutta elämäni tuli vain suuri huoli, sairaus ja tuska. - Lasteni eteen kyllä olen kaikkeni koittanut tehdä, minkä ymmärsin oikeaksi. Siitä ei minua omatunto syytä. Vaikka lapset nyt kohdelkoot minua miten tahansa. (5.7.1975)

Nämä kaksi mainittua silmukkaa ovat vain ketjun ääripäät. Välille mahtuu niin kauniita pylväitäkin kuin silmät kyynelissä purettuja nuhraantuneita silmukoita. Niin päiväkirjassa kuin käsitöiden tekemisessäkin on mielestäni kyse jonkinlaisesta terapiasta. Sen sijaan, että avaudutaan terapeutille, avaudutaan omalle itselle. Omaelämäkerrallisen kirjallisuuden sanotaankin kuuluvan tunnustuskirjallisuuden genreen (Saresma, 1996, 32). Sekä päiväkirjat että virkkaaminen antavat tekijälleen, usein naiselle, mahdollisuuden keskittyä täysin oman tilansa, omien ajatustensa ja omien käsiensä tuotokseen, saaden aikaan jotain pysyvää, jopa kaikessa rosoiduudessaankin jotain kaunista.

1. KÄSITYÖT JA PÄIVÄKIRJA

Irjan sukupolven naiset olivat käsityön tekijöitä. Virkkaus, neulominen, kutominen ja vaatteiden ompelu olivat heidän sukupolvelleen työtapoja, joilla saatiin aikaan vaatteita. Käsityöt ja niiden tekeminen eivät kuitenkaan olleet ainoastaan osa heidän "ammattitaitoaan", vaan käsitöiden avulla naiset pääsivät myös toteuttamaan omaa identiteettiään; he tunsivat olevansa olemassa (Isaksson, 1990, 16). Käsitöitä tehtiin, ei

ainoastaan siksi, ettei ollut sopivaa olla jouten tai koska tarve sitä vaati, vaan myös toteuttamaan kauneudenkaipuuta.

Irja oli jalat tukevasti maassa seisova käytännön ihminen, joka arkisten puuhiensa ohessa kirjoitti päiväkirjaa, sodan aikana myös nekrologeja ja myöhemmin lehtikirjoituksia. Muilta toimilta ehtiessään hän myös mielellään otti käsityön esiin juuri edellä mainituista syistä. Niin kirjoittaminen kuin käsitöiden tekeminenkin ovat eräänlaista oman tilan luomista. Käsitöitä tehdessään saa keskittyä omaan itseensä luodessaan samalla jotain pysyvää. Siksi käsityöharrastus on, uutta luodessa, omaksi ja toisten iloksi, tapa pitää yllä omanarvontuntoa. Irjakin harrasti käsitöitä paitsi olosuhteiden pakosta myös tyydyttääkseen kauneudenkaipuutaan:

Tein tänään käsitöitä. Pertti-pojalle villasukkia mummin kehräämästä langasta. Hyvätpä tulikin sukat. (17.2. 1948)

Käsitöiden tekeminen on arjen historiaa. Arki käsitetään yleensä harmaana, yksitoikkoisena ja tylsänä, eikä sitä ole pidetty mielenkiintoisena ennen naistutkimuksen aloittamaa naisen elämään kohdistunutta tutkimusta. Kenties käsitöiden kiinnostavuutta tutkimustarkoituksessa on vähentänyt se tosiasia, että niiden tekeminen on yleensä ollut naisten osana ja niitä on tehty silloin kun on muilta töiltä ehditty:

Käsitöitä tein tänään kun vain sain aikaa sellaiseen. Lasten kanssa on touhua. (20. 4. 1948)

Käsityö on taidetta, jota tekevät arjen taiteilijat. Sota- ajan jälkeisen pula- ajan käsitöiden teko oli hyvin riippuvaista niistä materiaaleista, joita saatavilla oli. Nainen oppi taikomaan pystyäkseen toteuttamaan itseään:

Neuloin puseroa itselleni vaaleansinisestä sillavillalangasta. Ja hyvä tuleekin. (3.5. 1948)

Irjan jäätyä leskeksi 1948 hänellä ei aluksi ole aikaa eikä tahtoa käsitöiden tekemiseen. Elättääkseen neljä lastaan hän joutuu myös ensimmäistä kertaa elämässään menemään töihin. Tämänkään takia hän ei jaksaa ottaa itselleen tilaa omiin harrastuksiinsa, kunnes lasten kasvettua hieman isommaksi ja Irjan jäätyä pois töistä huonon terveytensä vuoksi hän taas jatkaa oman tilan luomista itselleen:

Neuloin Raijalle tänään käsineet, keräilin kaikki langanpätkät. (14.1.1954)

Käsityötä voi myös mainiosti pitää eräänlaisena elämän jatkuvuuden symbolina. Irja kerää lapsensa käsineisiin kaikki langanpätkät kokonaisuuden luomiseksi. Vanhasta tehdään uutta, elämä muodostuu pienistä asioista. Irja myös näkee erilaisia merkityksiä käsitöiden tekemisessä. Käsitöitä voi verrata päiväkirjaan siinä, että nekin voivat toimia ihmistä kiinnittävänä voimana, silloin kun tahtoisi luovuttaa:

Olen ahkerasti leikkonut matonkuteita, vaikka olenkin niin kovasti väsynyt. Jotakin täytyy yrittää, en voi istua kädet ristissä ja odottaa kuolemaa. Tulen hulluksi. Saahan sitä vaipua työn ääreenkin yhtähyvin, jos sydän tekee lakon. (1.4. 1954)

Käsityö voi myös päiväkirjan tapaan toimia eräänlaisena transitionaaliobjektina, johon voi heijastaa itseään tai omaa elämäänsä:

Olen ommellut pöytäliinaa, koetan saada sen pääsiäiseksi valmiiksi. Tummia orvokkeja olen ommellut. Niihin pistoihin olen kerrannut entisen elämäni, koettanut unohtaa kipuni ja särkyni, onnistumatta. Aina vain on niin vaikea olla. (7.4. 1954)

Ennen sotia syntynyt sukupolvi oli opetettu hillitsemään itsensä, eikä tunteiden näyttäminen ollut sopivaa. Käsitöihin uppoutuminen oli mainio tapa purkaa tunteitaan ja hermostumistaan, joita ei muille saanut ja tohtinut näyttää:

Kudoin lattiamattoja ja koitin olla rauhallinen, vaikka harmittaa kun ei Ritva ala kotiutua, lienee sairastunut uudelleen. (8.7. 1965)

Vuoden 1954 aikana Irja alkaa myös virkata pitsiä, aluksi vain ” jotakin tehdäkseen .” Pitsinvirkkauksella tulee kuitenkin olemaan suurempikin merkitys Irjan elämässä. Lääkärin kiellettyä häneltä neulomisen hän alkaa virkata yhä enemmän. Aluksi hän virkkaa vain reunapitsejä, lakanapitsejä, pieniä liinoja, lapasia , tossuja ja kannunalusia, kunnes saa miniältään sängynpeiton virkkausohjeen:

Tänään aloitin virkata sänkypeittoa kalastajalangasta. Malli on samanlainen kuin Maijalla ja itselläni oli morsiamena ollessa virkattu. Kun jaksanen virkata valmiiksi, annan sitten Raijalle, kun Hän valmistuu lastentarhanopettajaksi. (15.9.1969)

Viimeisten elinvuosiensa aikana päiväpeitteiden virkkaus tuo sisältöä Irjan päällisin puolin hiljaiseen elämään. Hän ei itsekään ole aina varma työnsä tuloksesta, mutta kokee silti tekemisen mielekkääksi:

Olen virkannut ahkerasti, tuli mitä tuli. (6.11. 1969)

Päiväpeittoja virkatessaan ja niitä lahjoiksi antaessaan Irja pystyy osoittamaan kiintymystään ja äidin- ja mummonrakkauttaan, joka hänelle muuten on vaikeaa:

Tänään sain valmiiksi Katin joululahjan. Sänkypeiton. (19.11. 1970)

Irjalle näiden peittojen virkkaaminen on muodostunut eräänlaiseksi henkireiäksi samoin kuin päiväkirjan kirjoittaminenkin. Virkatessaan hän samalla jättää palan omasta itsestään jälkipolville, muiston, jonka nämä näkevät joka kerran nukkumaan mennessään ja aamulla herätessään. Se on ollut hänelle eräänlainen konkreettinen elämänprojekti:

Tänään virkkasin viimeisen ” lapun ” parisängyn peitteeseen. Koville otti, mutta valmiiksi tuli. Ottakoon sen sitten kuka tahansa, kun minua ei enää ole. Kyllä kai se nyt jo lienee viimeinen suurempi käsityöni. Olen elämäni aikana virkannut jo 6 kpl sänkypeittoja. Riittää jo minun osakseni. (18.7. 1975)

Käsitöiden tekeminen on antanut naisille mahdollisuuden luoda jotain itse, jättää jälkensä ympäristöön ja muistoksi jotain itsestään jälkipolvilleen. Valmiit käsityöt ovat eräänlainen yksityisen alueen manifesti siitä, että vaikka julkiseen historiaan ei jääkään merkittäviä naispuolisia nimiä, ne kuitenkin ovat olleet olemassa ja niillä on ollut merkitystä ihmiskunnan historiassa.

2. KIINNIPITÄVÄ VOIMA

Suvi Ahola näkee päiväkirjoille ominaisen "naisellisen" spontaanin itseilmauksen tavan eräänlaisena yksityisenä ongelmanratkaisuna ja mielenterveystyönä. Sanotut tai kirjoitetut sanat ovat olemassa - ja jo niiden julkituominen, vaikka "vain" päiväkirjalle - voi auttaa ratkaisemaan niihin sisältyvän ongelman. Myös arkaluontoisten asioiden läpikäyminen yhdessä muiden ihmisten kanssa voi olla vaikeaa, jopa mahdotonta. Useampienkin tutkijoiden mielestä psykoanalyysillä ja omaeläkerrallisilla teksteillä on yhtymäkohtia; molemmissa saadaan esille yksi tai useampi versio elämästä ja elämä saa merkityksensä vasta kertomisprosessissa. Kertomisella voidaan hajanaiset tapahtumat koota tarinaksi tai historiaksi toisen läsnäollessa. Tämä toinen voi olla joko psykoanalyttikko tai omaelämäkerrallisen tekstin moniääninen "minä" (Kosonen, 1989,39).

Kiinnipitävän ympäristön tarve on käsite, joka tulee esille Jessica Benjaminin Winnicott-luennassa. Kiinnipitävää ympäristöä voivat edustaa transitionaaliobjektit, joita varhaislapsuudessa ovat nallekarhut, "unirätiit" tms. Näiden avulla lapsi luo suhteen ulkomaailmaan löytämällä itsensä ulkopuolella olevia objekteja, jotka voivat tyydyttää hänen tarpeitaan. Huomatessaan objektien olemassaolon ja lohduttavan funktion lapsi samalla avaa itselleen tietä ulkomaailman hahmottamiseen erillisenä osana itseään (Benjamin, 1988, 41). Eeva Jokisen mukaan tällainen kiinnipitävän ympäristön tarve ei lopu lapsuuteen, vaan myös aikuiset tarvitsevat ajoittain joko symbolista tai konkreettista kiinnipitämistä (Jokinen 1998). Jokinen erottaa toisistaan kiinnipitävän voiman ja transitionaaliobjektit, kun taas minusta nämä edustavat ainakin funktioltaan samaa asiaa. Molemmat antavat subjektille mahdollisuuden kiinnittyä johonkin ulkopuoliseen, joka samalla antaa tilaa omalle itselle ja omalle subjektiudelle.

Päiväkirja on monella tapaa juuri itsen ulkopuolella oleva objekti, joka on kuitenkin kiinteässä yhteydessä kirjoittajaansa. Se on myös ollut monelle naiselle ainoa laillinen keino tuoda julki omia mielipiteitään, kiinnittyä omaan ympäristöön ja lohduttaa itseään. Kirjoittassaan päiväkirjaa kirjoittaja on voinut saavuttaa vakaan turvallisuuden tilan ilman pelkoa häirityksi- tai arvostelluksi- tulemisesta. Samalla uskoakseni toteutuu myös se ajatuksellinen jatkumo, jossa tunnustetaan tasapuolisesti sekä oman minuuden että sen ulkopuolella olevan todellisuuden oikeutus omana itsenään (Benjamin, 1988, 42). Benjamin puhuu myös ulkopuolisen objektin tuhoamisesta ennen kuin sen itsenäinen olemassaolo käsitetään ja hyväksytään (Benjamin, 1995, 39-41). Näinhän voisi ajatella

että päiväkirjurin on tuhottava tyhjä, valkoinen sivu kirjoituksellaan ennen kuin sen sisältämä tarina alkaa todella olla olemassa.

Irjan päiväkirjat toimivat hänelle juuri edellämainitun kaltaisina itsen ulkopuolella olevina objekteina, joiden tehtävä oli ymmärtää ja lohduttaa. Kaksi toisiaan seuraavaa päiväkirjaotetta Irjan nuoruuden päiväkirjasta kuvaa hyvin pelon julkituomista ja sen aiheuttaman tilan omatoimista voittamista. Epävakainen tilanne Suomen itärajalla, jossa Aatto on rajavartijana, aiheuttaa Irjalle avutonta pelkoa:

...Luin juuri Karjalasta erään rajavartijan kamalasta kohtalosta. Tuo nuori isänmaan valpas vartija sai kuolettavan luodin isänmaan kavaltajan kädestä. ” Taittua voi, taipua ei .” Näinpä kävi tuon nuoren rajapojankin kohdalla. Rauha Hänelle ! Levätköön rauhassa, rakastamansa isänmaan povessa !- Varjele vakainen Luoja Aattoani Itä- rajalla! Sillä sinä yksin voit. Auta minua kärsivällisesti kaiken kestämään mitä antanetkin, taivaallinen Isäni! Sinun turviisi jätän kaikkeni. Hänetkin, ainoani, siellä kaukana korprien kätöksä Itä- rajalla. (20.2. 1933)

Pelko on näin julkituotu. Kolmeen päivään Irja ei kirjoita mitään, kunnes ilmaisee pelon hetkellisen väistymisen seuraavassa merkinnässään. Koska kukaan muu ei häntä voi hänen pelossaan lohduttaa, lohduttaa hän itse itseään, toimien samalla kuin ulkopuolisena voimana, jolle asiasta kertominen voi auttaa:

Päivän huolien jälkeen tulee ilta, tähtikirkkaana loistava taivaanlaki. Kaikki tähdet vilkuttavat minulle iloisesti, osoittavat tietä rauhanmaille, sanovat: ” Rauha, toivo, sovitus, kaikki löytyy tielläsi. Surunlapsi! Hyvää yötä .” Ajatukset tulevat, ajatukset kiitävät, tunteet heräävät, tunteet haihtuvat. Myrsky, milloin rauhan löydät ? Aalto, milloin tyyntyy kuohusi ? Ajatus, milloin sinäkin pääset avaran kulkusi perille ? - Sydän, etkö lepoa löydä, milloin rauhan saavutat ? (23. 2. 1933)

Päiväkirjan kirjoittamista voidaan siis pitää eräänlaisena yksityisenä, intiiminä terapian muotona. Monet päiväkirjan kirjoittajat sanovat pääsevänsä kirjoittamalla lähelle tunteitaan, jolloin päiväkirjalla voi olla parantava vaikutus. Tuija Saresman mukaan ”50-luvun tytöt” pitivät päiväkirjaansa ” ankkurina murrosiän aallokossa ” (Saresma, 1996, 33). Päiväkirjalla tuntuisi olevan suuri merkitys erilaisten siirtymävaiheiden ja muutosten yhteydessä. Kenties se, että päiväkirja on olemassa ja pysyy muuttumattomana, uskollisena ja solidaarisena kumppanina vuosien saatossa, toimii kirjoittajalleen kiinnipitävänä voimana:

On ihanan kaunis toukokuun sunnuntai- iltana kun sinun lehdillesi rakas päiväkirjani taasen kirjoitan. Toukokuu tuolta taivaan sinestä katselee kuin kummeksien yksinäistä ihmislasta, jonka kädessä kynäkin vapisee sisäisen myrskyn vaikutuksesta. – Toiset kylämme nuoret ovat tänäkin iltana Liikolassa iltamanpidossa ja tietysti kaikilla on niin hauskaa? Mutta minä en voinut sinne mennä niin monesta syystä. Parempi näin kun olen yksin täällä omassa kamarissani. Kammiossa, johon sisältyy niin monta kaunista muistoa. Nuo muistot puhuvat minulle tälläkin hetkellä. Ja siksi myrsky rinnassani riehuu. Sydän parka nousee kapinaan syystä, että . Miksi nyt näin, miksi ei toisin? Miksi Hän minun oma Tummasilmäni on poissa? Kunpa vielä luokseni tulisit kesän kauniin kukkiessa. Sinä muuttolintuni. (7.5.1933)

Irjan päiväkirja toimiikin hänelle ainoana luotettavana uskottuna koko elämän ajan. Se, että hän kirjoittaa päiväkirjaansa lähes päivittäin ja säilyttää jokaisen niistä kaikkien muuttojen yhteydessä, on mielestäni osoitus niiden tärkeydestä ja tehtävästä. Päiväkirjat ovat olemassa, ne voi ottaa käteen, niiden sivuja voi selailta ja löytää sieltä paljon muistoja, joiden voimalla voi jatkaa elämäänsä.

V KENELLE KIRJOITAN?

Kirjoittaessaan päiväkirjuri kertoo asioitaan valkoiselle sivulle, joka kuitenkin pitää sisällään tekstin mahdollisen lukijan. Päiväkirjan yksityisyys ja salaisuus taitaakin olla vain harhaa. Se osoitetaan aina kuitenkin jollekin yleisölle. Vaikka Irja ei monen muun päiväkirjurin tapaan erityisesti personifioi päiväkirjaansa, toimii se hänelle ystävänä, luotettuna henkilönä, jolle voi kertoa kaiken. Toisaalta päiväkirja toimii hänelle myös ripittäytymisobjektina, tunnustusten ja selitysten vastaanottajana:

Tänä Marianpäivänä olin hurjalla tuulella, nauroin ja ilakoin niin kuin olisin ollut vapaa ja huoleton tyttö, jolle elämä vain hymyilee. Hyvä kun jaksoin salata polttavan ikävän, ei kukaan saanut nähdä, mikä myrsky rinnassani riejui. Koitin ensin kätkeä kaiken tyynin, rauhallisin mielin, mutta minusta tuntui, että epäonnistuin. Siksi lainasin iloisen, hurjan panssarin suojellakseni pientä orpoa sydänparkaani maailman kylmiltä tuuilta... Nyt olen viimeinkin kotona, omassa kamarissani, täällä ei tarvitse näytellä, täällä saa olla oma itsensä. Nyt saa vapaasti kyyneleet vuotaa, kaipauksen polttavat kyyneleet. (25.3.1933)

Päiväkirjan kirjoittaminen on Makkosen mielestä myös osoitus naisen omanarvontunnosta. (Makkonen, 1993, 374) Hän itse antaa omalle elämälleen sen arvon, joka sille kuuluu. Tätä omanarvontuntoa kuvastaa mielestäni myös Irjan tapa mainita syntymäpäivälahjastaan Aatolle tämän täyttäessä vuosia:

Tänään on Aattoni syntymäpäivä. Hän on nyt 35- vuotias. Sai syntymäpäiväkseen valokuvasuurenoksen minusta. Sekä oikean sokerikakun ja voipullia. - Soitimme lasten kanssa isille, esittäen vielä suullisetkin onnittelumme 35- vuotiaalle..
(16.6. 1945)

Kuin vastauksena Irjan esittämään haasteeseen naisen omanarvontunnosta antaa Aatto hänelle muutamaa vuotta myöhemmin myös symboliikkaa täynnä olevan lahjan:

Irjanpäivä. Sain Aatolta ison seinäpeilin. (22.10.1947)

Vaikka Irja ei useimmiten osoitakaan kirjoitustaan sen enempää päiväkirjalle kuin muullekaan lukijalle, konstruoi hän kuitenkin teksteilleen implisiittisen lukijan. Tekstin implisiittinen lukija on Pekka Tammen mukaan joukko ominaisuuksia, jotka edesauttavat lukemisen onnistumista (Tammi, 1991, 117). Varsinkin alkuaikojen päiväkirjoissaan Irja osoittaa kirjoituksensa suoraan joillekin vaihteleville henkilöille, joita hän sinuttelee. Joskus kohde on Jumala tai Jeesus, jolloin päiväkirja toimii hartaudentarjoituksena :

Sinä olet hiljainen ja nöyrä ja Sinulla on verta valuvat kädet, joilla kannat luoksesi uupuneita sydämiä Paratiisiin. Vietkö minutkin kerran paratiisin portille, jossa minä saan katsoa sisällekäynnin autuutta? Niiden, joilla täällä, loppumattoman pauhun keskellä, oli hiljainen kammio sydämessään Sinua varten. (Pitkänäperjantaina 1933)

Toisinaan taas puhuttelun kohde on joku fyysinen henkilö, jolle tahtoisivat sydäntään purkaa. Sitä, miksi häntä ei suoraan puhutella, voi johtua siitä, että niin ei joko uskalleta tai tahdota tehdä. Kenties puhuttelun kohde on niin kaukana, ettei häneen muulla tavoin uloteta. Päiväkirja tekee ihmisestä rohkeamman, mutta antaa myös mahdollisuuden purkaa tunteita ”epärehellisesti” kertomatta niitä sille, joille ne oikeastaan on tarkoitettu kerrottavaksi:

Minulle nuo muistot ei ikänä soi. Tekisin väärin isänmaatani ja sen valppaita vartijoita kohtaan jos minuutinkaan omistaisin moisille muistoille. – Sinulle, isänmaan petturille, olkoon Venäjä isänmaana. Sieltä saat vastakaikua raukkamaiselle toiminnallesi. Täällä et sitä saanut, siksi vihaat niitä, jotka rohekavat edessäsi tunnustaa, että ”Suomi on isänmaamme.” (20.3.1933)

Välillä taas kaksi edellämainittua puhuttelutapaa sekoittuvat yhdessä ja samassa merkinnässä kaikkea ja kaikkia ulottuvuuksia säislläänpitäväksi puhutteluksi, joka lähestyy yhdellä kertaa montaa eri tahoja. Samalla teksti myös lohduttaa, helpottaa ja tukee kirjoittajaansa :

Voi, sydämeni on niin täynnä pelkoa ja tuskaa, minä aivan näännyn raskaan kuorman alle. Tuskaa ja pelkoa Sinun tähtesi, Aattoni!... – Varjele, vakainen Luoja Aattoani Itä- rajalla! Sillä Sinä yksin voit! Auta minua kärsivällisesti kaiken kestämään, mitä antanetkin taivaallinen Isäni! Sinun turviisi jätän kaikkeni. Hänetkin, ainoani, siellä kaukana korpien kätköissä Itä-rajalla. (20.2.1933)

1. ITSELLENI?

Päiväkirjan kirjoittaminen on kuin kokoaisi pienistä palasista kokonaisuutta, jonka ulkomuoto sitä tehdessä on vielä arvoitus. Päiväkirjan fragmentaarisuus tekee siitä kenties vaikeasti hahmotettavan, yksitoikkoisen ja itseään toistavan. Se onkin varmaan ainoa kirjallisuuden muoto, joka ei kiellä jankuttamasta, vaan antaa toistaa samoja asioita päivästä tai vuodesta toiseen. (Jokinen, 1996,151) Päiväkirja onkin kaikkein eniten keskustelua oman minän kanssa.

Tekstien avulla tehtävää minuuden luomista voidaan kutsua Teresa de Lauretisin sanoin minän uudelleenkirjoittamiseksi. Minän uudelleenkirjoittaminen voi olla niin henkilökohtaista identiteettityötä kuin kulttuurin valtatekstien jälleenkirjoitusta uuteen muotoon uudesta näkökulmasta käsin (de Lauretis 1988, 9). Irjan päiväkirjoissa henkilökohtainen identiteettityö tapahtuu hänen vertaillessaan tulevaa, nykyistä ja mennyttä minuuttaan. Muutettuaan asumaan Megrin vartiolle rajan pintaan hän ei oikein usko osaavansa täyttää hänelle annettua (tai hänen ottamaansa) roolia:

Lapsuudenkoti! Sinua minä kaipaen. Tänäkin iltana tahtoisin sulkeutua omaan kammiooni ja itkeä seillä omaa huonouttani, omaa heikkouttani. Sinne liittää kaihojen polku. Sinne, jossa

olen parhaan osan elämästäni elänyt. Täällä olen vieraalla maaperällä, joka ei voi koskaan tuntua kotoisalta. Ei koskaan. (12.7.1933)

Vähitellen Irja kuitenkin alkaa kokea uuden elämänsä omakseen. Kahden lapsen synnyttyä hän äitinä ja vaimona pitää yllä kotia ja kodin tuntua, vaikka perhe sodan vuoksi on pitkiä aikoja erossa ja evakossa:

Aattoni tuli viime yönä klo 12.30 luokseni yllättäen. Väsyneenä ja likomärkänä. Käveli Kauppilanmäen asemalta noin 14 km lumiräntäsateessa yöllä. Sen mieluisempaa yllätystä ei enää olisi voinut sattua. Oli taas jotain saada tavata miestään ja vaalia kotilieden lämpöä vaikkapa evakossakin. (6.11.1944)

Kirjoittajan minuus, identiteetti muuttuu ja vahvistuu elämäkokemusten vaikutuksesta. Terapeuttisesta näkökulmasta voisi sanoa, että kirjoittaessaan päiväkirjuri samalla järjestää sisällään ja ympärillään olevaa kaaosta. Vastaus kysymykseen ”kuka minä olen” saadaan kirjoitusprosessin kautta. Irjan päiväkirjoissa melankolia ja synkkyys saavat vallan hänen miehensä kuoltua 1948. Entisten onnellisten aikojen muisteleminen nousee vuosittaisten juhlapäivien teemaksi:

Synkkä juhannuspäivä. Sataa, sataa. On niin raskas ilma, vaikea hengittää. – 19-vuotishääpäivämme. Katselen elämäni kuin elokuvaa. Sydäntäni puristaa, minä itken, itken. Syntymäpäiväkirjassa on erään ystäväni syntymäpäivän kohdalla lause: ” Tahdon antaa hehkun hetkelleni tälle, tahdon loistaa, tahdon laulaa kiitoslaulun elämälle. ” Minä laulan laulun kuolemalle, kuolemalle. (24.6.1952)

Irjan elämän viimeiset kolmekymmentä vuotta ovat elämää kahden maailman välimaastossa. Hän on fyysisesti elossa, olemassa, vaikkakin huonokuntoisena. Toisaalta hänen ajatuksensa ja tunteensa ovat paitsi kiinni lasten ja lastenlasten elämässä myös ainaisessa vuoropuhelussa edesmenneen miehen kanssa:

Juhannusaatto. – Mun keväimeni – joko viimeiseni? Ole auki aivan nyt, sydämeni. Ota kukkaset vastaan ja laulut rastaan kuin suvi ois tuutiva kummilastaan. Sinitaivas yllä, maat hymyilyllä, puoll´ sulanut niihin jo lienen kyllä, jo puoliksi mennyt. Mihin, tiedä en nyt, vain riemuitsen: Olen puoliksi mennyt!. (22.6.1973)

Päiväkirja on muistiin panemista, tunteiden ja tuntojen säilyttämistä. Ensimmäiseen päiväkirjaansa Irja on yksin Megrin vartiolla raskaana ollessaan kirjoittanut muistiin haikeita runoja, joita hän kolme vuosikymmentä myöhemmin tarjoaa julkaistavaksi paikallislehteen:

Tämän päivän Pogostan Sanomissa oli runoni julkaistuna: "Lähtiessä ", " Sitä se lauloi päivänlasku ", " Kesä kuolee ". Julkaistiin nimettöminä. (25.9.1969)

2. MUILLEKO KERTOAKSENI?

Irjan päiväkirjaa voi myös tarkastella historiankirjoituksen näkökulmasta. Se tuo viralliseen historiankirjoitukseen inhimillisen näkökulman, josta persoonatonta historiaa on mahdollista tarkastella uudella tavalla. Amerikkalainen sosiaalishistorioitsija Natalie Zemon Davies on myös tuonut esille mikrotutkimuksen näkökulman historiaan mm. teoksellaan "Kolme naista, kolme elämää 1600- luvulla", jossa hän on tutkinut kolmen yksittäisen naisen elämää kirjeiden ja elämäkerrallisten aineistojen pohjalta. Hän on asettanut itselleen kysymyksiä, joihin historioitsijat eivät yleensä vaivaudu etsimään vastauksia. Zemon Davies haluaa tietää, miltä historiallisista henkilöistä tuntuu erilaisten yhteiskunnallisten murrosten keskellä. Hän myös puolustaa yksilön oikeutta luoda omaa paikallista historiaansa, joka ei välttämättä ole sopusoinnussa virallisen historiankirjoituksen kanssa vaan tuo siihen uusia näkökulmia. Lähtökohtana Zemon Daviesilla on eri aikojen ja eri seutujen historiankirjoittaminen ihmiskohtaloiden kautta.

Irja eli nuoruuttaan ja päiväkirjallisesti tuotteliainta aikaansa juuri Suomen talvi- ja jatkosotien aikana. Tämän takia onkin mahdollista seurata Irjan päiväkirjojen rinnalla myös virallista historiankirjoitusta ja tuosta ajasta kertovaa kaunokirjallisuutta. Näin yksityinen päiväkirja saa aivan uuden perspektiivin ja sitä on mahdollista tarkastella myös sosiologisesta näkökulmasta; kuinka yhteisö ja elinolosuhteet ovat vaikuttaneet yksilöön ja kuinka hän tuon vaikutuksen kokee. J. P. Roos on luonut hypoteesin siitä, että ihmisen elämäntarina on perusrakenteeltaan melkoisen muuttumaton ja keskeiset elämäntarinoiden erot perustuvat luokkaan, sukupuoleen ja ikään, jolloin samassa sosiaalisessa asemassa olevien tarinat ovat samankaltaisia, ainoastaan painotukset eroavat. (Roos, 1994, 15) Samalla tavalla eroavat kuitenkin painotukset virallisen historiankirjoituksen, kaunokirjallisuuden ja päiväkirjan välillä. Luettaessa kaikkia näitä

kolmea tahoja rinnakkain ne mahdollistavat laajemman käsityksen ja näkökulman yksityiseen ja yleiseen elämään tiettyjen realiteettien läsnäollessa.

Historian kirjat kertovat suursodan syttymisestä 1939, jolloin Neuvostoliitossa toimeenpantiin osittainen liikekannallepano ja siirrettiin osastoja mm. Karjalan Kannaksella raja-alueille. Seitsemännen armeijan oli tarkoitus hyökätä Leningradista Kannaksen yli Helsinkiin. Hyökkäys onnistuttiin kuitenkin pysäyttämään ennen nykyistä itärajaa. (Zetterberg, Tiitta, 1992,430) Arkisemman kuvan tuosta historiallisesta tapahtumasta antaa Irjan päiväkirjansa välissä säilyttämä kirje Aatolta, joka on rintamalla:

Täällä 1.1. 40

Rakas Irja !

Vuoden ensimmäisen päivän tervehdys täältä rintamalta. Kiitos 24.12. päivätystä kortista. Olet kai jo saanut joulukortit. Lähetin Sinulle äskettäin 1300 mk rahaa, siitä pois postimaksu. Saat kai ne ennen tätä kirjettä. Täällä ei nyt rahalla tee mitään. Kaikki vanhemmat kersantit tehtiin 21.12. ylikersanteiksi ja minut siinä mukana. Talvinen luonto on kauneimmillaan. Metsä tekee rauhoittavan vaikutuksen ja suojelee poikiaan . Ryssä on pysäytetty ja ampuu räiskää konekiväärillään. On luojan varjelusta, että meistä on niin vähän tuhoutunut, kun kankaat räiskää tämän tästä. Pogostaa on ilmapommitettu, mutta on hyvin vähän vaurioita. Pari taloa on saanut osuman. Aatokseni rientää Teidän luoksenne usein. Herra varjelkoon Teitä ja Suomen maata. Me teemme tehtävämme. Osa meistä jää kentille. Kaikkeen on suhtauduttava tyynesti. Jos minä jään tänne, on Sinun lapsien takia kestettävä. Jospa heille koittaisi onnellisempi aika. Mutta kun Jumala varjelee, ei hiuskarvakaan katkia. Joten saan tavata Teidät vielä. Ryssä voi sortua piankin. Kyllä kehuttu ” voittamaton puna- armeija ” on kurjissa kampeissa. Olen nähnyt niitä tarpeeksi raatona ja vankina. Pelätyt tankit puhkesivat kuin munankuoret, kun meidän pojat täryttivät. Eilan osoite on Säkkijärvi k.k. Äiti ja lapset ovat Kauvatsan, Jalonojan kansakoulu. Erkki kuormastossa Kannaksella. Isä ja Mauno lähtivät hevosella, kun Kuuterselkää jo pommitettiin. Eila ei tiennyt heistä sen enempää. Ei myöskään maininnut kotiväestäsi.

Kuulemiin, rakkain terveisin Aatto.

Terveisiä Pertille Malmisen sedältä. Kaikki tutut rajapojat ovat vielä hengissä.

Hyväille lapsia puolestani.

Suomen sotien ajoista on kirjoitettu paljon, monesta erilaisesta näkökulmasta. Kirjallisuuden reseptitutkimukset ovat todenneet, että juuri ennen sotia syntynyt sukupolvi lukee mielellään kertomuksia, joihin se itse pystyy samastumaan ja jonka tapahtumiin se pystyy eläytymään omien kokemustensa kautta. Irja saa jouluna 1973 tyttäreltään

joululahjaksi Laila Hietamiehen Karjalan Kannaksesta kertovaan tuotantoon lukeutuvan teoksen ” Unohduksen lumet ”, jota kommentoi lyhyesti:

Postilla ja kaupalla asioitani toimittelemassa. Illalla luin kirjaa ” Unohduksen lumet ”, jonka sain lahjaksi Raijalta. On jatkoa kirjalle ” Lehmusten kaupunki ” . Erittäin mielenkiintoinen kirja, kertoo kotikylästäni, mainitsee isääni ja appiukkoani. (28. 12. 1973)

Eräs kirjan kohdista, johon Irja näin viittaa, on juuri Aaton kirjeessään mainitseman isän hätäisen lähdön kuvaus:

Maila kiirehti Suojeluskunnan talolle, tapasi pari nuorta rakuunaa, jotka auttoivat kantamaan tavarat Vihtori Mäkisen hevoseen. Sitten he lähtivät. Liikolaan ensin. Hän sanoi pojille, että pitäkää huolta itsestänne ja tulkaa terveenä kotiin. Sitten muistui kylätiellä mieleen se tärkein.

- Vihtori, odottakaa... hiljentäkää vähän... ajakaa meidän kautta Ollinmäelle.
- Hyvänen aika, miks ? Tuollane pauke kuuluu tuost viijje kilometri pääst, höpötti Vihtori,- kyll meijä täytyy nyt joutuu, muute jäähää jalkoihi...

- Kiltti Vihtori- se pullo !

- Mikä ihmeen pullo ? Ptruu.

- Meinaat sie tyttö panna tuva tullee ?

- Meinaan. Parempi, että panen sen itse, kuin joku toinen. Viettekö vielä sinne?

- Noh...eihä siin kauva mäne...lähetää käymää.

Omin käsin hän asetti sen. Silmät pysyivät kuivina, vaikka pala oli kurkussa. Hän pani sen oven eteen portaille. Sieltäpä hän heti löytävät, kun tulevat sytyttämään.

Matka Liikolaan sujui hitaasti. Vastään tuli joitakin kolonnia. Takana rajalla oli täysi räihinä päällä. Tykistö tuli tosin ajoittain taukosi, mutta vain hetkeksi. URRin ensimmäinen, toinen ja kolmas eskadroona olivat Vammeljoen suunnalla. URR miehitti linjan Särkijärvi- Lounatjoki- Saarjärvi. Oli joulukuun toinen päivä. Samana päivänä toteutettiin Kuuterselän poltto- ja hävitys suunnitelma. sitä varten oli määrätty partio, joka saapui Vihtori Mäkisen hevosta vastaan Kuuteselän ja Liikolan puolessavälissä.

Partioon kuuluivat Tiainen, Mikkola ja Tukeva.

- Miltä siellä näytti ? kysyi Tiainen Vihtorilta.

- Hiljastaha siel meil ol...viijje kilometri pääs tappeloovat. Kohtsillää nouseovat Ollinmäelle.

- On ehdittävä ennen pojat, kiirettä kinttuun, hevoset metsään ja roviot palamaan...

(Hietamies, 1973, 257- 258)

Pitkittynyt sotatila ei ole voinut olla vaikuttamatta kokonaisen suomalaisen sukupolven elämään. J. P. Roosin jaottelun mukaisesti Irjan sukupolven elämää leimaava tekijä on sotien muistaminen ja elämän aktiivivaiheen toteutuminen sotien välissä. (Roos, 1988, 61) Roos puhuu yhteisestä kokemusmaailmasta, joka pahimmassa tapauksessa merkitsee elämän parhaiden vuosien menetystä. Irjan päiväkirjat sota- ajalta heijastelevat vaihtelevia tunteita pelosta riemuun ja epävarmuudesta helpotuksen tunteisiin. Kirjoittaessaan näistä vaikuttavista historiallisista tapahtumista hän poikkeaa tavallisesti niin asiallisesta tyylistään ripotellen tekstiin sekä hieman - kenties tahatontakin- huumoria ja sentimentaalista nationalismia. Päiväkirjan tekstit ovat syntyneet voimakkaan yhteisöllisen ja sen kautta henkilökohtaisen tunnekuohun vallassa.

Wihdoinkin koitti päivä että kannakselaisten suurin toive toteutui. Kannas on vapaa sortajista. Ryssä lähti jo Suomenlahden rantamilta kaalimaalleen. Tänä aamuna aamu- uutiset kuuluttivat kautta maailman tuon suuren sanoman. Suurin tuo uutinen on siirtolaisille jotka kaipaavat korpivaellukselta kotiin Karjalaan ja Kannakselle. Eeroveikko, Erkkisetä ! Kannas on nyt vapaa! Unelmanne toteutui nyt. Ostitte verellänne meille pääsyn jälleen kotiin. Teidän ja aseveljienne uhrin kautta turvasitte meille valoisamman tulevaisuuden. Luotte Suur- Suomen. (4. 9. 1941)

Sota on läsnä päiväkirjassa koko ajan. Sen tapahtumat kirjautuvat muistiin päiväkirjaan kuin mitkä tahansa päivittäisten tapahtumien kuvaukset:

Tänään oli Moskovan pakkorauhan vuosipäivä. Kuuntelin radiosta: ” Maaliskuun 13 murheenpäivä - uskon ja toivon päivä. ” Liikuttavan surullinen kuvaus karjalan heimon korpivaelluksesta. Kauneimmat sanat omistettiin kaatuneiden muistolle ja heidän omaisilleen. Minun sydäntäni koskee kun ajattelin Eeroveikkoa ja enoa, joka lepää talvisodan uhrina tuntemattomassa lepoaikassa. (13.3. 1943)

Sodan- tai välirauhankaan- aikaan ei yhteiskunnallinen osallistuminen ollut vapaaehtoista, vaan jokaisen kansalaisen oli terveydentilaan ja sukupuoleen katsomatta osallistuttava työpanoksellaan yhteiskunnan tuotannon ylläpitämiseen:

Sain työmääräyksen tänään, 5 mottia on tehtävä Heinävaaran metsään. Miten niistä selviän, kun olen nykyisin lääkehoidon alainen ihminen. Sähkötehtaan motit selvisi tänään 100 mk: lla ja tupakalla. (22.5. 1943)

Kun suomalaiset kesällä 1943 uskovat sodan jo olevan ohi, tulee kotiseuduille palaamisesta ja siellä vierailulla käymisestä yhä ajankohtaisempaa. Irja ja Aattokin lähtevät käymään kotona Kuuterselässä:

Tänään klo. 12. 30 lähdimme postiautolla matkalle Joensuuhun. Jos saamme matkustusluvan Joensuusta, jatkamme matkaa edelleen --- Hyvin onnisti nyt . Matkustuslupa on kädessä klo 17. 40 lähti juna Joensuusta. Olemme nyt todella matkalla kohti Kannasta. (2.7. 1943)

Pariskunta viettää Kannaksella ensimmäisen ja ainoan kesälomansa yhdessä. Loma on vain kahdeksan päivän mittainen, mutta synnyttää paljon tunteita, joissa on sekä haikeutta että ikävää.

Kuljimme Aaton kanssa entisillä muistorikkailla paikoilla. Muistelimme menneitä aikoja vuosia sitten ja olimme onnellisia nyt kuten silloinkin, silloin olimme nuoria ja kokemattomia. Nyt monien elämäkokemusten kirkastamia. (6.7. 1943)

Hyvästi rakas, entinen kotipaikka ! Kotini rauniota peittää jo ruoho, mutta muistoja ei voi mikään hälventää. Aamulla aikaisin klo 4. 30 jätin hyvästit ja lähdin matkalle. Illalla klo 17. 40 olin Joensuussa. Yövyimme hotelli Pohjois- Karjalassa. Matka onnistui hyvin, mutta kovasti väsyneitä olimme kaikki. Nukuin Aattoni käsivarrella onnellisena vielä. (10. 7. 1943)

Tämä lyhyt lomamatka jättää Aattoonkin vaikutuksen, joka hänen mieleensä nousee myös myöhemmin, hänen ollessaan yksinäisillä partioretkillä syksyllä 1943, jolloin sotatoimet alkavat vähitellen lisääntyä Suomen ollessa haluton allekirjoittamaan sovittuja rauhannehtoja päästääkseen irrottautumaan maailmansodasta. Jukka L. Mäkelä on sotakirjallisessa kuvauksessaan Ilomantsin taisteluista tallentanut Aaton fiktiivisiä mutta kuitenkin niin todentuntuksia ajatuksia:

Kuten niin monesti näinä päivinä Mäkinen ajatteli taas perhettään. Kannaksella hän oli syntynyt ja kasvanut, naapuritalon tytön kanssa kotia leikkinyt jo lapsena, ja aikuisiksi vartuttuaan he olivat perustaneet yhdessä oikean kodin. eihän se rajamiehen palkka suuri ollut, mutta Ilomantsin saloille oli nuorikko tullut, ja rajan pinnassa heidän tähänastinen elämänsä oli kulunut. Viime kesän loman he olivat viettäneet Kannaksella, ja paluumatkalla

oli ostettu Viipurista miehelle oma pistooli, tämä sama ase, joka nytkin oli kädessä. (Mäkelä., 1968 ,106)

Kirjan ilmestyttyä kirjailija lähettää siitä kappaleen Irjalle:

Tänään sain kirjailija Jukka L. Mäkelältä kirjan ” Lumi palaa ” . Siinä oli omistuskirjoitus : Rouva Irja Mäkiselle ! Parhain terveisin Jukka L. Mäkelä. (6. 11. 1968)

Luin kirjaa, jonka eilen sain. Siinä on kaksi lukua Aatostani: Yhden miehen sotaa ja yksinäinen tiedustelija. Menneet muistot heräsivät tuskineen. (7. 11. 1968)

Näin Irjan elämä kutoutuu kiinni palaan Suomen historiaa ja siitä kerrottuja tarinoita. Hänen päiväkirjansa avaavat eräänlaisen takaoven, jonka kautta tapahtumia pääsee näkemään sisältä päin. Hänen tapahtumille antamansa merkitykset kuvastavat paitsi niiden tärkeyttä hänelle henkilökohtaisesti myös niiden historiallisia tasoja. Kuvaukset sodasta ja sen seurauksista voivat olla hyvinkin teknisiä, mutta vasta kuuntelemalla yksityishenkilöiden tunteja ja ajatuksia niistä ymmärtää laajemmin sodan seuraukset ja sen todellisen merkityksen koko yhteiskunnalle ja siinä eläville yksilöille.

VI SUMMA SUMMARUM

Alettua lukea ja tutkia isoäitini päiväkirjoja, ovat ne eräällä tavalla alkaneet elää omaa elämäänsä minun kauttani. Isoäitini tarina kiehtoi mieltäni niin, etten voinut olla kirjoittamatta siitä lyhyttä elämäkertaa Karjalan Liiton kirjoituskilpailuun Karjalaisnaisten elämäntarinoista. Kuvaavaa on, että kirjoitukseni jakoi ensimmäisen palkinnon yhdessä kahden sodan ja evakkouden eläneen vanhemman rouvan omaelämäkertojen kanssa. Lukemalla Irjan päiväkirjoja olin päässyt yhtä lähelle hänen elämäänsä tai ainakin hänen elämänsä narratiivia kuin jos olisin elänyt sen itse. Nyt päädyin vain kertomaan sen.

Irja on kuvannut elämismaailmaansa, elämäänsä ja ajatuksiaan tunnollisesti neljäkymmenen kuuden vuoden ajan. Minä olen lukenut hänen päiväkirjojaan, kuunnellut äitini selityksiä niihin liittyviin tarinoihin, lukenut tutkimuksia naisista ja sodasta ja seurannut viime aikojen yhteiskunnallista keskustelua sodan perinnöstä sukupolvelleni.

Olen yrittänyt pitää etäisyyttä asioihin ajatellen, että pyrin tieteellisesti tulkitsemaan isoäitini päiväkirjaa. Se on kuitenkin ollut vaikeaa, sillä peilaan kirjoituksiin koko ajan itseäni. Se vastaa mielestäni hyvin oletustani siitä, että päiväkirjojen lukeminen tapahtuu eläytymällä, jolloin se voi toimia terapiana niiden lukijallekin. Irjaa ja minua ei yhdistä ainoastaan sukulaisuus, vaan myös se että meille molemmille ilmeisesti kirjoittaminen on henkireikä. Se on tapa purkaa elämän kokemuksia, tapa tutustua omaan itseen, mahdollisuus maalata maailmoja, joita ei kenties muuten olisi olemassakaan.

Irja kirjoitti säännöllisesti, merkitsi muistiin pienetkin, tarpeettomilta tuntuvat yksityiskohdat. Ilman niitä minä en kuitenkaan olisi saanut käsitystä, millainen ihminen hän ihan oikeasti oli. Ettei hän ollut ainoastaan yksi- ilmeinen, pelottava matroona, vaan nuoruudessaan hyvinkin iloinen karjalaisnainen, joka luottavaisesti katseli sodan keskellä valoisaan tulevaisuuteen yhdessä komean rajavartijansa rinnalla. Hän oli yksi niistä monista kymmenistä tuhansista äideistä ja vaimoista, joilla sota maksatti itsensä moninkertaisesti. Heistä ei tullut sankareita, joille jaettiin urhoollisuusmitaleja sodan päätyttyä. Heistä tuli arjen selviytyjiä, joiden kohtaloon sota jätti ikuiset arpensa ja joiden elämän suunnan se muutti kokonaan.

Irja kirjoitti päiväkirjaa. Hänen käyttämänsä kieli voi kuulostaa joskus kankealta ja toisinaan jopa tekopyhältä. Hän ei koskaan empinyt käyttäessään fraaseja ja kuluneita ilmauksia. Eihän hänen tarvinnutkaan- hän kirjoitti vain itselleen. Samalla kuitenkin kertoen elämästä, jota kukaan toinen ei olisi voinut elää ja luoden tarinan sodanaikaisesta kohtalosta. Minulle Irjan tarina on hyvin merkittävä : se on kertomus elämästä, jota ilman minua ei olisi tai jota ilman minä en ainakaan olisi minä!

Mielestäni Irja on kuvannut kansakunnan tuntoja sellaisena kuin tavallinen kansa, tavalliset suomalaiset ovat ne aikanaan kokeneet. Hän ei ole kirjoituksillaan pyrkinyt mielipiteen muokkaukseen tai muihin päämääriin, onpahan vain omien päiväkirjamerkintöjensä kautta antanut jälkipolvillekin mahdollisuuden aistia noita tuntoja. Kaikesta individualismista huolimatta, ihmiset ovat oman aikansa kasvatteja ja elämiensä aikakausien tuotteita.

Joku toinen isoäiti olisi varmasti kokenut samat asiat eri tavoin ja ainakin kirjoittanut niistä eri sanoin. Silti on paljon yhteistä. Yhteiskunta asetti raamit. Sota pakotti nuorukaiset rintamalle ja nuoria pareja tekemään ehkä hätiköityjäkin päätöksiä avioliiton suhteen. Sota kulutti omalla tavallaan ihmisten mieliä ja vaikutti parisuhteeseen. Lapset kasvoivat pitkiä aikoja tai kenties kokonaan ilman isiä. Sotalesket olivat monella tavalla yhteiskunnan armoilla, ja se vaikutti heidän ajatuksiinsa ja elämismaailmaansa. Joku jätti sodan

helpommin taakseen, joihinkin se jätti ikuiset arvet. Voisi melkein sanoa, että onneksi isoäitini eli sodan aikana. Dramaattiset tapahtumat ja erikoiset yhteiskunnalliset olot loivat kontekstin, jota on näin jälkeen päin helpompaa tulkita, vaikka sen ymmärtäminen voikin olla vaikeaa.

Kirjoittaessaan Irja pystyi kaiken sekasorron ja pirstaleisen elämänkin keskellä pitämään yllä identiteettiään. Päiväkirjan sivuilta hän pystyi kohtaamaan itsensä yhä uudelleen ja uudelleen luoden itselleen identiteetin, joka kaikessa kerrostuneisuudessaan ja säröisyydessään oli kuitenkin hänen oma minäkuvansa. Hän kertoo myös samalla meille jälkipolville miksi meistä on tullut meitä, kuinka sota on jättänyt arpensa suomalaiseen sieluun.

Sodasta ja sen muistoista on tullut osa suomalaisten ja varsinkin sodan aikana eläneiden sukupolvien kollektiivisesta kokemuksesta ja muistista. Elämän dokumenttien, historian kirjoituksen ja kaunokirjallisuuden myötä viimeisen vuosisadan tapahtumat ovat osa meidän kansallista identiteettiämme. Sota on minun sukupolvelleni yhteiskunnallinen tapahtuma, josta meillä historiankirjoituksen ja isovanhempiemme kertomien tarinoiden ansiosta on muistikuvia, vaikka emme itse tapahtumia olekaan kokeneet. Jouko Tyyrin mukaan yksityinen ihminen voi ”oppia” muistamaan menneisyydestään paljon enemmän asioita, kuin hän itse asiassa tiesi muistavansa (Tyyri, 1996).

Irjan tarina jatkaa elämäänsä vielä tämän tutkielman jälkeenkin. Kun sen pohjalta tehtyä musiikkinäytelmää esitettiin itsenäisyyspäivän juhlassa Iloimantsin kirkonkylässä, istui monisatapainen katsomo väillä hiljaa kuivaten kyyneliään ja välillä nauraen sydämensä pohjasta. Jälkeenpäin moni tuli kiittämään käsikirjoittajaa siitä, että heidän elämänsä oli katsottu tarinan arvoiseksi... Tämä mielestäni onkin juuri tarinan kertomisen ydinajatus. Jokainen tarina on oma maailmansa, mutta koska ihmisten elämän tapahtumat ovat sukupolvittain niin samankaltaisia, alkaa yksityinen muuttua yleiseksi. Tarinoita myös luetaan monella tavalla valikoiden; tunnistetaan niistä se mikä koskettaa omaa elämää ja mihin voidaan samaistua. Tunne siitä, että tämä on minulle totta sävähdyttää ja liikuttaa.

Irjan elämän ja päiväkirjojen kohdalla Jerome Brunerin ajatuksesta ”Lopulta *meistä itsestämme tulee* niitä autobiografisia kertomuksia, joiden avulla kerromme elämästämme” (Bruner, 1987, 15) tuli siis monella tapaa totta. Kirjoittaessaan hän merkitsi muistiin tunteensa ja ajatuksensa. Tarvittiin enää vain lukija ja tutkija, jolla oli tarve ymmärtää ja joka pystyi samaistumaan hänen tarinankerrontamalliinsa. Näin hänenkin elämästään muodostui yksi yksityinen tarina monien muiden joukossa. Tarina, jolla kuitenkin oli odotettua enemmän yhtymäkohtia niin menneisyydessä kuin nykyisyydessäkin.

VEDENJAKAJIA IRJA MÄKISEN ELÄMÄSSÄ:

1910- LUKU

24.10. 1910 SYNTYY KUUTERSELÄSSÄ
KARJALAN KANNAKSELLA

1930- LUKU

24.12. 1932 ALOITTAÄ PÄIVÄKIRJANSA

24. 6. 1933 AATTO JA IRJA VIHITAAN
KANNELJÄRVEN KIRKOSSA

29.6.1933 NUORI PARI MUUTTAÄ MEGRIN
RAJAVARTIOSTOON ILOMANTSIIN

19.3. 1935 PERTTI AATTO ILMARI SYNTYY

18.3. 1938 PIRKKO SISKO KAARINA SYNTYY
SUOJÄRVELLÄ

1938 AATTO KOHOAA KERSANTIKSI

KESÄLLÄ 1938 KÄY KOKO PERHE LOMALLA
KUUTERSELÄSSÄ VIIMEISEN KERRAN

SYKSY 1939 LIUSVAARAN ASUKKAAT
EVAKUOIDAAN ILOMANTSIN KIRJONKYLÄÄN

1940- LUKU

KEVÄT 1940 ILOMANTSILAISET
EVAKUOIDAAN VIEREMÄLLE

LAPSET JA IRJA PALAAVAT TAKAISIN
ILOMANTSIIN, MUTTA EVAKUOIDAAN
UDESTAAN 25.7. 1944

JOULUKUUSSA 1944 PALAAVAT IRJA JA
LAPSET TAKAISIN ILOMANTSIIN

3.1. 1945 PERHE MUUTTAÄ ILOMANTSIIN,
AATTO KÄY TÖISSÄ TOHMAJÄRVELLÄ

28.6. 1945 RITVA IRJA ANNIKKI SYNTYY

12.7. 1945 PERHE MUUTTAÄ TOHMAJÄRVELLE

1946 PERHE MUUTTAÄ ILOMANTSIIN

2.8. 1947 RAIJA HELI ANNELI SYNTYY

5.7. 1948 AATTO KUOLEE

1949 IRJA MENEÄ TÖIHIN KODIN
ULKOPUOLELLE

PÄIVÄMÄÄRIÄ SUOMEN HISTORIASSA:

31.7. 1914 SUOMI JULISTETAAN SOTATILAAN

6.12. 1917 SUOMI ITSENÄISTYY

21.1. 1932 SUOMI JA NEUVOSTOLIITTO
SOLMIVAT
HYÖKKÄÄMÄTTÖMYSSOPIMUKSEN

14.6. 1935 PÄÄMINISTERI KIVIMÄKI
VAHVISTAA SUOMEN NOUDATTAVAN
POHKOISMAISTA SUUNTAUSTA

14.4. 1938 BORIS JARTSEV ALOITTAÄ
NEUVOTTELUT SUOMEN JOHDON KANSSA

30.11. 1939 NEUVOSTOLIITTO HYÖKKÄÄ
SUOMEEN

13.3. 1940 RAUHANSOPIMUS SOLMITAAN

25.6. 1941 SUOMEN TODETAAAN OLEVAN
SODASSA NEUVOSTOLIITTOA VASTAAN

17.12. 1944 SOTAKORVAUSSOPIMUS

18.3. 1945 ENSIMMÄISET SODANJÄLKEISET
EDUSKUNTAVAALIT

6.8. 1945 NEUVOSTOLIITTO TUNNUSTAA
SUOMEN

5.12. 1946 SUOMI JA NEUVOSTOLIITTO
SOLMIVAT KAUPPASOPIMUKSEN

10.2. 1947 SUOMEN JA NEUVOSTOLIITON
RAUHANSOPIMUS

6.4. 1948 YÄÄ- SOPIMUS MOSKOVASSA

12.6. 1948 EDUSKUNTA HYVÄKSYÄ
LAPSILISÄLAIN

VEDENJAKAJIA IRJA MÄKISEN ELÄMÄSSÄ

1950-LUKU

19.7. 1950 TUPAANTULIJAISSURAT UUDESSA
OMASSA KODISSA

24.6. 1951 HAUDATAAN IRJAN ISÄ, MOOSES
HARJU

1951 IRJAN ÄITI, MATILDA HARJU, ON JO
MUUTTANUT ASUMAAN TYTTÄRENSÄ LUO

1952 IRJA JÄÄ SAIRASELÄKKEELLE HUONON
TERVEYTENSÄ VUOKSI

1958 TYTÄR PIRKKO AVIOITUU

1960- LUKU

LAPSEN LAPSET PÄIVI 1959, LEILA 1960 JA
JOHANNA 1974

1960 POIKA PERTTI AVIOITUU

LAPSEN LAPSET EERO 1962 JA TIMO 1964

1967 TYTÄR RITVA AVIOITUU

LAPSEN LAPSET KATI, 1968 JA SARI 1974

1970- LUKU

18.3. 1978 IRJA KUOLEE 68- VUOTIAANA

PÄIVÄMÄÄRIÄ SUOMEN HISTORIASSA:

4.2. 1951 MARSALKKA MANNERHEIM
HAUDATAAN

20.12. 1951 SUOMEN JA NEUVOSTOLIITON
VÄLINEN RAJAKAUPPA ALKAA

1952 HELSINGIN OLYMPIALAISET

1956 URHO KEKKONEN VALITAAN SUOMEN
PRESIDENTIKSI

1958 MOSKOVA ILMOITTAI ETTEI
NEUVOSTOLIITTO VOI OTTAA VASTAAN
SUOMEN VIENTITOIMITUKSIA

1959 YÖPAKKASKRIISI SUOMEN JA
NEUVOSTOLIITON SUHTEISSA

1961 SUOMI HYVÄKSYTÄÄN EFTAN
ULKOKÄSINEKSI

15.2. 1978 URHO KEKKONEN VALITAAN
PRESIDENTIKSI VIIMEISELLE KAUKELLEEN

LÄHTEET

PRIMAARILÄHTEET:

Irja Mäkinen. Päiväkirjat 1923- 1978

KIRJALLISUUS:

AHOKAS, PIRJO & ROJOLA, LEA (toim.): Marginaalista muutokseen. Feminismi ja kirjallisuudentutkimus. Turun yliopisto. Turku, 1990

AHOLA, SUVI (toim.): Hiljaista vimmaa. Suomalaisten naisten päiväkirjatekstejä 1790-luvulta 1990-luvulle. Gummerus. Jyväskylä, 1993

AHOLA, SUVI: Naiset päiväkirjojen kirjoittajina. – Teoksessa Ulla Piela (toim.): Aikanaisia kirjoituksia naisten omaelämäkerroista. SKS. Tampere, 1993

AHOLA, SUVI: Elämää vai kudelmaa. Helsingin Sanomat 15.10.1997

ALASUUTARI, PERTTI: Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere, 1994

ANTTOLA, ANNELI: Feminismi ja sosiaalipolitiikka. Miten sukupuolesta tehtiin yhteiskuntateoreettinen ja sosiaalipoliittinen avainkäsite. Tampereen yliopisto. Tampere, 1997

BARTHES, ROLAND: Tekijän kuolema. Tekstin syntymä. Gummerus. Jyväskylä, 1993

BENJAMIN, JESSICA: Like Subjects, Love Objects. Essays on Recognition and Sexual Difference. New Haven (Conn.) Yale University Press. New York, 1995

BENJAMIN, JESSICA: The Bonds of Love. Psychoanalysis, Feminism and the Problem of Domination. Pantheon Books. New York, 1988

BLODGETT, HARRIET: Centuries of Female Days. Englishwomen's Private Diaries. Rutgers University Press. New Jersey, 1988

BUNKERS, SUZANNE L. & HUFF, CYNTHIA A. : Inscribing the Daily. Critical Essays on Women's Diaries. The University of Massachusetts Press. Massachusetts, 1996

BURGOS, MARTINE: Life Stories, Narrativity and the Search for the Self. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä, 1988

- BREAKWELL, GLYNIS M. (ed.) : Threatened Identities. John Wiley & Sons. New York, 1983
- BRUNER, JEROME: Life as Narrative. Social Research. An International Quarterly of Social Sciences. 1/ 1987, s. 11- 32
- GIDDENS, ANTHONY: Modernity and Self- Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Polity Press. Cambridge, 1991
- GOTTSCHALK L., KLUCKHOHN C. & AGNELL R. : The Use of Personal Documents in History, Anthropology and Sociology. New York, 1942
- HAAVIO- MANNILA, ELINA & HOIKKALA, TOMMI & PELTONEN, EEVA & VILKKO, ANNI (toim.): Kerro vain totuus. Elämäkertatutkimuksen omaelämäkerrallisuus. Gaudeamus. Helsinki, 1995
- HAAVIO-MANNILA, ELINA & RAITIS, RIIKKA (toim.): Naisten aseet. Suomalaisena naisena talvi- ja jatkosodassa. WSOY. Porvoo, 1993
- HANNULA, MIKA: Suomi, suomalaisuus, olla suomalainen. Like. Helsinki, 1997
- HARJULA, KRISTIINA: Veli, jonka löysin. Kotiliesi 5/2000, 20-23, 118.
- HEIKKINEN, KAIJA: ” Sydämessä on tuskaa ”. Puuttuvan läsnäolo naisten elämäkerroissa. – Teoksessa Ulla Piela (toim.): Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista. SKS. Tampere, 1993
- HEIKKINEN, KAIJA: Naisten käsityön merkitystä etsimässä. – Naistutkimus 4/1991, s. 17-29
- HIETAMIES, LAILA: Unohduksen lumet. Otava. Keuruu, 1973
- HIRSJÄRVI, SIRKKA & REMES, PIRKKO & SAJAVAARA, PAULA: Tutki ja kirjoita. Kirjayhtymä. Helsinki 1997
- HOUTSONEN, JARMO: Koulutusidentiteetin kulttuurisen rakentamisen ainekset: identiteettien tyypittelyt ja elämäkerralliset teemat. - Teoksessa Antikainen, Ari ja Huotelin, Hannu (toim.): Oppiminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja. BTJ Kirjastopalvelu Oy. Helsinki, 1996
- ISAKSSON, VUOKKO: Kehrää, kehrää, tyttönen. Koivu ja tähti. Jyväskylä, 1990
- JOKINEN, EEVA: Naisen odysseia individualismiin. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen papereita n:o 65, 1991
- JOKINEN, EEVA: Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Gaudeamus. Helsinki, 1996

- KANTOKORPI, MERVI (toim.): Kuin avointa kirjaa. Leikkivä teksti ja sen lukija. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- KOIVUNEN, ANNE & LILJESTRÖM, MARIANNE (toim.): Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere, 1996
- KOSONEN, PÄIVI: Huomioita ”minästä” omaelämäkertateorioissa. - Naistutkimus 4/1989, s. 31-40
- DE LAURETIS, TERESA: Feminist Studies/ Critical Studies: Issues, Terms and Contexts. -Teoksessa de Lauretis (ed.): Feminist Studies/ Critical Studies. MacMillan Press. Indiana, 1988
- NEVALAINEN, PEKKA & SIHVO, HANNES (toim.): Karjala. Historia, kansa, kulttuuri. SKS. Helsinki, 1998
- NORKOLA, TERO: Aukeaako miehen päiväkirja? Hiidenkivi 3, 1996
- NORKOLA, TERO: Vilpittömästi minun eli omaelämäkerran vapautusliike, Nuori Voima 1, 1996
- NORKOLA, TERO & RIKKINEN, EILA (toim.): Sivupolkuja. Tutkimusretkiä kirjallisuuden rajaseuduille. SKS. Tietolipas 146. Rauma 1996
- NIEMELÄ, PIRKKO & RUTH, JAN- ERIK (toim.): Ihmisen elämänsaari. Otava. Helsinki. 1989
- MAKKONEN, ANNA: Sinulle. Romaani joka ei uskalla sanoa nimeään tai nainen, kapina, kirjoitus ja historia eli mitä tapahtui kun tämän kirjan tekijä sai käsiinsä erään päiväkirjan vuodelta 1905. SKS. Toimituksia 636. Jyväskylä 1996
- MAKKONEN, ANNA: Valkoisen kirjan kutsu eli löytöretkellä päiväkirjojen maailmassa. – Teoksessa Ahola, Suvi (toim.): Hiljaista vimmaa. Kirjayhtymä. Helsinki, 1993
- MAKKONEN, ANNA: Lukijani, lähdetkö mukaani. Lajitietoisuus naisten omaelämäkertoissa. – Teoksessa Piela, Ulla (toim.) Aikanaisia. SKS. Tampere, 1993
- MAKKONEN, ANNA & IKONEN, TEEMU (toim.): Karnevaali ja autiomaa. Kirjallisuustieteellisiä tutkielmia. Helsingin yliopisto. Helsinki, 1995
- MARKKANEN, KRISTIINA: Olemisen rajoja vastaan. Helsingin Sanomat 9.10. 1997
- MARKKANEN, KRISTIINA: Historiaa ei kukaan voi omistaa. Helsingin Sanomat 11.10.1997
- MAZZARELLA, MERETE: Att skriva sin värld. Söderström. Helsinki, 1993

- MÄKELÄ, JUKKA L. : Lumi palaa. WSOY. Porvoo, 1968
- MÄKELÄ, KLAUS (toim.) : Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus. Helsinki, 1990
- PIELA, ULLA (toim.) : Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista. SKS. Tampere, 1993
- PLUMMER, KEN: Documents of Life. An Introduction to the Problems and Literature of a Humanistic Method. Unwin Hyman. Lontoo, 1983
- POLVA, ANNI: Elettiin kotirintamalla. Lehtiä päiväkirjastani. Hämeenlinna, 1995
- ROOS, J.P.: Elämäntavasta elämänkertaan. Tutkijaliitto. Helsinki, 1988
- ROOS, J.P.: Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. SKS. Helsinki, 1987
- ROOS, J.P. & PELTONEN, EEVA (toim.) : Miehen elämää. SKS. Tietolipas 136. Rauma, 1994
- RUTH, JAN- ERIK & HEISKANEN, RITVA (toim.) : Kuolema elämän keskellä. Otava. Helsinki 1985
- SALLINEN-GIMPL, PIRKKO: Elävä karjalaisuus. Kirjayhtymä. Helsinki, 1987
- SALLINEN- GIMPL, PIRKKO: Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen. Suomen Muinaismuistoyhdistys. Kansatieteellinen arkisto 40. Jyväskylä 1994
- SALMI, TUULA: Kansakunnan lesket. Raportti suomalaisista naisista, jotka menettivät miehensä toisen maailmansodan vuoksi. Tammi. Helsinki, 1986
- SALMELA, MARJA: Tarinat korvaavat tiedon, vai korvaavatko? Helsingin Sanomat 12.3. 2000
- SCHLISSEL, LILLIAN: Women´s Diaries of the Westward Journey. Schocken. New York, 1982
- SEPPÄLÄ, HELGE (toim.) : Suomi taisteli 1-5. Sotiemme suurlukemisto. WSOY. Porvoo, 1979
- SETÄLÄ, PÄIVI & KURKI, HANNELE: Akanvirtaan. Johdatus naistutkimukseen. Yliopistopaino. Helsinki, 1988
- SMITH, DOROTHY E. : The Everyday Life as Problematic. Milton Keynes Open University Press. Boston, 1987
- SYRJÄLÄ, LEENA & AHONEN, SIRKKA & SYRJÄLÄINEN, EIJA & SAARI, SEPPO:

Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä. Helsinki, 1995

TAMMI, PEKKA: Kertova teksti. Esseitä narratologiasta. Gaudeamus. Helsinki, 1992

THOMAS, TRUDELLE H. The Diary as Creative Midwife: Interviews with Three Writers.- Teoksessa Bunkers & Huff (eds): Inscribing the Daily. Critical essays on Women's Diaries, The University of Massachusetts Press. Massachusetts, 1996

TIGERSTEDT, CHRISTOFFER & ROOS, J. P. & VILKKO, ANNI (toim.): Självbiografi, kultur, liv. Levnadshistoriska studier inom human- och samhällvetenskap. Brutus Östling. Tukholma, 1992

VARTO, JUHA: Fenomenologinen tieteen kritiikki. Tampereen yliopisto. Tampere, 1995

VARTO, JUHA: Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tammerpaino. Tampere, 1992

VILKKO, ANNI: Kertoa itsensä. Naistutkimus 2/1997

VILKKO, ANNI: Kätellä hansikaskädellä. Naisomaelämäkerran tulkitsijan positiosta. Naistutkimus 4/1991, s. 6-16

VILKKO, ANNI: Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. SKS. Helsinki, 1997

WINNICOTT, D. W.: Lapsi, perhe ja ympäristö. WSOY. Espoo, 1981

WINNICOTT, D. W.: The Family and Individual development. Tavistock Publications. Lontoo, 1965

ZETTERBERG, SEPPO & TIITTA, ALLAN: Suomi kautta aikojen. Otava. Helsinki, 1992

ÅSTRÖM, ANNA-MARIA (toim.): Meikäläisiä muukalaisia. Kulttuurien kohtaaminen käytännössä. Ethnos ry. Ethnos toimitte 9. Porvoo 1995

PAINAMATTOMAT LÄHTEET:

JOKINEN, EEVA: Muistojen erot. Luento Elämäkertojen sukupuolesta ja muusta kertomisesta- sarjassa. Jyväskylän yliopistossa 9.2. 1998. Painamaton lähde.

MOORE, ERJA: Työn sosiologia. Luento Joensuun yliopistossa 28.10.1997. Painamaton lähde.

SAARNIVAARA, MARJATTA: Subjektiviteettiä etsimässä. Luento Jyväskylän yliopistossa keväällä 1998. Painamaton lähde.

SARESMA, TUIJA: Runotytöt kirjoittavat elämäänsä. Identiteettien konstruoinnista Katariina Haavion ja Satu Koskimiehen 50- luvun päiväkirjoissa. Pro gradu- tutkielma , Jyväskylän yliopiston sosiologian laitos, kevät 1996

SELÄNNIEMI, TOM: Making Sense of Culture: Ethnographic Research Methods. Luento Jyväskylän yliopistossa 24.4. 1999. Painamaton lähde.

SUONINEN, EERO: Discourse Analysis. Luento Jyväskylän yliopistossa 20.4.1999. Painamaton lähde.

TYYRI, JOUKO 28.6. 1997: Kollektiivisesta muistista. Luento Oriveden Opistolla. Painamaton lähde.

VARPIO, YRJÖ: Suomalainen elämäkerta. Luento slk. 1986. Tampere. Painamaton lähde.